

T.C
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI

**İSLAMİ BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ,
TÜRKİYE VE DÜNYA'DA UYGULAMA YÖNTEMLERİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURŞAH ZEYNEP TAMSÖKER

TEZ DANIŞMANI

Prof.Dr. AHMET EMRE BİBER

BOLU, TEMMUZ 2024

KABUL VE ONAY SAYFASI

Nurşah Zeynep TAMSÖKER tarafından hazırlanan “İSLAMİ BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ, TÜRKİYE VE DÜNYA’DA UYGULAMA YÖNTEMLERİNİN İNCELENMESİ” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Bankacılık ve Finans Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği/ oy çokluğuyla kabul edilmiştir

10 / 07 / 2024

Jüri Üyeleri

Danışman
Prof. Dr. Ahmet Emre Biber
Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Prof. Dr. Baran Arslan
Harran Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hakan Çambel
Abant İzzet Baysal Üniversitesi

İmza

.....

.....

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,
- aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

NURŞAH ZEYNEP TAMSÖKER

ÖZET

İSLAMİ BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ, TÜRKİYE VE DÜNYA'DA UYGULAMA YÖNTEMLERİNİN İNCELENMESİ YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURŞAH ZEYNEP TAMSÖKER
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
TEZ DANIŞMANI: Prof. Dr. Ahmet Emre BİBER
BOLU, TEMMUZ-2024

(XII+73)

İslami Bankacılık, faizden arındırılmış olarak insanlara fon kullandırma ve mevduatlarını değerlendirme fırsatı sağlayan bir bankacılık sistemidir. İslami Bankacılık kavramı 1940 yıllarında islam düşünürleri tarafından ortaya atılmış, 1970'li yıllarda ise uygulamaya konmuştur. Bu çalışmamda faizsiz finans sisteminin ilk prensiplerinin oluşumu ve gelişimi incelenmektedir. Fikir olarak ortaya çıktığı ilk taraflardan, Dünya ve Türkiye'deki gelişim serüveninin incelenmesi amaçlanmıştır. Katılım Bankacılığı uygulamaları geçmişten bugüne kadar bütünsel bir şekilde ele alınmıştır. Katılım Bankacılığı uygulama esasına göre evrensel bir yapıdır. İslam'ın kurallarına göre oluşan bu yapı sistemiyle, ulusal ve uluslararası birçok sermaye ve müşteri ağına sahiptir. Türkiye ve Dünya'daki uygulamaları göz önüne alınarak, geleneksel banka yapısına karşı güçlü bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır.

ANAHTAR KELİMELELER: Katılım Bankacılığı, İslami Finans, Türkiye'de Katılım Bankacılığı, Dünyada Katılım Bankacılığı

ABSTRACT

THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE ISLAMIC BANKING SYSTEM, AND EXAMINATION OF ITS IMPLEMENTATION METHODS IN TÜRKİYE AND WORLD

MASTER THESIS

NURŞAH ZEYNEP TAMSÖKER

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF BANKING AND FINANCE

SUPERVISOR: Prof. Dr. AHMET EMRE BİBER

BOLU, JULY-2024

(XII+74)

The concept of Islamic Banking was introduced by Islamic thinkers in the 1940s and implemented in the 1970s. This study examines the formation and development of the initial principles of the interest-free financial system. The aim is to explore the journey of its development from its early proponents to its evolution in both the world and Türkiye. The practices of Participation Banking are comprehensively reviewed from past to present. Participation Banking, based on its implementation principles, is a universal structure. Formed according to the rules of Islam, this system has a wide network of national and international capital and customers. Considering its practices in Türkiye and around the world, it emerges as a strong alternative to the traditional banking system.

KEYWORDS: Participation Banking, Interest Prohibition, Participation Banking in Turkey, Participation Banking in the World.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	x
TEŞEKKÜR.....	x
İKISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. İSLAM EKONOMİSİNİN KAVRAMSAL VE METODOLOJİK GELİŞİMİ.....	3
1.1 İslam ve Ekonomi İlişkisi.....	3
1.1.1 İslam Ekonomisinin Tanımı ve İçeriği.....	3
1.1.2 İslam Ekonomisinin Metodolojik Yaklaşımı.....	6
1.1.3 İslam Ekonomisinin İlkeleri.....	9
1.1.3.1 Mülkiyet.....	10
1.1.3.2 Zekat.....	11
1.1.3.3 Sosyo-Ekonomik Özgürlük.....	12
1.1.3.4 Sosyal Adalet.....	13
1.1.4 İslam Ekonomisinin Felsefesi.....	15
1.1.5 İslam Ekonomisinin Özellikleri.....	16
1.2 Ekonomik Sistem İçerisinde İslam'ın Yeri.....	16
1.2.1 İslam'a Duyarlı Ekonomik Sistem.....	17
1.2.2 İslam Ekonomisinin Kur'an ile İlişkisi.....	20
İKİNCİ BÖLÜM.....	22
2. İSLAMİ BANKACILIK (KATILIM BANKACILIĞI) SİSTEMİ.....	22
2.1 Genel Bankacılık Kavramları.....	22
2.1.1 Banka Kavramının Tarihsel Yapısı.....	22
2.1.2 Geniş Kapsamda Banka Tanımı.....	23
2.1.3 Bankanın İşlevi ve Fonksiyonları.....	24
2.1.4 Bankacılık Sistemi.....	26
2.2 İslami Bankacılık.....	26
2.2.1 İslami (Katılım) Bankacılık Kavramı.....	26
2.2.2 İslami (Katılım) Bankacılığının Tarihi ve Gelişimi.....	28
2.2.3 İslam' da Bankacılık Sisteminin Temel İlkeleri.....	30
2.2.4 İslami Bankacılığının Gelişiminin Nedenleri.....	32

2.2.4.1 Dini Nedenler.....	32
2.2.4.2 Ekonomik Nedenler.....	33
2.2.4.3 Sosyal Toplumsal Nedenler.....	34
2.2.5 İslam'da Faiz Kavramı.....	34
2.2.5.1 Faiz (Riba) Tanımı.....	34
2.2.5.2 Faiz Çeşitleri.....	35
2.2.5.2.1 Ribâl-Cahiliyye.....	35
2.2.5.2.2 Ribâl-Fadl.....	36
2.2.5.3 Faizli Bir Yapının Zararları.....	36
2.2.5.4 İslami Banka Modeli ve Oluşumu.....	37
2.2.5.4.1 Risk Dağıtımı (Kar-Zarar) Sistemi.....	38
2.2.5.4.2 Faiz ve Kar Payı Arasındaki Farklar.....	38
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	40
3. İSLAM EKONOMİSİ ÇERÇEVESİNDE DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE İSLAMİ (KATILIM) BANKACILIK SİSTEMİ VE UYGULAMALARI.....	40
3.1 İslami (Katılım) Bankacılığın Dünya'da ki Gelişimi.....	40
3.1.1 İslami Bankacılık Uygulamaları Olan Dünya Ülkeleri.....	42
3.1.1.1 Malezya'da İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişimi.....	42
3.1.1.2 Suudi Arabistan' da İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişimi.....	42
3.1.1.3 Mısır'da İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişimi.....	43
3.1.1.4 Pakistan'da İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişimi.....	43
3.1.1.5 İran'da İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişimi.....	43
3.1.1.6 Sudan'da İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişimi.....	43
3.1.1.7 Ürdün'de İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişimi.....	43
3.1.1.8 Kuveyt'te İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişim.....	44
3.1.1.9 Bahreyn'de İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişimi.....	44
3.1.1.10 BAE İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişimi.....	44
3.1.1.11 Katar'da İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişim.....	44
3.1.1.12 Avrupa'da İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişimi.....	45
3.1.1.13 İngiltere'de İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişimi.....	45
3.1.1.14 ABD'de İslami (Katılım) Bankacılığının Gelişimi.....	46
3.2 İslami (Katılım) Bankacılığın Türkiye'de Gelişimi.....	46
3.2.1 Türkiye'de Katılım Bankacılığının İşleyişi ve Fonksiyonları.....	47
3.2.1.1 Mevduat Toplama İşleyişi.....	47
3.1.3.1.1.1 Özel Katılım (Cari) Hesabı.....	47
3.1.3.1.1.2 Birikimli Katılım Hesabı.....	48
3.1.3.1.2 Fon Kullandırma Yöntemleri.....	48
3.1.3.1.2.1 Mudârebe (Emek-Sermaye Ortaklığı).....	49
3.1.3.1.2.2 Müşâreke (Sermaye Kâr-Zarar Ortaklığı).....	49
3.1.3.1.2.3 Murâbaha (Sipariş Üzerine Kârlı Satım).....	51
3.1.3.1.2.4 İcâre (Finansal Kiralama).....	52
3.1.3.1.2.5 Karz-I Hasen (Faizsiz Ödünç).....	53
3.1.3.1.2.6 Teverruk (Vadeli Alım Peşin Satım).....	53
3.1.3.1.2.7 Selem (Peşin Satış).....	54
3.1.3.1.2.8 İstisna (Eser Sözleşmesi).....	55
3.1.3.1.2.9 Yatırım Vekaleti.....	56
3.1.3.1.2.10 Tekafül (İslami Sigorta).....	56
3.1.3.1.2.11 Sukuk (İşlevsel Bono).....	57
3.3 İslami (Katılım) Bankacılığının Türkiye'de ki Uygulamaları.....	58

3.3.1 Türkiye Finans Bankası.....	61
3.3.2 Albaraka Türk Bankası.....	62
3.3.3 Kuveyt Türk Bankası.....	62
3.3.4 Ziraat Katılım Bankası.....	63
3.3.5 Vakıf Katılım Bankası.....	64
3.3.6 Emlak Katılım Bankası.....	65
SONUÇ.....	66
KAYNAKÇA.....	69

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Neoklasik/Konvansiyonel Ekonomisi ve İslam Ekonomisi Metodolojik Çerçevesi.....	8
Tablo 2. İki zıt birey.....	18
Tablo 3. Faiz ve Kâr Arasındaki Farklar.....	39
Tablo 4. Mudârebe ve Müşâreke Arasındaki Farklılıklar.....	50
Tablo 5. Türkiye’de İslami Bankacılığa Geçiş ve Uygulama Kronolojisi.....	59
Tablo 6. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. Ortaklık Yapısı.....	61
Tablo 7. Albaraka Türk Tarihsel Gelişimi.....	62
Tablo 8. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Ortaklık Yapısı.....	63
Tablo 9. Ziraat Katılım Bankası A.Ş. Ortaklık Yapısı.....	64
Tablo 10. Vakıf Katılım Bankası A.Ş. Ortaklık Yapısı.....	64
Tablo 11. Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş. Ortaklık Yapısı.....	65

TEŞEKKÜR

Bu tezi tamamlama sürecimde moral ve motivasyonumu hep arttıran sabır ve hoşgörüsüyle her zaman bana destek olan, zorlu sürecimi benimle birlikte paylaşan ve her daim bana inanan sevgili eşim Oğuz Tamsöker'e ve oğlum Eymen Emin Tamsöker'e sonsuz teşekkür ederim.

Tezim için yapmış olduğum araştırmalarımın hazırlanmasında, tezimin yazım aşaması ve tashihinde katkılarını, bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen, her zaman yardımcı olan değerli danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Emre Biber'e çokça teşekkür ederim.

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.Ş.	: Anonim Şirket
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
ESİYAB	: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası
DMI	: Dar-Al Mal Al-Islam (Dar-Al Mal-Islam Bankası)
IFSB	: Islamic Financial Services Board (İslami Finansal Hizmetler Kurulu)
IDB	: Islamic Development Bank (İslam Kalkınma Bankası)
İKB	: İslam Kalkınma Bankası
MÖ	: Milattan Önce
NCB	: National Commercial Bank (Ulusal Ticaret Bankası)
OPEC	: Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Organizasyonu)
TL	: Türk Lirası
USD	: United States Dollars (Birleşik Devletler Doları)
v.b	: Ve Benzeri
YP	: Yabancı Para

GİRİŞ

İslami bankacılık sistemi, faiz hassasiyeti bulunan kimselerin ellerinde bulundurdıkları paralarını, kıymetli madenlerini yastık altından çıkararak, ekonomiye kazandırılması amacıyla ortaya çıkan bir yapıdır. Orta Doğu'da 1970'li yıllarda petrol satış fiyatlarının birden yükselmesiyle müslüman halkın gelirinde ciddi bir artış meydana gelmiştir. Oluşan bu sermaye birikiminin batıya hareketi olmaması, ülke içerisinde kalarak reel ekonomiye fayda sağlaması amacıyla faizsiz bankacılık sistemi arayışı ortaya çıkmıştır. Bu arayış neticesinde 1965 yılında ilk islami banka olarak Mısır'da Mit Ghamr Tasarruf Bankası kurulmuştur. Bu yapıyla beraber ilk islami bankacılık hareketi başlamıştır.

İslami Bankacılık sistemi ilk önce körfez ülkelerinde uygulanmaya başlamıştır. Fakat sistem hem alt yapı hem de ürün çeşitliliği bakımından konvansiyonel bankaların çokça gerisinde kalmıştır. Geçen zaman içerisinde insanların İslami bankacılığa olan ilgisi ve ihtiyacı artmaya başladı. Buda sistemin gelişmesine, talep edilen ihtiyaçları karşılamaya yönelik yeni ürün geliştirilmesini sağlamıştır. İslami Bankacılık sistemi Körfez ülkelerini aşarak Asya Pasifik'e doğru ilerlemeye başladı Ardından ABD ve sonrasında Avrupa ülkelerinde de İslami Bankacılık için çalışmalar başlamıştır.

İslami Bankacılığın Türkiye'ye gelişi 1983 yılında yayımlanan Kanun Hükmünde Kararnameyle birlikte olmuştur. Türkiye'de bu sistem ilk olarak Özel Finans Kurumu olarak adlandırılmıştır. 1984 yılında kurulan ve 1985 yılında faaliyetine başlayan Albaraka Türk Finans Kurumu ile hukuki olarak nitelik kazanmıştır. 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık kanunu kapsamında Özel Finans Kurumu olarak adlandırılan yapının yeni adı Katılım Bankacılığı olarak değişmiş ve artık günümüze kadar ulaşmıştır.

İslami Bankacılık sisteminin çalışma prensibi kâr ve zarar ortaklığına dayanmaktadır. Net bir gelir vaadi bulunmamaktadır. Bankacılık finansman ürünlerini mal ve hizmet alım satımında dayandırarak işlem yapmaktadır. İslami Bankacılık getirmiş olduğu hizmetler sadece bireysel olmayıp ticari faaliyetlere de aracılık etmesinden kaynaklı, büyük çaplı fonların ülkeye girmesine, fon akışlarının artmasına bu sebepten kaynaklı olarak İslami bankacılık sistemi ürün ve hizmetleriyle ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Birinci Bölüm: İslam Ekonomisinin Kavramsal ve Metodolojik Gelişimi Bu bölümde, İslam ve ekonomi arasındaki ilişki incelenmektedir. İslam ekonomisinin tanımı, içeriği, metodolojik yaklaşımı ve ilkeleri ele alınmakta; mülkiyet, zekât, sosyo-ekonomik özgürlük ve sosyal adalet gibi konular üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, İslam ekonomisinin felsefesi ve özellikleri ile ekonomik sistem içerisindeki yeri tartışılmaktadır. İslam'a duyarlı bir ekonomik sistem oluşturulabilir mi sorularına yanıt aranmaktadır. Kuran-ı kerim içerisinde yer alan ekonomiyle ilgili ayetler çerçevesinde yeni bir ekonomik sistem oluşumu anlayışının ortaya çıkışı incelenmektedir.

İkinci Bölüm: İslami Bankacılık (Katılım Bankacılığı) Sistemi İkinci bölüm, genel bankacılık kavramları ve ilkeleri ile İslami bankacılığın tanımı ve ilkelerine odaklanmaktadır. Bu bölümde, İslami bankacılık sisteminin doğuşu, yaygınlaşma süreci ele alınmıştır. Faiz kavramı incelenerek, faizli sistemin sosyal ve ekonomik hayata vermiş olduğu zararlar ortaya konulmuştur. Ekonomik sistem içerisinde faiz çıkarılması halinde yeni bir islami banka modeli oluşumu nasıl gerçekleşebileceği incelenmiştir. Konvansiyonel bankacılık ile İslami Bankacılık modeli arasındaki farklar ele alınmaktadır. Ayrıca, İslami bankacılığın çalışma prensipleri, kâr ve zarar ortaklığına dayalı yapısı ve ekonomik katkıları incelenmektedir.

Üçüncü Bölüm: Dünyada ve Türkiye'de İslami Bankacılığın Gelişimi Bu bölümde, İslami bankacılığın dünya genelinde ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi ve uygulama yöntemleri ele alınmaktadır. İslami bankacılık sisteminin kuruluş aşamaları, gelişim süreçleri ve bu süreçler sonucunda ortaya çıkan finans kurumları ile sundukları ürün ve hizmetler detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Bu çalışmanın amacı, İslami bankacılık sisteminin tarihsel gelişimini ve Türkiye'de ve dünyadaki uygulama yöntemlerini incelemektir. Çalışma, faizsiz finansal sistemin ilk ilkelerinin oluşumunu ve gelişimini ele almakta, katılım bankacılığının geçmişten günümüze kadar olan uygulamalarını kapsamlı bir şekilde değerlendirmektedir. İslam kurallarına uygun olarak oluşturulan bu sistemin, ulusal ve uluslararası sermaye ve müşteriler ile geniş bir ağa sahip olması, katılım bankacılığının geleneksel bankacılık sistemine güçlü bir alternatif olarak ortaya çıktığını göstermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.İSLAM EKONOMİSİNİN KAVRAMSAL VE METODOLOJİK GELİŞİMİ

1.1 İslam ve Ekonomi İlişkisi

Sosyal hayatımıza yönveren ve günlük yaşantımız içerisinde karar alma ve davranışlarımızı etkileyen önemli kavramlar arasında din ve ekonomi unsurları yer almaktadır. Dinsel olgularımızın sosyal hayatımızda önemli bir yeri varken, günlük yaşantımızda ve geleceğimizde çokça ilgili olan ekonomi unsurundan ayrı olması beklenemez. Din ve ekonomi birbirlerinden bağımsız iki olgu gibi görünse de, yıllardır bütünsel bir halde ilerleyen ve büyüyen bir kavram halindedir.

İslam dinin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim ve sünnet hükümlerinde dünyevi hayatı düzenlemek ve ışık tutmak amacının benimsendiği görülmektedir. Ekonomi unsurundan İslam dininin de çokça ele alınmış, üzerinde yoğun olarak fikirler üretilmiştir (Karahöyük,2013;207). İslam dini insan yaşamının her noktasında olduğu gibi ekonomik faaliyetler konusunda da insanoğluna yol haritası sunmaktadır. İslam, ekonomi üzerine fikirleri ve öngürüleri, İslam hukuku ve İslam hükümlerinde dayandırır (Sayan,2019;19). Hukuk ve ekonomi unsurları insan ve insan davranışlarını içerisine almaktadır. Bu sebepten İslam'ın hukuk yönüyle de ekonomi anlamında birleşmektedir. Kuran-ı Kerim içerisinde yer alan ücret, alışveriş, faiz, para, malların değerinin düşürülmesi, ticaret ve ziraat gibi ekonomik terimlerin ve unsurların bulunduğu ayetler bulunmaktadır. Böylelikle ekonominin temel ilkelerini oluşturan üretim, tüketim, mübadele ve diğer sistemin mutlak parçalarıyla ortak bir paydada buluşmaktadır (Eskicioğlu,1999;10).

1.1.1 İslam Ekonomisinin Tanımı ve İçeriği

İslam ekonomisinin ilk önce terimsel olarak incelenmesi gerekirse, dilimize "İslam" sözcüğü Arapçadan geçmiştir. "Ekonomi" sözcüğüde batı dillerinden dilimize geçmiştir. Farklı dillerdede İslam ekonomisi için kullanılan kavramlar şu şekildedir; "Eliktisadu'l-İslami" Arapça yayınlardaki yaygın olarak kullanılan terim olmuştur. İngilizcede ise "Islamic Economics" şeklinde kullanılmaktadır. Farklı batı dillerindedede nitelik eki olarak "İslamische" veya "İslamigue" gibi kullanımlarıda bulunmaktadır (Armağan,1991;10).

İslam Ekonomisi, ekonomik ilkeleri İslam kural ve kaidelerine göre biçimlendirerek insan hayatının sosyal, siyasi ve politik açılarını içerisine alan geniş kapsamlı bir ekonomik sistemdir. İslam bireylerin yaşantılarına her alanda ve özellikle de ekonomik faaliyetler konusunda toplum için kural ve yol haritası oluşturarak ışık tutar (Sayan,2019;19). İslam ekonomisinin kavramsal tanımını 2 farklı şekilde yapan Prof. Al-Zarqa İslam ekonomisinin şu şekilde tanımlamıştır; i) *''İslam ekonomisi, İslam şeriatının rehberliğinde bir toplumun ekonomik yaşamının inceleyen bir bilimdir. ''* Dolayısıyla gayrimüslim toplumların ekonomik yaşamı bu tanımın dışında kalmaktadır. Diğer Tanımı ise; ii) *'' İslam ekonomisi, hem müslüman hemde gayrimüslim tüm toplumların kapsadığı için yapısı daha geniştir. Şeriata uymasa bile ekonomik davranışları, kurumları ve politakları inceler. ''*(Zarqa,2007;3)

İslam ekonomisi kavramının dayanağını İslam Hukuku ve İslam hükümleridir. İslam ekonomisinin birincil amacı toplum içerisinde adaleti temel alan bir ekonomik sistemi oluşturmak ve toplumsal sınıflar arasında çıkabilecek ve toplumun zararına sebep oluşturabilecek tutum ve davranışları önlemektir. İslam ekonomisi faaliyetleri içerisinde birey ve tüzel kişilerin, üretim, tüketim, yatırım, bölüşüm, finansman gibi konular İslam ilkeleri yapısına göre işlemektedir. İslam İktisadı, İslami Finans, İslam Ekonomisi gibi kavramlar tarihsel olarak 1950'li yıllardan sonra ortaya çıktığı düşünülse de 7. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar olan sürede dünyanın ekonomik yapısını etkilemiş olan uzunca bir geçmişi vardır. Fakat 19. yüzyılda İslam devletlerinin dünya üzerindeki etkisinin ve öneminin geçmiş yüzyıllara göre azalmasıyla birlikte İslam ekonomik sisteminin de dünya üzerindeki payı gerilemeye başlamıştır. Ardından gelen 2008 küresel ekonomik kriziyle beraber İslam ekonomik sisteminin yapısı devletler ve toplumlar tarafından daha iyi anlaşılmaya başlamış ve Kapitalist, Sosyalist ekonomik sistemlerden sonra en önemli ekonomik sistemlerden biri haline almıştır. İslam ekonomisi yapısı gereği diğer ekonomik sistemlerden farklı kaynakları, değer yapıları, öncelikleri ve hedefleri bulunmaktadır. Bunları genel çerçevede belirtmek gerekirse; Kitap (Kuran-ı Kerim), Sünnet (Hz. Muhammed'in müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışlarıyla ve bir konuda söylemiş olduğu sözlerin tümü, Hazreti Muhammet'in koyduğu kurallar ve müslümanlara gösterdiği yol.), İcma (İslam hukukuna göre, belirli dönemde yaşamış İslam düşünür ve bilginlerinin Kuran-ı Kerim, sünnet öğretilerine dayanarak, İslam hukuku konularında hüküm vermeleri

yada hükümler arasında birleşmeleridir)(Karaman,2013;3). Kıyas (Konu hakkında hüküm bulunmayan meselelerde aralarında ortak özellikler bulunan başka bir konunun hükmünün geçerli sayılmasıdır) (Sayan,2019;20-21).

İslam ekonomisi işleyiş ve düşünce yapısı olarak dünyevi ve maddeci dünya bakışıyla aynı doğrultuda olmamıştır. İslam ekonomisi ya da İslam İktisadı, sekülerizme ve değerlere kayıtsızlığa karşı duran bir fikre dayanır. İslam ekonomisi bireylerin refah seviyeleri ve mutlulukları için din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı yapmadan, ya da komünizmde olduğu için bireysel mülkiyete fırsat vermeyen ne de bireysel menfaatler kazanımları elde etmeyi engellemektedir. İslam ekonomisi, piyasa koşullarındaki kıt kaynakların dağıtımının çok önemli bir olgu olduğunun farkındadır fakat rekabetin ve toplumun menfaatinin korunması konusunda yapılan uygulamaların yetersiz kaldığını düşünmektedir. Piyasa mekanizmasında, ahlaki sistem değerleri doğrultusunda aile, toplum ve fertlerin aralarında iyi bir yönetsel bağ ile birbirlerine yardım ederek sosyo-ekonomik adaleti ve her bireyin refahını arttırmayı amaçlar. Böylelikle, İslam ekonomisinin sosyo-ekonomik adalete büyük önem verdiği görülmektedir (Chapra,2018;46).

İslam dini, belirtildiği üzere bir siyasi ekonomik sistem önermiştir. Bu sistemi kurarken de Kuran-ı Kerim hükümlerini ve bunu başında uygulayıcısı olarak Hz. Muhammed'in uygulamalarını kendine taslak almıştır. Bu ekonomik düzen Kuran hükümlerinden yola çıkarak çeşitli ekonomik normlar oluşturmuştur. Emeğe saygı, faiz yasağı, zekât ve sadaka kavramları gibi ekonomik bir alt yapı temellerini oluşturmuştur. Ekonomik doktrinlerini ilke edinilen en önemli islam ekonomi sistemi teşkilatlarından birisi olan ahilik teşkilatlanmasının, islam ekonomisi için öne sürdüğü “ Hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için, yarın ölecekmiş gibi öbür dünya için çalış” hadisini etik değer olarak İslam ekonomisine naksetmişlerdir (Karahöyük,2013;209).

Böylelikle genel anlamda İslam ekonomisi hukuk ve ahlakın bir arada olduğu bütünsel bir yapıdır. Birbirlerinden ayrı olarak yapılanmaları ve yönetilmeleri mümkün değildir. İslam toplumlarının barış, sukûnet ve adalet içinde ekonomik hayatlarını yaşayabilecekleri bir sosyal faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri, kazançlarını sağlayabilecekleri ve bu kazançtan başkalarında faydalanabileceği ahlaki bir dünya düzeni olmuştur (Sayan,2019;23).

1.1.2 İslam Ekonomisinin Metodolojik Yaklaşımı

İslam ekonomisinin en temel işlevi hakikate ulaşma yolunda yardımcı olmasıdır. Temel yapının dayanağı Kuran-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) sünnetlerinden oluşmasıdır. İslam ekonomisine dair ortaya çıkan sorular doğru veya yanlış olarak algılanmaz çünkü dayanağı gereği onlar doğrudur. İslam ekonomisinin metodunda öncelikli olarak yukarıda belirtilen iki kutsal kaynak referans alınır. Kuran-ı Kerim de yer alan bazı ayetler ekonomik unsurlardan bahsetmektedir ve bu ayetler Yüce Allah (c.c) tarafından vahyedildiği için doğruluğu sorgulanmadan kabul edilir ve İslam ekonomisinin metodolojik olarak yaklaşımı, kurumları bu ayetler ve hadislerle dayanarak bir oluşum sağlamaktadır (Karadoğan,2014:89);

- 'Allahü Teala faizle geleni mahveder ve sadakaları verilen malı artırır.' (Bakara 2/276)
- 'Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden kendilerine indirilen Kuran'ı gereğince uygulasalardı, her yönden nimete ermiş olurlardı. İçlerinde orta yolu tutan bir zümre vardı, çoğunun işledikleri ise kötü idi.' (Maide 5/66)
- 'Kendilerine tebliğ edilenleri, uyarıları unuttuklarında, başlarındaki belaları ve sıkıntıları kaldırıp, onlara her şeyin kapısını açtık. Nihayet, kendilerine verilen nimetlerle sevinip zevke dalınca da azabımızla ansızın onları yakalayiverdik. Onlar şaşkına dönüp, birdenbire bütün ümitlerini yitirdiler.' (En'am 6/44)
- İşlediğiniz günahlar ve inkârınızdan dolayı Rabbinizden bağışlanma, koruma kalkanına alınma dileyin, sonra isyandan, günah işlemekten vazgeçerek tevbe edip ona itaate yönelin. O da sizi, ömrünüzün sonuna kadar refah içinde, huzur içinde yaşatsın. Her salih amel işleyene, iyilik yapana da dünyada ve ahirette iyiliğinin, ihsanının karşılığını versin. Eğer söylediklerime aldırılmaz, güç ve iktidarınızı kullanarak halkı istediğiniz istikamette yönlendirmeye devam ederseniz, ben, sizin adınıza, azametli büyük bir günün azabından korkarım'. (Hud 11/3)
- 'Ey kavmim! Rabbinizden mağfiret dileyin. Sonra ona tevbe edin ki, gökten üzerinize bol bol bereket (ekinleri yetiştirecek yağmur) indirsın ve kuvvetinize kuvvet katarak sizi (neslinizi) çoğaltsın. Günahlarınıza ısrar ettiğiniz halde imandan yüz çevirmeyin.' (Hud 11/52)

- Rabbinizin size duyurduğu şu gerçeği de hatırlayınız: ‘Eğer şükrederseniz, ben de sizin için nimetimi mutlaka arttıracam. Eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz benim azabım çok çok şiddetlidir’. (İbrahim 14/7)
- Kimler de benim övünç kaynağı Kur’an’ımdan, benim şeriatımdan, benim lütfumla kendileriyle ilgilenmemden, beni zikretmekten, bana şükretmekten yüz çevirirler, okunması ibadet olan Kur’anımı, şeriatımı, zikrimi engelleyici tedbirler alırlarsa, onların ekonomik ve ruhi sıkıntıları içinde geçen sosyal çalkantılarla dolu hayatları, geçim darlıkları, kabir azabları olur. Biz onları, kıyamet günü, mahşere kör olarak getiririz.’ (Ta-ha 20/124)
- Kuran-ı Kerim de yer alan bu ayetler İslam ekonomik sisteminin temel prensiplerine değinir ve insanlar için geleceklerine dair vaatlerde bulunmaktadır. Bu ayetler İslam ekonomisinin en temel verileri olarak kabul edilmektedir. İnsanlar tarafından da ortaya atılan teoriler bu ayetler kapsamında incelemeye alınır ve eğer net bir şekilde aralarında zıtlık varsa bu teori daha fazla sınanmadan reddedilir (Karadoğan,2014;90).

Burada bahsedilen metodolojik sadece dini metinler için kabul edilir geçerliliği vardır. Bu ayetlerin insanlar tarafından yorumlanmış hali için kabul durumu bulunmamaktadır. Bu ayetler üzerinden konu hakkında fikir edinebilmek için uygulaması çok iyi olan metodoloji (usül ilmi) vardır. İslam ekonomisinin önde gelen bilgileri dini metinleri yorumlama ve bu metinlerden konuyla ilgili çıkarımlarda bulunmak için bu metodolojiyi kullanırlar. Bu doğrultuda da Kuran-ı Kerim ve sünnet hükümlerini yorumlanmasında da yeni bir metodolojik yöntem gereği vardır sebebi ise, bu geldiği dönemden bu zamana kadar gelişen, değişen zaman ve yer etkenlerinden dolayı daha çağdaş bağlamda temel kaynaklarından yeniden yorumlanmaya lüzmu vardır (Karadoğan,2014;90).

İslam ekonomi metodolojisi anlayışında, islam ekonomi metodolojisini diğerlerinden farklı tutmak için neoklasik/konvansiyonel ekonomik sistemin metodolojik çerçevesine değinilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede (Asutay,2014;129);

- ❖ Başlangıç noktası metodolojik bireyselliktir.
- ❖ Bireysel çıkar, mantıksal düşünme ve yön verme, bireysel faydasını maksimize etmeye çalışan bireyler
- ❖ Piyasa döngüsü

Metodolojik İslam Ekonomisi varsayımında ise şunlar özetlenebilir:

- ❖ Bireysel yaklaşımı değil aynı zamanda sosyal bireysellik, sosyotropik bireyler olma önkoşulu bulunmaktadır.
- ❖ Bireysel menfaatlerini ararken aynı zamanda sosyal iyiye de dikkat edilmektedir.
- ❖ İslam kural ve sınırları çerçevesinde mantıksal bir doğrultuda bireyler ekonomik faaliyetlerini, hayat hayatlarını sürdürürler.
- ❖ Bireysel çıkarlarını maksimize ederken toplumun refah düzeyinin de ve ahiret hayatını da dahil ederek hareket ederler.

İslam ekonomik sisteminde Piyasa mekanizması ekonomik işleyişin temel özelliğidir. Bu sistemde sosyal-İlgili çevreci ve samimi bir sistem üreten İslami bir süreç yolu ile sınırlandırılır. Bu süreç içerisinde Sosyalist ve refah odaklı çerçeveler ekonomide teşviki durduraktan kaçınır.

Yukarıda belirtildiği üzere İslam ekonomi sistemi çift yönlü, dünya ve öbür dünya (ahiret) esasına dayanan bir fayda fonksiyonunu temsil etmektedir (Asutay,2014;130).

Tablo. 1 Neoklasik/Konvansiyonel Ekonomisi ve İslam Ekonomisi Metodolojik Çerçevesi

Neoklasik/Konvansiyonel Ekonomik Sistemin Metodolojik Çerçevesi	İslam Ekonomisi Metodolojik Çerçevesi
Hareket noktası metodolojik bireyselliktir.	Sosyo-tropik bireyler, sadece bireysellik değil aynı zamanda sosyal alaka bir önkoşuldur.
Davranışsal varsayım: Kişisel çıkar odaklı a) kendi çıkarlarını arayan, b) akılcı hareket eden, c) kendi faydasını maksimize etmeye çalışan bireyler;	Davranışsal varsayım: sosyal-alakalı Allah bilincine sahip bireyler a) Kendi çıkarlarını arar, aynı zamanda sosyal alanda iyi olanla ilgilenirler. b) Ekonomik faaliyetlerini bireysel, sosyal çevre ve ahirete ilişkin İslami sınırlamaları

	dikkate alarak akılcı bir yolla yürütürler. c) Kendi faydalarını maksimize etmeye çalışırken toplumun refahını da ararlar ve ahireti de hesaba katarlar.
Piyasa değişimi	İslami sistemde piyasa mekanizması ekonomik faaliyetlerin temel özelliğidir; ancak bu sistem sosyal-İlgili çevreci ve dostça bir sistemi üreten İslami bir süreç yolu ile sınırlandırılır. Bu süreç içerisinde sosyalist ve refah odaklı çerçeveler ekonomide teşviki durdurılmaktan kaçınılır.

Kaynak: (Asutay,2014;130)

Ayrıca insan doğasından başka bir bilgiyi kabul etmeyen geleneksel ekonomiyle de, ilahi bilgiye dayanan islam ekonomisi metodolojik bağlamda birbirlerinden farklılıkları bulunmaktadır. İslam ekonomisi metodolojisiyle de kendine özgü bir ekonomik sistemin özünü güçlendirdiğini ve geliştirdiğini açıkça göstermektedir (Asutay,2014;131).

1.1.3 İslam Ekonomisinin İlkeleri

İslam ekonomisi insan, dünya, toplum ihtiyaçları ve insan ihtiyaçları arasındaki dengeye korumaya çalışmaktadır. Bu dengeyi korumayı hedeflerken insanın maddi yönünü desteklerken maneviyatta olan eksik ve ihtiyaçlarının da gözetmeyi unutmamaktadır. İslam ekonomisi bu yönüyle sadece dünya ihtisaslarına hizmet etmediğini vurgulamaktadır. Dünyevi ihtiyaçlar sağlanırken de İslam'ın temel prensibi gözardı edilmemekte, İslam ekonomisinin ilke ve prensipleri doğrultusunda ilerleme sağlanmaktadır. İslam ekonomisi, İslam düşüncesi (felsefesi) bakış açısıyla mevcut durumları idrak edip açıklamakta ve olaylar sonucu ortaya çıkan verilerle uygulamaları belirlemektedir. İslam ekonomisi sistemin işleyişi için bir takım kural ve ilkeleri ihtiyaç duyulmaktadır

(Yüce,2021;70). İslam ekonomisinin dayandığı, temel ilkeleri olarak adlandıracağımız dört ana grupta sıralanmaktadır.

1.1.3.1 Mülkiyet

İslam ekonomik sisteminin mülkiyet ilkesinin temel tevhid inancına göre şekillenmiş ve bu inanç doğrultusunda benimsenmiştir. Tevhid inancına göre, yerin ve göğün tek sahibi ve mutlak yaratıcısı Allah'tır, buna görede evrende var olan tüm sınırlı ve sınırsız kaynaklar Allah Teala'ya aittir. Yaratmış olduğu dünyevi kaynakların kullanımı ve yayılımı konusunda Allah (c.c) insanları görevli kılmış, fakat bu kaynaklarında ilgili iradesi konusunda emir ve tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiye ve öğretilere ilişkin bir kaç ayeti kerimeler şu şekildedir (Yüce,2021;72);

- Göklerdeki varlıkların, imkanların ve yerdeki varlıkların ve imkanların hepsi Allah'ındır, Allah'ın tasarrufundadır. İçinizdeki düşünce ve niyetleri, saklı-gizli yaptıklarınızı, açığa vursanız da gizli tutsanız da, Allah bunlardan dolayı sizi hesaba çeker. Sonra sünnetine, düzeninin yasalarına uygun olarak, iradesinin tecellisine tabi, akıllı ve sorumlu kimseleri koruma kalkanına alır, bağışlar, sünnetine, düzeninin yasalarına uygun olarak iradesinin tecellesine tabi, akıllı ve sorumlu kimseleri cezalandırır da. Allah'ın gücü, kudreti herşeye yeter. (Bakara, 2/284)
- (Allah) ki göklerin ve yerin mutlak mülkiyet ve hakimiyeti kendisine aittir ve üstelik Allah, olup biten her şeye şahittir. (Buruc 85/9)
- Göklerde ve yerde kim varsa O'nundur. O'nun yanında olanlar, O'na ibadet etmekte büyüklüğe kapılmazlar ve yorgunluk duymazlar. (Enbiya,21/19)
- Ben, cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. (Zariyat, 51/56)

Allah'ü Teala Kur'an-ı Kerim de de bildirdiği üzere yerin ve göğün tek sahibi olan Rabbu'l-alemin kavramıyla tevhid inancına bildirmektedir. Allah kainaatin tek sahibidir, her şeyin tek yaratıcısı ve tek irade sahibi olandır. Allah mülkün ve gaybın tek gerçek sahibidir. İslam ekonomisi sisteminde özel mülkiyet olgusu bulunmaktadır. Fakat tevhid inancımız gereği burada söz konusu olan mutlak mülkiyet değildir, emanetten mülkiyettir. Hukuk birliği önünde insan mülk sahibidir fakat inanç sistemimizde mülk yalnızca Allah'a ait olduğundan birey Allah adına mülkün emanetçisidir (Yüce,2021;74).

İslam iktisadında mülkiyet anlayışı toplumsal denge ve toplum menfaatiyle çatışmaması gerekmektedir. Çünkü kişi mülkiyet sahibi değil onun emanetçisi

konumunda olduğundan, özel fayda kendisine sağlamaması ve aynı zamanda toplumun zararına bir faaliyette bulunmaması lazımdır. Allah'ın insana emanet etmiş olduğu bu kaynaklar, toplumun refahı, huzuru ve kalkınması yolunda israf edilmeden kullanılmalıdır. Birey, mülkiyetin emanetçisi olması konusunda sorumluluk üstlendiğinden dolayı, kaynakları en doğru en faydalı biçimde kullanma hissiyle hareket etmektedir. Bu da kaynakların daha denetimli ve ölçülü kullanılması noktasında büyük önem taşımaktadır. İslamın hedefi olan israfın önüne geçmek ve kaynakları bir sonraki nesillere ulaştırmak konusunda mülkiyet ilkesi ihtiyatlı olunması gereken hususlar arasında yer almaktadır (Sayan,2019,24).

1.1.3.2 Zekât

İslam dinin beş şartından birisi olan zekât, islam ekonomisi içinde çok önemli bir ilke ve unsurdur. Zekât; Asli ihtiyaçlar dışında nisab miktarı mala sahip olan ve bu sebeple zengin sayılan Müslüman'ın, bu zenginliği üzerinden bir tam yıl geçtiğinde dini yükümlülük gereği zekât olarak vermesi gereken miktardır.

Zekât etimolojik olarak incelendiğinde arınma, yenilenme ve kendine geliştirme anlamları vardır. İslam inancı doğrultusunda bireyi maddi ve manevi yönden geliştiren, iyileştiren bir ritüel (ibadet) türü olarak görülür (Sayan,2019;41). Zekât ibadetini yerine getirilirken, toplum içerisindeki huzur, dayanışma ve güven bağlarının artmasını ve toplum içindeki hırsızlık, cinayet gibi kötü eylemlerin azalmasını sağlamaktadır. Zekât ile ihtiyaç sahipleri temel gereksinimlerini karşılayabildikleri için zenginler ve fakirler olarak görülen sınıflamada da yakınlaşma ve sevgi katmanı gibi ikili ilişkilerde gelişme olacaktır (Khalid,2017;127).

Zekâtın İslam ekonomisini en önemli katkısı, zekât vererek atıl parayı tutmak yerine ekonomiye kazandırmaya teşvik eder. Zekât verilen kişiler gelir düzeyinde alt grupta yer alan kimselerdir. Bu gruptakiler birikim yapmadan temel ihtiyaçları olan barınma, yeme-içme vb. gibi yerlerde parayı kullanarak ekonomiyi canlandırırlar (Sayan,2019;41). Bu şekilde elinde ihtiyacında fazla bulunduran (servet) bir mükellef elindeki parasını bekleterek erimemesinin önüne geçmiş hem de malı ile yatırım yapmış olacaktır. Stokçuluğun (İhtikar) önüne geçilmesiyle, varlığın üretime ve yatırıma dönüşmesi, alt tabakaya yeni iş imkanlarının sunulması ve böylelikle gelirin de yeniden pay edilmesini sağlamaktadır. İleri gelen iktisadi akımların çatışma noktalarından biri olan bölüşümdeki adletsizliğine karşı zekât

adil gelir dağılımını sağlamaktadır. Bu yüzden Kur-an'a göre adil servet bölüşümü şekillerinden olan zekât bir sosyal adalet siyasetidir (Turan,2017:47-48).

İslam ekonomi içerisinde zekât bir nevi sosyal sigorta kurumu olarak tanımlanabilir. Zekâtın verildiği yerlerde toplumsal olarak hem ekonomik hemde sosyal dayanışma ve paylaşma gerçekleşir. İslam ekonomisinde zekât bireysel olarak verilsede yekün olarak bakıldığında bu tutarın devlet kanalından yönlendirilen bir kurum üzerinde toplanması ve tek bir nokta üzerinden dağıtımının yapılması ve sosyal hizmetlerde bulunulması da zekâtın kullanımı alanını genişletme ve mümkün kılmaktadır. Zekât öncelik olarak toplandığı bölge üzerinde dağıtılır, Kurumlar aracılığıyla Dağıtım yapılan zekâtların toplum üzerinde sosyal ve ekonomik dayanışmayı arttırmasını ve refah düzeyini yükselterek toplumun mutlu olmasını sağlamak amaçlarındandır. Çünkü islam kazanılan servette dahi başka bireylerinde hakkı olduğunun ve bu hakkın ihtiyaç sahiplerine yardım yoluyla verilmesi gerektiğini bildirir (Sayan,2019;42). Kuran-ı kerimde konuyla ilgili bildiren ayeti kerimede şöyledir;

- Onların mallarında muhtaç ve yoksullar içinde bir hak vardır. (Ez Zariyat,19)

İslam ekonomisinin zekât ilkesiyle edinmiş olduğu temel düşünce ve prensip, yoksulluk yok, açlık yok, gelir adeletsizliğinin azatılması, sürdürülebilir şehirler ve toplumlardır.

1.1.3.3 Sosyo-Ekonomik Özgürlük

Varoluştan beridir insanoğlu akli ve irade sahibi bir varlıktır. İslam dininde bireylerinde hak ve özgürlük ilkeleri vardır. Bunun dayanağında bireyler hem kendi adlarına hemde diğer insanlar adına sorumludurlar. Başka bir deyişle de bireysel olarak irade özgürlüğü bireyin hayatında ve gelecek zamanında yapmış olduğu söz ve eylemlerden sorumlu olması durumudur (Akdemir,2016;49) İslam dini insanı seçme ve karar alma konularında özgür bırakır, kişinin kendi cüzzi iradesini kullanmasına hak tanır. Bunu da ayeti kerimede şöyle buyurur (Mevdudi,2016;28);

- Size, sizin dininiz, bana, benim dinim. (Kafirun 109/6)

İslam ekonomi sisteminde, insanlar kendi akıl ve iradeleriyle hareket etmekte ve karar almakta hür bırakılmıştır. Buda yine ayeti kerimede şöyle buyrulmaktadır;

- Dilediğinizi yapın! Ama unutmayın: Muhakkak Allah, bütün yaptıklarınızı görmektedir. (Fussilet 41/40)

İslam genel kuralları doğrultusunda bireyler hür iradeleriyle karar alma ve uygulamada özgür olmaktadır. Özgürlük ilkesiyle birlikte insanlar ekonomik faaliyetlerini serbestçe uygulayabilmekte ve önlerine gelen bir engel olmadığı için faaliyetlerini geliştirebilmektedir. İnsanlar ekonomik anlamda kendilerine ve alakadar oldukları iş potansiyellerini geliştirirken, devlette bu faaliyetlerin doğru ve emin yürütülebilmesi için gerekli refahı, alt yapıyı, eğitimi ve güvenliği sağlayarak ekonomik özgürlüğü güvence altına alması gerekir (Yüce,2021;81).

İslam ekonomisinin yapı taşı kuşkusuz insanlardır. İnsanoğlu ekonomik işleyiş üzerinde karar alma mekanizması olarak, ekonomik faaliyetleri başlatır, ilerletir, büyütür ve tüketir. Bu da bireyin özgür iradesiyle uygulayan ve idare eden en büyük sorumluluk mercisi konuma getirir. Fakat, İslam ekonomisi bireyleri ekonomik alanda özgür bırakırken, aldıkları ve uyguladıkları kararlar İslam'ın ahlaki değerleriyle çelişmemesi gerekmektedir. Ferdin bireysel çıkarları, toplumun çıkarlarını zarar vermediği ya da çatışmadığı veya başkalarının hakkını gasp etmediği sürece ekonomik faaliyetlerin sürdürülmesine izin vermiştir (Gül,2010;70).

İslam iktisadi sistemindeki özgürlük anlayışıyla kapitalizmde olan sınırsız ekonomik özgürlük bağdaşmaz. Kapitalist sistemin “bırakınız yapsınlar” anlayışında karşılık İslam'da ise, “Toplumun menfaatiyle çatışmıyorsa yapsınlar” anlayışı bulunmaktadır. Yani islam ekonomisinde sınırsız ekonomik faaliyette özgürlüğü bulunmamaktadır. Belli sınırlar içerisinde bireyler ekonomik faaliyetlerini sürdürmekte özgürlerdir. Çünkü İslam ekonomisi hem birey menfaati hemde toplumsal menfaati birarada ilerletir (Yüce,2021;82).

1.1.3.4 Sosyal Adalet

Kuran-ı kerimde sıklıkla ve defaten en çok değinilen konuların başında adil olmak, adaletle davranmak, eşitliği sağlamak vb. ilkeler gelmektedir. Adalet olgusu dinimizde sadece ekonomik ve hukuk alanında değil, toplumun her parçasında bireylerin ikili ilişkiler kurduğu her alanı kapsamaktadır. Adalet kavramı, insanların huzurlu bir yaşam sürebilmeleri için insan ve toplum ilişkisini kurabilmek adına oluşturulmuş kurallara tabiidir.

İslami toplumun mülkiyet sahibi olma, ekonomik işlevlerde bulunurken temel dayanağı adalettir, adaletli bir sistemdir. İslam ekonomisinin en ihtiyatlı ilkesi sosyal adalet ilkesidir. Kul hakkına girilmeden, eşit ve dengeli bir sistem oluşturmak ve korumaktır (Sayan,2019;25).

Sosyal adalet kavramı, toplumun her ferdinin aynı temel haklara, aynı korumanın sağlanmasına, fırsat eşitliği sunulmasına olanak sağlanacak ideal koşulları temsil edip uygulayacak bir adalet türüdür. Sosyal adalet, toplum içinde yaşayan bütün fertlerin, insan olmak sıfatıyla sahip oldukları her türlü, sosyal, ekonomik, siyasi hak ve özgürlüklerin eşitliğini temin ve emniyetini sağlamaktır. Sosyal sınıflar arasındaki ekonomik dengesizliklerin giderilmesi, ekonomik olarak zayıf durumda bulunan birey ve sınıfların diğer sosyal birey ve sınıflara karşı korunması ya da pozitif ayrımcılık yapılması olarak da tanımlanabilir (Yıldırım,2011).

İslam ekonomisinde adalet ilkesinin oluşumunun temellerinde, tevhid(iman), ahlak ve fazilet olguları çerçevesinde şekillenen bir toplum inşası, insan ve toplum arasındaki ilişkinin adalet ilkesinin de büyüebilmesi için bu üç ilmi başlıkla beraber oluşur (Kara,2013;138). İslam ekonomisinde gelir dağılımının paydaşlar arasında doğru dağıtım konusunda zekât, fitre, sadaka gibi önemli insani unsurlar bulunmaktadır. Kur'anı kerimde bu konu için ihlaslı bir kul olmak anlamında gelen öğütler bulunmaktadır. İyilikte ve güzelliklerde bulunun, işinizi en güzel şekilde yapın ve Allah'a ihlasla kulluk edin gibi anlama gelen ayeti kerimeler, ekonomik açılamda insanları yardımlaşmaya teşvik etmektedir. Ve bu şekilde faziletle insana Muhsin denilmektedir (Çağrıcı, 2000;21). Allah'ı Teala iyilikte bulunun derken kullarına bir öğüt olarak vermiyor, bunu emrediyor. Bunu da açıkça Nahl Suresinde şöyle buyurmaktadır;

- Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarına yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye öğüt veriyor. (Nahl 16/9)

Dolayısıyla imanlı bir insanın bu ayete kayıtsız kalması düşünülemez bir durumdur. Hem erdemli hemde adaletli olmaya ışık tutan bu ayetler birlikte İslamın sosyal adaleti sağlamaya yönelik ayette belirttiği hükümleri uygulaması konusunda yön vermekte ve toplumuda uyarmaktadır. İslamın iman inancı (tevhid) doğrultusunda insan ve insan ilişkilerini düzene koymaktadır. Ve adil bir insan, erdemli bir insan olma kavramlarını ekonomi üzerine yansıtarak sosyal adalet ilkesiyle birlikte bir bütün olmaktadır. Kısacası İslam ekonomisinin temeli sosyal adalet üzerine kurulmuştur (Yüce,2021,75).

1.1.4 İslam Ekonomisinin Felsefesi

İslam inancı bireylerin birarada yaşamış olduğu toplumsal düzene kural kaidelerle birlikte bir düzenleme getirmiştir. İslam dini içeriğiyle beraber sadece inancı, vicdani ve ahireti konu almamaktır, toplumsal hayatta kabul görmüş ve bir yapı oluşturmuş bütünsel bir dindir. Bu sebeple bakıldığında hayatın tüm noktalarına değinmekte ve bir düzen getirmektedir (Yüce,2012;67). İslam doktrinini bireyi, toplumu ve bunların epistemolojik yönlerini incelediğinden kaynaklı felsefi boyutuna dokunmakta ve ele almaktadır. Felsefesinin bir bilim dalı olarak, İslama konu olması ve İslam dünyasında ortaya çıkışı 9. yüzyıl civarında olmaktadır. İslamın önde gelen düşünürleri sadece eski Yunan felsefecilerinin çalışmalarını incelemekle kalmayıp, yenilikçi yaklaşımlarda ortaya sürmüşlerdir (Sidani& Ariss,2015;850). İslam dinin felsefi öğretilere inceleyen kısmında İslam felsefeleri disiplini olarak adlandırılmaktadır. Esasen İslam felsefesi, eski Yunan ve Aydınlanma felsefelerine cevaben ortaya çıkmış bir bilim dalıdır (Efe,2021;49)

İslam ekonomisi, İslam dininin verdiği öğütlerden kaynaklandığından, temel gayesi, maddi felsefeden farklı ahlaki yargılara dayanan bir ekonomik hayat kurmaktır. Bu hayat içerisinde samimi ve doğru itikat gereğince ekonomik hayata ışık tutmak ve şekillendirmektedir. Farklı bir ifadeyle, doğru inançtan ve saf niyetten kaynaklanan halis davranışları olmasa İslam ekonomisinde bahsetmek imkansız olacaktır. İslam ekonomisinin kaynağı, Tevhid (Allah'ın varlığına ve birliğine olan inanç), niyet ve iz'andan alan felsefi düşüncelerin sonucunda İslam iktisadı içsel ve bütünsel olarak ayrılamayacağını göstermektedir. Bu sebepten ötürü, İslam ekonomisinin felsefesinde Allah'ın rızası doğrultusunda samimi bir inanç ve içten bağlılıkla sonsuza kadar mutlak mutluluğu ve dış dünyaya olgusu olan maddeci felsefe ürünü olan Batı ekonomisinden oldukça farklı bir yerde olmaktadır (Efe,2021;62).

Dolayısıyla, her bilim dalında olduğu gibi İslam ekonomisi disiplinin de felsefi tarafı bulunmaktadır. İslam iktisadı felsefi bir bilim felsefesi olarak kabul görmüştür. Yapılan literatür çalışmaları ve araştırmaları sonucunda İslam ekonomisi felsefi bir yaklaşımı olmadan çözümlenmesi ve ilerlemesinin mümkün olmayacağı kanıtlanmıştır. Bu doğrultuda da bilim felsefesi iddasındaki İslam ekonomisinde felsefi açıdan tahlilinin olabileceğini bildirmektedir (Efe,2021;63).

1.1.5 İslam Ekonomisinin Özellikleri

İslam dinin özünde olan inanç ve ahlak kıssalarının zorunlu olmadığı, birey, aile, toplum ve devlet düzeni gibi oluşumların dikkate alınmadığı, sadece ekonomik teorilerin öne sürüldüğü ve başka ekonomik yaklaşımlardan esinlenerek bir ekonomik sistem oluşturmuş olsaydı bunun adı İslam ekonomisi değil ‘’ İslam Kapitalizmi’’ veya ‘’İslam Sosyalizmi’’ yahut ‘’ İslam komünizmi’’ gibi yaklaşımlar ortaya çıkacaktır. Fakat, İslam ekonomisinin içeriği aynı zamanda insan olgusuna dayandığından dolayı birkaç noktada kapitalizm ve sosyalizme yakın fikirlerde olsada, asıl yapı taşında İslam ekonomisi tamamen kendine özgüdür. Ekonomik sistem çarkları içerisinde yer alan emek, sermaye, arz-talep eğrisi, üretim, tüketim ve dağıtımını gibi belli hususlar tüm ekonomik yaklaşımlarda yer alır ama İslam ekonomisi tarzı ve yorumuyla kendini diğerlerinden ayıran, kendine özgü karakterislik özellikleri bulunmaktadır (Çayıroğlu,2019;153).

İslam iktisadının bütün hüküm ve kaidelerinin uygulanmadığı bir devlet düzeninde, İslam ekonomisinin uygulaması ve vukuu bulması gerçekleşmeyecektir. İslam’ın çeşitli alanlarda çözümler sunmak ve üretmek isteyen bireyler içinde, yaşamış olduğu topluluğun ihtiyaçları ve mevcut günlük hayatın çevresel konjonktürünü dikkate alması, uygulayacağımız yöntem ve metodlarda, Kuran ve Sünnetin hükümlerine uygun olması, İslam iktisadının en önemli özelliği ve esasını oluşturmaktadır (Çayıroğlu,2019;153). İslam Ekonomisinin başlıca özellikleri;

- Bireysel ve Toplumsal Refah
- Meşruiyet İlkesi
- Birlik, Beraberlik- Toplumsal Yardımlaşma ve Dayanışma
- Mülkiyet Hakkı ve Girişimlik Serbestliği
- İsraf, Kenz ve Faiz Yasağı
- Serbest Piyasa İşlevi

1.2 Ekonomik Sistem İçerisinde İslam’ın Yeri

İslam dininin etkilerini ve kurallarını ekonomik açıdan ele alıp incelemek istersek konuya 2 farklı bakış açısıyla başlamak gerekmektedir. Bu noktada ilk önce birey üzerinden daha sonra toplum üzerinden bir irdeleme gerekmektedir. Birey için inanç ve ibadet anlamını taşıyan din ayrıca vicdan ahlaka dayalı hareketler ve olgular bütünüdür. Bunlara üzerinde devlet ve toplumun müdahale veya kısıtlama hakkı yoktur özlük haklarıdır. Bu haklara, sadece devletin yönetim ile getirdiği

askeri, siyasi vb. hiçbir şahsın ya da kurumun müdahalede bulunmadığı gibi, toplumun temelini oluşturan çekirdek ailede de bu özlük hakkını sınırlandırıcı bir hususun uygulanması mümkün değildir. Toplum açısından İslam dini kavramı; tertip, düzen ve hukuksal bütünlük olarak ifade oluşturmaktadır. İslam hukuk düzeni ise sosyal hayata kendi başına belli kuralları ve kaideleriyle müdahale etmekte bununla birlikte ekonomik düzene de yön vermekte ve ona farklı bir boyut kazandırmaktadır (Eskicioğlu,1999;10).

İslam'ın ideolojik ve ahlak kavramları üzerinde benimsediği değerler de, Hz. Muhammed (s.a.v)'in ömrü vefa ettiği süreçteki hayatında, ekonomik alanlarda ve kişiler arasındaki ekonomik kendi ara buluculuk ilişkileri örnek alınmıştır. Bu yüzden İslamiyette genel olarak bütün toplumu sosyal ve siyasi açıdan bir bütün olarak ele alan ve felsefi bir bakış açısına dayanan, kendine özgü bir ekonomik sistem modeli vardır. İslam ekonomisi, kadın ve erkeklerin gerek bireysel gerekse de toplumsal bir bütünlük olarak (cemaatler) iktisadi davranışlarını ele alır ve bunu konu edinir (Karadoğan,2014;26).

Dolayısıyla İslam'ın hem bireysel hemde toplumsal ekonomik görüşlerini ilgilendiren, kendine özgü normları ve ahlaki benimsediği ideolojiler olduğu açıktır. Bu, diğer dinler için de söz konusudur. Bu noktada, Yahudilik ve Hristiyanlığın benzer iddiası yokken neden İslam'ın "İslami" bir ekonomi iddiası taşıdığını daha net anlamamız gerekmektedir. Bunun altında yatan temel etmen, İslam gerek metodolojisi gerekse ana hat ve unsurlarıyla kendi içerisinde büyük bir ekonomi mekanizmasını beslemekte ve bunu oluşturmaktadır. Ekonomik hayata direk etki ederek mevcut düzene yön verme eğilimindedir (Karadoğan,2014;26)

1.2.1 İslam'a Duyarlı Ekonomik Sistem

İslam ekonomisi batı kültürüyle ilerleme kaybetmiş olan ekonomiye karşın değer yargıları olan ve temeli buna dayanan bir ekonomidir. İslamı kabul etmiş bireyler İslam topluluklarının menfaatlerini bireysel menfaatlerden çok önemserler. Bu sebeplede İslam'ı sosyal ve inanç konuları Müslüman toplum ve bireylerin ekonomik karar alma ve uygulamalarına öncülük eder, yol gösteren bir harita olur (Mortazavi,2004a).

İslam ekonomisinin temel oluşum sebeplerinden birisi de benimsemiş olduğu ahlaki değerler ile, toplum-birey arasındaki tüm ilişkileri birlikte ilerletebilen bir ahlak sistemi, ahlaki düzen sistemini sağlamaktır. İslami düzen, farklı bir ifadeyle islam kendisine ait olan iktisadi prensipleri hem kendisinin temel

aldığı hedef ve ihtiyaçlar doğrultusunda hemde islam ekonomisi çerçevesinde toplanmış birey ve toplulukları hedefleri doğrultusunda aksiyon alan bir ekonomik sistem sağlamaktır. İslamın düzenin çalışma mekanizması bu düzen içerisinde yer alan aksiyon ve kabul görmüş prensiplerle yönetilmektedir. (Kahf 1989: 43). Böylelikle, ekonomik bir düzende oluşan beklenti eğrileri artık islam ekonomisi içerisinde yer bulabilecektir. Gregory ve Stuart şöyle ifade etmektedir; ‘‘Bir ekonomik sistemi bir diğerinden ayırmak için, bunların temel birleşenlerine odaklanmak ve karşılaştırmak gerektiğini’’ ileri sürmektedir. (Asutay, 2014;120).

Homo islamicus, farklı ekonomik davranışları incelediğimizde ahlaki değerlere önem veren yapısıyla, homo economicuslardan farklılık göstermektedir. Batı ekonomisi klasiğinde, sınırsız ihtiyaçlara karşılık sınırlı kaynak varsayımına dayanır. Homo economicuslar maksimum mutluluğu yakalamaya çalışan iktisadi ve rasyonel bireyleri ifade ederler. Mutluluk arayışında olan rasyonel bireyler, mutlulukla ilgili kararlarını kendilerine olan fayda ve bu fayda için biçilecek olan maliyette kıyaslayarak belirlerler. Buradaki en önemli noktaysa mutluluk ölçümü tamamen maddi faydada değerlendirilmektedir. Sınırlı kaynaklar içerisinde mevcut mutluluğunu muhafaza etmek isteyen birey ise rekabet ortamına maruz kalmaktadır. Sonuç durumunda ortaya çıkan yargı şu şekilde belirlenmektedir. Homo economicus, bireyler fayda-çıkarları için her türlü rekabet ve bireyselciliği düşünürken, homo islamicus, öncelikle olarak toplumsal çıkarları ve bunun bireye yansımalarını temel alırlar (Mortazavi,2004b).

Tablo 2. İki zıt birey

Homo Economicus	Homo Islamicus
Varsayımlar	Varsayımlar
Sınırlı kaynaklar (Kıtlık) Sınırsız ihtiyaçlar	Bol kaynaklar Sınırlı ihtiyaçlar
Davranışsal Normlar	Davranışsal Normlar
Bireycilik Şahsi çıkar Rekabet Ahlaki Değerlere Bağlı Değil	Toplulukçuluk (Kolektivizm) Genel çıkar İş birliği Ahlaki Değerlere Bağlı

Kaynak: (Eren,2013;63).

İslamın incelemiş olduğu insan modelinde yani Homo İslamicus günümüz ekonomi literatüründe yer alan kabul gören ve bütün incelemeleri değerlendirmeleri yapılmış olan birey (insan) modelinden çok farklıdır. İslam insanı çok geniş bir çerçevede ele almaktadır. İnsan birçok önemli ve karmaşık özelliği barındırır, bir bakıma kâinatın küçük bir modelidir (Eren;2014;368). Onu sadece birkaç özelliğiyle ele almak eksik olacaktır. Maddi yanları olduğu kadar manevi yanları da vardır. Ve belki de manevi yanları onun yaşayışı ve huzuru için daha da önemli kabul edilmektedir. Bunun yanında İslam'da insan ahlaki değerlere de sahiptir ve bu değerler onun ekonomik kararlarında etkin rol oynamaktadır. Sadece kendini düşünmez bütün toplumun çıkarını ve huzurunu düşünmektedir. Bencil değil diğergamdır. Hatta bazen diğerlerini kendisinden daha çok düşünür, onları kendisinden önce ele almaktadır (Haşr, 59/9).

İslamiyet inancı doğrultusunda, insanın belirlenen haddin fazlasını tüketmesini, harcamasını kabul etmemektedir ve aynı zamanda da tasarruf ederken üretim yaparken de belli uyması gereken kurallar bulunmaktadır ve bu kurallar öncülüğünde İslami birey hareket eder. Bununla birlikte birey topluma ve içinde bulunduğu çevreye de saygılı ve duyarlı olması gerekmektedir. İslami birey üretirken de tüketirken de çevresel faktörlere dikkat etmek ve bunlarla herhangi bir zarar vermeden faaliyetini sürdürmek zorundadır (Eren,2013;369). Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, O'ndan başka tanrınız yoktur! Sizi yerden inşa eden ve orada yaşatan O'dur; O'ndan mağfiret dileyin, sonra O'na tevbe edin! Çünkü Rabbim yakındır, (du'âları) kabul edendir. Tefsir; İslamiyet'e göre insanın dünyaya gönderilme gayesinden birisi dünyanın imar edilmesidir (Hud, 11/61).

Dünyanın harap edilmesi, yaşanmaz bir yer haline getirilmesi değildir. İslami birey olarak nitelendirilen homo islamicus, hiçbir şart ve koşulda bir homo economicus gibi hareket etmesi mümkün değildir. Çünkü homo islamicusun amaçları arasında bireysel menfaatlerini maksimize etmek ve sadece bireysel ihtiyaçlarını karşılamak gibi bir durum bulunmamaktadır. Homo islamicus hayat ölçülerini Allah'ın emir ve yasaklarına göre düzenleyerek idam etmeye çalışmaktadır. Bunu da gerçekleştirebilmesi için İslami bilgi alt yapısına sahip olması gerekmektedir (Zaim, 1995: 59- 60).

İslamiyet Allah'ın buyur etmiş olduğu emirlerle insana birçok kısıtlamalar ve düzen koymaktadır. Batı ekonomisinin sınırlı kaynaklar sınırsız ihtiyaçlar fikri de karşılık, İslam ekonomisinde, sınırsız kaynaklar karşısında insan ihtiyacının

sınırlanması gerektiği esas olarak belirlemektedir. Böylelikle, sınırsız kaynak durumunda insanların rekabet edeceği bir ortamda gerekmecektir (Mortazavi,2004b).

1.2.2 İslam Ekonomisinin Kur'an ile İlişkisi

Kuran-ı kerim'in ekonomi alanlarla olan bağlantısı ve ilişkisi sadece kuran ayetlerinde geçen 'İktisat' kavramından ya da kökten bakımından bu kelimeyle ilişkiler içerdiği için değildir. Birçok ayeti kerimde insan hayatı içerisinde yer alan ekonomik hayat ve bu hayatın içerisinde gösterilmesi gereken ekonomik davranışlara sıklıkla yer verilmiştir. Bu yüzden günümüzde artık Kur'anı kerimde geçen iktisat kavramı sadece fihhi alanda değil kendi içerisinde ayrılarak İslam İktisadı alanı alanında incelenmekte ve temel kaynağını oluşturmaktadır (Ateş,1985;46).

İslam'ın temel almış olduğu Kur'an'da, ekonomik alanla ilgili birçok hükümler bulunmaktadır. Bu emirlerle Müslüman bireyin üretim, tüketim ve ticari faaliyetlerini nasıl uygulaması ve gerçekleştirilmesi gerektiğine dair ayetler, çağdaş iktisat ekonomisi öncüleri tarafından da kabul edilmektedir (Hamitoğulları,1988;7).

Kuran-ı kerim, toplumsal ihtiyaçları helal ve haram, iyi ve kötü, doğru ve yanlış olarak belirli hükümler doğrultusunda kısıtlama getirmiş olduğu gibi, ekonomik alanda da özgürlüğü sınırlayıcı hükümleri getirmektedir. Bu da Müslüman bireyin üretim, tüketim, mübadele gibi temel ekonomik faaliyetlerinde ve bunların getirmiş olduğu iktisadi davranışlarda belirli bir sınır içerisinde hareket etmeye, dinin emrettiği şekilde yaşama ve davranma sorumluluğu yüklemektedir (Nuveyhi,1984;39).

Kuran-ı Kerimin iktisat alanıyla ilişkisi, İslamiyet'in dünyanın bir sınav ve bu sınavın kurtuluşu için dünya ve öbür dünya(ahiret) ile bir bütün olan yapısının sonucudur. İslamiyet hayatın her noktasını kapsamaktadır. Kur'an da sadece dünya ya da sadece ahireti kendisine konu edinmemiştir, her iki kıstada bir arada bir bütün olarak işlenmiştir. Buna göre Kur'an da Müslüman kişinin davranışları hem dünya hayatını hemde ahiret hayatını etkileyeceğini bildirmektedir. Bu yüzden insan bütünsel olarak davranma çabası içinde olmalıdır ne tamamen dünyevi ne de tamamen uhrevi olarak kopuk olmaması gerekir. İktisadi hayat alanında davranışta yine bu bütünün bir dalıdır. Ayeti kerimlerde iktisat gelişimlerin ve faaliyetlerin bazı kısımlarını helal olarak uygun görüp, bazı kısımlarını ise haram olarak sayıp kabul etmemektedir. Bu kaideler doğrultusunda, iktisadi hayatın düzeni

belirlenmekte ve müslüman bireyin hayatı bu bütüne uygun olarak sürdürmektedir. Dolayısıyla, İslam'ın temeli Kur'an olan bu yapıda, ekonomide doğrudan Kur'an ile bağlantılı olmaktadır. İktisat hayatına yol gösterici olmaktadır ve onlardan birtakım talepleri olmaktadır (Gül,2010;37).

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSLAMİ BANKACILIK (KATILIM BANKACILIĞI) SİSTEMİ

2.1 Genel Bankacılık Kavramları

Dünya çapında gelişen hukuki, politik, sosyal ve ekonomik gelişmeler doğrultusunda Bankacılık sektörü de büyük ivme kazanarak ilerleme göstermiştir. Bankacılık yapısının temel taşlarını oluşturan belli fonksiyonel kavramlar bulunmaktadır. Bu yapısal içerikler sırasıyla şu şekildedir;

- ❖ Mevduat kabul eder, fon toplar, toplanan kaynaklarında fon ihtiyacı olan gerçek ve ya tüzel kişilere kısa veya uzun vadeli olarak aktarım sağlayan finansal yapıdır.
- ❖ Finansal işlere aracılık yapar.
- ❖ Menkul kıymet alım ve satım için aracılık sağlar.
- ❖ İç ve dış ticaret işlemlerin de aracılık görevi görmektedir.

Bankacılık yapısal kavramları, sadece yukarıda belirtilen aracılık hizmetleriyle sınırlı değildir. Ülkenin kalkınma ve ekonomisinde çok büyük rolü vardır. Ülkenin finansal yapısının gücü ve büyüklüğe Bankacılık sektörü sayesinde olmaktadır (Yıldırım,2004;36).

2.1.1 Banka Kavramının Tarihsel Yapısı

Banka kavramının ilk oluşumu, ticaretin gelişmesi, para ile ilgili faaliyetlerin oluşması ve bu kurumların zorunlu hale gelmesinde ilk önce sarraflardan çıkmıştır. Bu yüzden sarraflar, bankerlerin ve bankaların ilk öncüsü olarak kabul edilmektedir ve banka kavramı sarraflara kadar dayanmaktadır. Banka kavramı, köken bakımından İtalyanca bir kelime olan “banco” sözcüğünden gelmektedir ve sarrafların üzerinde çalıştığı “masa” anlamına gelmektedir (Aydın,2006;16).

Sarrafların zaman içerisinde iş alanlarını genişletmeleriyle birlikte, toplumdaki mevduat kabul etmeye ve bu mevduatların transfer işlemlerini de gerçekleştirmeye başlamıştır. Toplanan mevduatları, talebi olan müşterilere kredi olarak tekrar vermeleri de mevcut işyerlerini “mevduat ve transfer bankaları” şeklinde dönüştürmüştür. Gerçek anlamda ise banka kavramı oluşumu, mal ve sermayesinin para ile takas olması ticaret faaliyetlerinin mal para karşılığını dönmesiyle başlamaktadır. Bu da yine ticarete katılan burjuvalar ile ortaya

çıkılmıştır. Ticaret hacminin ve sermayesinin gelişmesiyle, Banka olarak nitelendirdiğimiz kurumun ekonomik alanlara dağılımı ve hızla gelişmesi sanayi devrimi ile çok büyük bir sürat kazanıp şekillenmiştir (Yetiz,2016;109).

2.1.2 Geniş Kapsamda Banka Tanımı

Banka sözcüğünün hukuk anlamındaki açılımı ‘‘Banka; mevduat veya farklı yollardan topladığı mevduatları veya topladığı fonları, kendi nam ve hesabına ödünç verme, iskonto etme gibi yollarla kullanmayı faaliyette konusu yapan, mevzuatın gerektirdiği şartlara göre kurulan ve işlev gören finans kurumudur. Bankalar yasasına ve diğer yasalara uygun olarak kurulan kurumlara banka denir. Bankalar, kredi alım satımı ile uğraşırlar ve bazı yatırımlar yaparlar.’’ şeklinde tanımlanmaktadır. Banka kavramı mevzuatımızda açıkça yer alan bir tanımlı bulunmamaktadır. Fakat 5411 sayılı Bankacılık Kanun’unda yer alan banka kavramı şu şekilde açıklanmaktadır:

❖ Bankacılık Kanun’na göre; ‘‘ *Banka, banka adı altında Türkiye’de kurulan kuruluşlar ile yurtdışında kurulu bankaların Türkiye’deki şubelerini ifade etmektedir.*’’

Banka, günümüzdeki ekonomik ve ticaret işlemleri içerisinde büyük bir öneme ve role sahip olan ticaret mübadele aracı olan para, sermaye, kredi gibi birden fazla kalemi düzenleyen, bu ürünleri gerçek ve tüzel kişilerin, ayrıca devlet ve devlet teşebbüslerinin faaliyet gösterdiği her alan ve konudaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışan bir ekonomi içerisinde önemli bir kuruluş olan, bankaların temel işlev ve görevleri olarak hizmet vermektedir. Böylelikle âtil durumda olan sermayeyi, faal durumda olan sermaye hale getirmektedir. Aynı zamanda Banka, halkın tasarruf ederek birikim yaptığı mevduatlarını yastık altında pasif durumda kalmasından kurtarak, mevduat olarak kabul etmekte ve Bunlara belli oranlarla getirir sağlamaktadır. Kabul ettiği mevduatın ödeme aracılığını, transfer hizmetlerini, emanet olarak saklanması vb. işlevleri de yerine getiren bir kuruluş olarak çalışmaktadır.

Bankalar tasarruf sahiplerinden topladığı fonları kredi olarak fon talebinde bulunan tüzel kuruluşlara kullandırım yaparak finansal sistemin en ağırlıklı aracı kurumu olarak ekonomi içerisinde çok önemli olan iktisadi işlevi yerine getirmiş olmaktadır. Başka bir ifadeyle de Banka, halktan mevduat olarak topladığı fonları ya da kendisine ait olan mevduatı, yine talepte bulunan gerçek veya tüzel kişilere

kredi olarak kullandıran, bu kişi, kurum ve kuruluşların para akışını düzenleyen ve sağlayan bir ekonomik işletme durumunda olan anonim bir şirkettir.

Bankalar, toplamış oldukları mevduatların sadece saklama hizmetini yapabildiği gibi isteyenler içinde bu mevduattan kazanç ve yine talebi olanlara da bu mevduatın aktarımı ve kaynak kullanımını şeklinde hizmet vermektedir. Bu kaynakların en verimli şekilde kullanılması hem yatırımları güçlendirmekte ve kolaylaştırma hem de ekonomik büyüme ve gelişmeye katkı sağlamaktadır.

Belirli ekonomik ve sosyal ilişkilerin ürünü olan çok yönlü ve karmaşık bir yapı olarak hayatımızda bulunan ve üstlenmiş olunulan Bankacılık sisteminin temel hedefi, hem mal hemde takas aracı olarak kabul edilen paranın emanet işlevini hem de ödünç alınması ve saklanması işlemini yerine getirmektir.

2.1.3 Bankanın İşlevi ve Fonksiyonları

Dünya çapında ilerleme gösteren Bankacılık sektörü insanların politik, hukuki, sosyal ve ekonomik yaşantılarını etkilemektedir. Gelişen teknolojik gelişmelerde bu alanları doğrudan ilgilendirdiği için, Bankacılık sektöründe işlevlerini geliştirmesine ve birtakım fonksiyonlarının oluşmasına temel hazırlamıştır (Aydın,2012;3-23).

- **Finansal Aracılık Fonksiyonu**, Bankaların en temel fonksiyonu içerisinde yer alan finansal aracılık fonksiyonu ile bankalar, bir köprü görevini üstlenmektedir. Bu görevi üstlenirken, fon fazlası olanlardan fon toplayarak yine fon açığı olan gerçek ve tüzel kişilerin fon talebini karşılamaktadır. Yani fon talep edenlerle, fon arz edenler arasında fon aktarım görevini yapan bir aracı kurum niteliğindedir (Günel,2001;31).
- **Hizmet Fonksiyonu**, Gelişen ve büyüyen finans dünyası karşısında Bankacılık sektörünün de aynı hızda teknolojiyle ve müşterilerine sunacakları hizmetler ile de büyüyüp gelişmesi gerekmektedir. Bu atılım ve finans sektöründe gelişen liberalizasyonlar sonucunda Bankacılık sektöründe kendisini geliştirmek durumunda bırakmıştır. Ve böylelikle hem karlılığı arttırmak hemde müşteri memnuniyetini ve faydasını sağlamak için yan ürün grubu sunumlarına başlamıştır; Kredi Kartı, Pos Cihazları, Hızlı Para Gönderme sistemi (FAST), EFT, Havale, Kiralık Kasa, Yabancı Para Alım-Satımı, Çek ve Senet Tahsilatı, Fatura Ödeme vb. birçok ürün yelpazesıyla hizmet çeşitliliğini arttırmıştır (Çalık,2016;40).

- Kaydi Para Oluşturma Fonksiyonu: Fiziksel olarak gerçek ve tuzel kişilerden temin edilmeyen, sistem uzerinden sayı olarak sadece gzuken rakamsal paraya Kaydi Para denilmektedir. Nakit olarak kullanılmayan, kredi kartı limiti, ek ve senet gibi sadece yazısal olarak bi rakam karşılığı olup ama ekonomide işlevi olan para, Kaydi Para olarak adlandırılmaktadır. Kaydi Para oluşumun da Gerçek veya tuzel kişilerin banka mevduatlarında bulunan paranın karşılık oranı ayrıldıktan sonra kalan tutarın kredi olarak yeniden kullanılmasıyla oluşan mekanizma ağına Kaydi para oluşturma fonksiyonu denilmektedir (Masak, 2020;5).
- Kaynakların Etkin Şekilde Kullanılması Fonksiyonu: Bankalar toplamış oldukları mevduatın dağıtımı ve kullanımı konusunda çok hassas ve dikkatli bir çalışma izlemek zorundadır. Kaynak kullanımını doğru ihtiyaç sahiplerine doğru kanallarda kullanması uzerine tahsis edilmesi gerekmektedir. Ve yine tahsis ettiği kredinin kendisine vaktinde geri odeneceğini tayin ederek ve araştırarak ilgili fon talep edene sunması gerekmektedir. Aksi durumda kaynak kullanımının yanlış kişi ve kurumlara aktarılması, hem ulke ekonomisini hemde Bankanın geleceğini olumsuz yonde etkileyecektir. Hem ulkeninin hemde Bankanın kalkınması kaynak kullanımının en doğru ve en verimli alan ve fon talep eden de kullanılması ile gerçekleşebilecektir (Aydın,2012;17)
- Para ve Maliye Politikalarının İlerlemesine Yardımcı Olma Fonksiyonu: Devlet ehli, ekonomi istikrarı sağlama birincil yontem olan fiyat istikrarını sağlamaya hedeflemektedir. Bu hedefleri doğrultusunda farklı politikalar uygulamaktadır. Politikaların hedeflerine yonelik uygulamasın da Bankalar onemli bir yere sahip olmaktadır. Banka mevduatlarında bulunan paraların yasal karşılık oranları, reeskont oranı, APİ, disponbilitte, faiz oranları gibi para politikası uygulama araçları, bankaların uygulayacağı politikaları doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla, huкуmetler bu para politikası araçlarını bankalar aracılığıyla piyasa uzerindeki para arz miktarının genişletilmesi veya daratılması gibi çok onemli para ve mali politikalarda bankalar buyuk yer tutmaktadır. unku huкуmetler bankalar aracılığıyla kolaylıkla amacına uygun Şekilde politikalarını izleyebilmektedirler (Masak, 2020;5).

2.1.4 Bankacılık Sistemi

Bankacılık sistemi ulusal ve uluslararası ekonomi ve ticaretin aralıksız olarak devam etmesi gerekliliğinden dolayı zorunlu bir hale gelmiştir. Bankalar gerçekleştirmek oldukları işlemlerin aynı zamanda risklerinin de büyük oranını üstlenmiş olmaktadır. Yapısal olarak doğru bir şekilde idari yapısı olan ve karar alma mekanizmasını etkin bir şekilde uygulamasından kaynaklı Bankacılık sistemi artık ekonomik sistem içerisinde öncü bir yapı haline gelmiştir. Eğer bu yapılanma olmasaydı, ekonomiler için negatif durumları oluşacağından, ekonomik piyasalarda krizlerle ve zorlu ekonomik koşulların olduğu bir süreç yaşayacağı bilinmektedir (Bozkurt,2019;5)

Ekonomik unsurlar içerisinde bankaların üstlenlendikleri işlemler, mevduat toplamak suretiyle bu toplanan kaynakların kredilendirme şeklinde fon taleplere arz etmesi sonucunda ekonominin kalkınmasını sağlayan bankalar, ekonomik sistem için çok önemli bir kurumdur. Ülkelerin refah seviyeleri ve kalkınmaları o ülkelerin uygulamış oldukları para ve maliye politikalarının işlevselliğiyle doğru orantılıdır. Ülkelerin para politikalarını en doğru şekilde uyguladığı kurum ise direkt olarak bankalardır. O yüzden bankalar, iktisadi sistem içerisinde hükümetlerin refah seviyesi ve kalkınmalarında büyük rol oynamaktadır (Aladağ,2010;14-15). Ayrıca bankalar ekonomik sistem içerisinde pek çok unsur konusunda hizmette vermektedir. Bireylerin ve kurumların fon ve kaynaklarının yatırıma dönüşmesinde, finansal danışmanlık alımında, hisse alım satımında, sigorta işlemlerinde, Fatura ödemeleri vb. anlık ekonomik ihtiyaçlarının şube ağları ve gelişen teknolojiyle beraber internet aracılığıyla gerçekleşmesini mümkün kılmaktadır (Alpun,2017;11-12)

2.2 İslami Bankacılık

İslam dininin öngördüğü kaideler nezdinde gelişen ve büyüyen bir finans sisteminin genel adı olarak İslami Bankacılık diğer adıyla Katılım bankacılığı olarak işlevine başlamıştır.

2.2.1 İslami (Katılım) Bankacılık Kavramı

İslami Bankacılık, müslüman bireylerin birikimlerini yastık altında tutmalarının önüne geçerek, toplanan sermayelerin faizsiz bir yapı üzerinde işlenmesi fikri üzerine oluşan yapı sonucunda İslami Bankacılık temeli ve kavramı oluşmuştur.

İslam kaide ve esasları doğrultusunda reel hayatta uygulanması amacıyla İslam ekonomisi sistemiyle tutarlı olarak gelişen ve büyüyen Bankacılık usul ve esaslarına ilişkin tüm faaliyetleri yerine getiren sistem “İslami Bankacılık” olarak adlandırılmıştır (Kurtaran,2022;73).

İslami Bankacılık alanında yapılan incelemeler sonucunda İslam dini kapsamınca serbest bırakılan temel taşı ticaret olan işlemlerin esasına İslam Şer’i kurallarına göre hazırlanmış, çok amaçlı bankaların verdiği hizmetlerini tamamına yakın ve benzer hizmetler sunan fakat faiz ve faiz doğurabilecek işlemleri kesinlikle içinde bulundurmayan bir Bankacılık modeli olarak ortaya çıkmıştır. Yine bu sebepten dolayı da İslami Bankacılık adını almıştır (Utku,2012;4).

Faiz yapılı bankalar ile Faizsiz Bankacılık yani İslami bankalar arasında işlemler bakımından büyük farklılıkları bulunmamaktadır. İki Bankacılık sisteminin arasındaki temel fark işi yapma şekilleridir. İslami Bankacılık dini hükümleri kural olarak kabul ederek, bu sektörü faaliyet gösteren bankalar islam kurallarına tabi olmalı ve faiz yasağına mutlak surette uyulması gerekmektedir (Yanpar,2015; s.125). Fakat Konvansiyonel bankalar da böyle bir durum söz konusu değildir. Banka mudileri hem mevduatları karşılığında faiz alabilir. Hem de faiz ödemek koşuluyla bankaya borçlanabilir.

Tanımlarda da belirtildiği gibi İslami Bankacılık; işlemlerinde faiz alınmasından ve faiz ödenmekten uzak duran, faaliyetleri doğrultusunda islam ekonomisi hedeflerine ulaşabilmesi için finansal aracılık sistemini üstlenen ve yürüten bir yapı olarak görülmektedir. Bununla birlikte İslami Bankacılık, İslamın öngörmüş olduğu kar ve zarar paylaşımı ilkesine temel alan, ekonomik yapıda adalet ve eşitliğin sağlanmasına esas gören bir Bankacılık sistemi olarak oluşmuş ve günümüz zamanında kadar harmanlarak büyüüp gelişmiştir.

Sonuç olarak genel anlamda İslami Bankacılık kavramını toparlayarak beyan etmek gerekirse; İslami banka, İslam dinin getirmiş olduğu kuralları ve benimsediği kaideleri uygulayan, bu hükümler doğrultusunda mali alanda hizmet gösteren, reel ekonomiyi İslam hükümleri doğrultusunda finanse eden ve her türlü Bankacılık ve aracılık hizmetlerini gerçekleştiren, kar ve zarar paylaşımı esasına göre fon toplayan ve yine belli kurallara göre fon kullandıran bir finans sistemidir (Kurtaran,2022; 76).

2.2.2 İslami (Katılım) Bankacılığının Tarihi ve Gelişimi

İslami bankacılığın tarihsel yapısını incelediğimizde ilk önce faizsiz yapı daha evvel kullanılmış mı? Böyle bir uygulamaya gidilmiş mi? gibi dönemseller incelemeleri de analiz etmek gerekmektedir. Bu doğrultuda ilk faizsiz yapının M.Ö. 2123-2081 yılları arasında Babül hükümdarı Hammurabi'ye kadar dayandığı görülmektedir. Babil hükümdarı Hammurabi koymuş olduğu kanunların içerisinde 100-107.bölümlerinde ikraz (Borçlanma) işlemlerinin nasıl yürütüldüğünü gösterirken, faizsiz şekilde borçlanma ve yatırımın ilk örneği olarak gösterilmektedir (Yeşilyaprak,2012;14). Fakat bu tam anlamıyla bir İslami Bankacılık uygulaması olarak savunulmamaktadır. İslam'ın gelişiyile birlikte uygulanan faizsiz yapı çok daha derin ve çok daha kavramsal bütünsel bir yapıdır.

Literatür incelemelerinde yine M.Ö 600-645. Yılları arasında Fırat nehri civarında bulunan İsrail devletinden kovulan Egibi ve Murashu ailelerinin de faiz olmadan kendi aralarında para alışverişi yaptıkları belirtilmiştir. Kutsal kitaplarından olan Tevrat'ta da faiz yasaklanmasına rağmen halkı faizli işlemleri yapmaya devam ettikleri bilinmektedir (Akın, 1986; s.110-111).

İslamiyetten önce Arap yarımadası'na bakıldığı zaman faizin yaygın bir biçimde kullandığı görülmektedir. Belli bir vadede geri ödenemeyen borçlar tekrardan faiz eklenerek vade uzatımı yapılarak borç yapılandırması yapıldığı görülmektedir. İslamiyet'in kabul edilmesiyle birlikte faiz yasağında gelmiştir. İslam hukuk kuralları etrafında ticaret faaliyetlerine teşvik edilmeye ve sürdürülmeye başlanmıştır (Yeşilyaprak,2012;14).

İslam dininin benimsenmesiyle birlikte gelen hayat şartları ve standartlarını da artık bütünüyle farklı olmuş durumdadır. İslam dini kişinin hem bedeni hem de dünyevi her noktasına değinmesinden kaynaklı ekonomik işlevlerde de müslüman bireyleri yalnız bırakmamıştır. Ekonomi hayatını düzenleyici mutlak emir ve yasaklarını bildirmiştir. Böylelikle müslüman kimseleri hayatının devamı için en önemli konularından biri olan alışveriş faaliyetlerine de değinerek bu alanda da faiz ve faiz doğurabilecek her türlü işlemleri kesin bir dil ile yasaklamıştır. Fakat zenginleşmeyi engelleyecek bir yasak koymamıştır. Ticari faaliyetler ile kazançlarını arttırmayı serbest kılmıştır. Fakat zenginleşmeyi sağlarken de servetin her daim bir kişinin iradesinde olmaması, piyasanın her daim canlı kalması ve daralmaması için, zenginleşen bireylerin mallarının ve paraları belli bir oranda zekât olarak vermesini emretmiştir sadaka olarak vermeyide teşvik etmiştir.

Müslümanlar savaşarak almış oldukları topraklarda da elde etmiş oldukları ganimetleri stoklama yapmamıştır. Para ve kıymetleri madenleri piyasaya sürmüştür. Böylelikle daralma yaşanan piyasalarda para ve ganimet bolluğuyla daha İşlevsel daha hareketli bir ortam sağlanmıştır. Piyasa hareketliliği doğrudan ekonomik hareketliliğe zemin hazırlamıştır. Bu yapısal ilerlemeye birlikte Müslüman bireyler hem deniz ticaretinde hemde kara ticaretinde oldukça ilerleme sağlayan tüccarlardan olmuştur (Tabakoğlu,2020;144).

İslam çerçevesinde gelişen ticaretle birlikte insanlar günümüz bankalar gibi işlemleri yerine getirecek olan o dönemlerdeki finansal aracı kurumları geliştirmiştir. Çünkü artan gelirler ve işlem hacimleriyle orantılı olarak devlet giderleri de artmaya başlamıştır. Oluşan bu gelir-gider takiplerinin yapılması, ülkenin mevcut kıymetli maden rezervlerinin bilinmesi ve izlenmesi bu kurumlara olan ihtiyacı doğurdu. Devlet işlemleri haricinde de büyüyen ekonomi ve piyasalar yeni tüccarlar ve iş insanları oluşmaya başladı. Bu girişimleri getirmiş oldukları sermayeler, bu sermayelerin işlenmesi ve güvenli bir ticari alanda saklanması ve değerlendirilmesi sebebiyle mali aracı kurumların doğmasını sağlamıştır (Bayındır,2005;30). Bu kurumların bazıları şunlardır:

- ❖ Sarraflar
- ❖ Cehbezler
- ❖ Beytül-mal
- ❖ Dostluk ve Yardımlaşma Cemiyeti
- ❖ Para Vakıfları
- ❖ Mudarebe Şirketleri

İslami Bankacılık olgularının ilk kurumsal olarak görüldüğü yapılardan birisi de Osmanlı dönemindeki Para Vakıfları olarak bilinmektedir. Para Vakıfları, ilk olarak Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul fethi gerçekleşikten sonra ortaya çıkan bir takım ihtiyaçların karşılanması için 24bin altın ile kurulmuştur. Vakıf çoğunlukla yeniçeri ocaklarının elzem ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılmıştır. Aynı zamanda bir banka gibi işlev görmektedir. Vakıf kaynaklarının işletilmesi dağıtılması, parasal muamale görmesi ve saklama hizmetinin verilmesi gibi birçok amaca hizmet etmiştir. Fakat zaman içerisinde para vakıflarını değerinin kaybederek kaldırılmıştır (Battal,1999;18)

İslam coğrafyası faiz konusunda hassas bir yaşam tarzı sürmeye başlamıştır. Faizli işlem yapan banka ve benzeri kurumlardan uzak durmuştur. Paralarını ve

kıymetli madenlerini bu bankalara yatırmaktansa yastık altında tutmayı tercih etmişlerdir. Tasarruf ve kazanç için çoğunlukla nakit paralarını kıymetli madenlerde değerlendirmişlerdir. Bunları da fiziki olarak kendi evlerinde saklamışlardır. Bu da piyasa girmeyen çok fazla âtil kaynak oluşmasına sebep olmuştur. Bu durumun çözülmesi ve müslüman bireylerinde mallarını değerlendirebilecekleri kendi dinlerine uygun bir yapının oluşması gerekliliğini sağlamıştır (Zaim,2010; 126).

Günümüze kadar gelen İslami yapıda bir Bankacılık sisteminin temeli yaklaşık 60 yıl önce atılmıştır. 1930 ve 1940'lı yıllardan pek çok İslam aleminin önde düşünürleriyle birlikte yapılan çalışmalar olmuştur. Yapılan bu çalışmalar mevcut Kapitalist ve sosyalist düzenlere karşı olarak ilk kapsamlı araştırmaları Mısır coğrafyasında yapılmıştır. ‘İslam Ekonomisi ve Bankacılığı’ üzerine İngilizce, Arapça ve Urduca ilk yapısal yayınlar yapılmıştır (Canbaz,2016;152)

2.2.3 İslam’ da Bankacılık Sisteminin Temel İlkeleri

İslam’a duyarlı bankacılık sistemiyle, Konvansiyonel (Faizli) bankacılık sisteminin temel taşı olan faiz kavramıyla birbirinden tümüyle ayrılmaktadır. Faiz kavramı sadece bankacılık sektörüyle doğan bir kavram olmayıp tarihsel süreçlerde ekonomi, ticaret, sosyal hayat ve dinsel konuların tamamında rol oynayan bir kavram olmuştur. Faiz kavramı, İslami bankacılığın temel ilkelerinden ilki sayılabilecek bir şekilde olarak faiz ögesini reddeden bir anlayışken, konvansiyonel sistemin bütün yapısı faizli olgulardan oluşmaktadır (Kurtaran,2022;76)

İslami bankalar, İslamın benimsemiş olduğu kurallar doğrultusunda parasal aktiviteleri yönetmektedir. Bu kuralların en başında faiz kullanmama kararı bulunmaktadır. Faiz kararı sadece bankacılık sektörü olarak değil Kuranı Kerim tarafından net bir şekilde hayatında her alanında yasak olduğunu bildirmiştir. Kuran-ı Kerim’in öğretisini, İslam dinini hayatıyla gösteren Hz. Peygamber tarafından da ekonomi, finans, ticaret ve sosyal hayat gibi hayatın her alanında yasak olduğu konusunda değinmiş ve kendi hayatı başta olmak üzere bu konuda öncü ve rehber olmuştur. Bu konu için belirlenmiş süreler doğrultusunda garantisi verilmiş bir getirinin, vade sonunda sıfır zarar ile alınması veya ödenmesini reddetmiştir. Bu sebepten ötürü, getirili borç-alacak iktisadını kabul etmemiştir. Önceden belirlenen ve piyasa koşullarına göre değişim gösteren alan ve verene daimî zarara uğratan faiz oranlarına karşılık, ticaret, alım-satım, üretim vb. araçlara

dayalı risk, kar-zarar ortaklığına dayalı bir sistem oluşturmuştur. Böylelikle İslami bankacılığın temel ilkesi olan faiz için farklı bir yöntem uygulamaya konulmuştur.

İslami bankacılığın temel ilkelerinden biri olan kavram da Garar yasağıdır. Garar yasağı belirsizlik sözcüğüne dayanmaktadır. İslam iktisadı, faaliyete konu olan sözleşme içerisinde yer alan konu ve fiyatın muallaklığı sebebiyle doğabilecek olan belirsizlik durumunu kabul etmektedir. Garar kararına göre, faaliyete konu olan ögenin elde bulunması ve buna göre satılmasıdır. Elde bulunmayan bir şeyin satılması ya da akıbeti bilinmeyen bir şeyin satışı, İslam ticaretine uygun olmayan bir husustur. Aldatmaca, tehlike, şans ve bahis gibi konulara kapalıdır (Ayub,2017;63).

İslam iktisadı, iki taraf arasında yapılacak olan sözleşmenin konusunun, bu sözleşmeden doğacak olan yükümlülüklerin taraflar tarafından açık şekilde bilinmesini temel edinmiştir. Risk unsurunu azaltarak, oluşabilecek olan kirliliğin önüne geçerek, güvenli bir piyasa zemini oluşturmaktadır (Fındıkoğlu,2018).

Garar yasağı kapsamında ortaya çıkan unsurlar şöyle sıralanmaktadır;

- ❖ İki taraf arasında oluşan sözleşmenin net kesin bilgilerle beyan edilmesi.
- ❖ Konu olan mal belirli, tanımlı ve teslim edilebilir ve taraflar tarafından adet/ağırlık/boyut şeklinde biliniyor olmalıdır.
- ❖ Sözleşme hak ve yükümlükleri taraflarca açık şekilde biliniyor olması gerekir
- ❖ Malın teslim zamanında stok durumunun bilinmesi, malın halihazırda teslimine uygun olduğunun biliniyor olması gerekmektedir.

Genel olarak, garar yasağıyla tarafların yaşayabilecekleri zararların en minimuma indirilmesi, güven ortamının artırılması, ticari faaliyetlerin memnuniyet ve sukûnet içinde yürütülmesi gerekli ilkeler arasındadır (Ayub,2017;65).

İslami Bankacılık temel ilkeleri arasında yer alan diğer unsurda, İslam öngörülerini çerçevesinde iktisadi teşebbüste bulunan bir kurum içerisinde; kumar, şans oyunları, piyango ve bunlardan haksız kazanç elde edilmesi faaliyetlerine aracılık etmemektir.

Kumar ve şans oyunları haksız servet artımına yol açtığı gibi yine aynı unsurla piyasa oluşabilecek spekülasyon bilgisi yayılımını da haksız servet kazanımı ya da zarar durumuyla insanları mağdur edebileceğinden kaynaklı spekülasyonda, İslami Bankacılık temel ilkeleri arasında yer almaktadır (Kurtaran,2017;78).

2.2.4 İslami Bankacılığın Gelişiminin Nedenleri

İslami kurallar çerçevesinde yasaklanan eylemlerin en büyüklerinden birisi de faiz olmuştur. Müslüman halk yapmış olduğu ticari ve iktisadi faaliyetlerinde konvansiyonel Bankacılık hizmetlerini kullanamamıştır. Konvansiyonel bankacılığı kullanmak, müslüman kimseleri için dini sınırları aşmaya karşılık gelmektedir. Konvansiyonel bir Bankacılık sistemine ellerinde olan kıymetli maden, para vb. Kıymetleri yatıramayacaklarından dolayı yastık altı birikimine ya da taşınmaz mülk yatırımlarına yönelmişlerdir. Bu da mevcut ekonomi için büyük sorun haline geleceğinden dolayı bu durumuna bir alternatif çözüm arayışı yeni sistemin gelişmesini etkilemiştir.

2.2.4.1 Dini Nedenler

İslami bankacılığın gelişmesindeki dini nedenlerin en başında faizin yasak olması gelmektedir. Faizin islam dini hükümlerince yasak olması, müslüman bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda yeni bir alternatif sistem olan Katılım Bankacılığının gelişiminin önünde büyük rol oynamıştır. Faiz, İslam dinini benimsemiş olduğu karşılıksız borç alıp-verme, İslami Birlik ve Beraberlik felsefesine de ters düşmektedir. Ayrıca faiz alan taraf sebepsiz zenginleşip, faiz ödeyen kimsede fakirleşeceğinden dolayı İslam dinindeki zekat emri de bu şekilde çiğnenmiş olacaktır (Özsoy, İ.,1987, s.70)

Kuran' da ribânın haram olduğunu bildiren 4'ü Bakara Suresinde olmak üzere 7 ayet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir;

- “Faiz yiyenler mahşerde ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu onların, “Zaten alışveriş de faiz gibidir” demelerindedir. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kıldı. Kime Rabb'inden bir öğüt gelir de faizcilikten geri durursa, geçmişi kendisinedir, onun işi Allah'a aittir. Kim faizciliğe dönerse, işte onlar cehennemliktir, onlar orada temelli kalacaklardır” (Bakara,275)
- “Allah faizi mahveder, oysa sadakaları bereketlendirir. Allah günaha ve inkarda direnen hiç kimseyi sevmez” (Bakara,276).
- “Ey iman edenler! Allah'tan sakınınız. Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terk ediniz” (Bakara,278).
- “Eğer böyle yapmazsanız, Allah ile Peygamberi katından bir savaşı hazır bilin, eğer tövbe kııarsanız, malınızın sermayesi yine sizindir ne kıymış olursunuz ne kıyılırsınız” (Bakara,279).

- “Ey iman edenler! Kat kat faiz yemeyin. Allah’a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz” (Ali İmran,130).
- “Kendilerine yasaklanan faizi almaları ve haksız yere insanların mallarını yemeleri sebebiyledir ki, evvelce kendilerine helal kılınmış pak ve hoş şeyleri kendilerine haram ettik. Onlardan kafir bulunanlara acıklı bir azap hazırladık” (Nisa,161).
- “İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz herhangi bir faiz Allah katında artmaz; fakat, Allah’ın rızasını dileyerek verdiğiniz her hangi bir sadaka (zekat) böyle değildir. İşte onlar sevablarını kat kat artıranlardır” (Rum,130).

2.2.4.2 Ekonomik Nedenler

İslami (Katılım) Bankacılığının gelişiminin diğer önemli nedenlerinden bir diğeri ise ekonomik sebeplerdir. Servet ve gelirin adil bir biçimde bölüşülmesi ve dünya üzerindeki varlık dağılımının bir kitlede toplanmasını ifade eden temerküz anlayışının önüne geçilmesi ve enflasyonist bir yapının oluşmaması, istihdamın artması işsizlik seviyelerinin düşürülmesi kararlı ve güvenilir bir ekonomik büyüme sağlanması, ödemelerin dengeli, cari açık sorunlarının minimuma inmesi, kaynakların aktif bir şekilde kullanması gibi bir çok mikro ve makroekonomik hedefleri İslam ekonomisi ve Konvansiyonel sisteme alternatif doğmuş olan Katılım Bankacılığı sisteminin gelişmesi yönündeki önemli maddeler arasında yer almıştır (Kurtaran,2022;70).

1970’li yılların başında dünyada petrol akışı sağlayan OPEC, Petrol fiyatlarını arttırma kararı almıştır. Bu karar neticesinde petrol bakımından zengin olan Orta Doğu İslam ülkeleri ihraç etmiş oldukları petrol ile yüksek seviyede gelir kazanmış olup, ülkelerinde fon fazlası oluşturmuşlardır. Fazla fon sahibi olmuş olan İslam ülkeleri, ellerindeki atıl fonlarını ülkelerinin gelişmesi ve kalkınması yönünde kullanılmadığının, fonların dolar hareketi olarak Batı ülkelerine doğru hareket ettiğinin geçte olsa farkına vararak, ellerindeki atıl fonları ivedilikle değerlendirmek suretiyle bir Bankacılık sistemine ihtiyaç duymuşlardır ve akabinde 1973 yılında İslam Konferansı Örgütüne üye 7 ülke (*BAE, İran, Kuveyt, Libya, Mısır, Suudi Arabistan, Türkiye*) tarafından İslam Kalkınma Bankası (*Islamic Development Bank- IDB*) kurulmuştur. Böylelikle İslami Bankacılığın gelişmesi yönündeki ilk ve en önemli adım tamamlanarak İslami banka oluşumu tamamlanmıştır (Yüksel,2016;154).

2.2.4.3 Sosyal Toplumsal Nedenler

İslam ülkelerinin gelişmişlik ve söz sahipliği, Batı ülkelerinin yanında çok daha alt seviyelerde kalmaktaydı. Bu durumun değişmesi İslam ülkelerinin de diğer ülkeler arasında söz sahibi olması için güçlü ve sürekli büyüme eğiliminde olan bir ekonomiye sahip olma yolundan geçmekteydi. İslami bankacılığın gelişim sebebi, İslam ülkelerinin güç birliği yaparak kendi halklarının uluslararası politikalarda daha güçlü savunabilecekleri bir faizsiz sistem olan İslami Bankacılığın geliştirilmesidir (Erdem,2008;281).

İslami Bankaların gelişmesindeki etkenlerden biri de gelir bölüşümünün bir grup elinden alınarak adil ve dengeli bir sistem ile bireyler içerisinde dağıtılması, huzur ve barışın devamlılığının sağlanması gayelerindedir. Büyük miktarda parayı elinde tutan bir grup kesimin, faizle daha da zenginleşerek, emek sahibi olan insanların üzerinde kötü niyet ile kullanılmasının önüne geçilmesi hedeflemektedir (Pehlivan,2016;300).

2.2.5 İslam'da Faiz Kavramı

İslam dininin faizsiz yapıya olan dayanağı, Kur'an içerisinde yer alan ayetler, hadislerle kısası olsada, Araplar İslam dinini benimsemeden önce de uygulanan, vaktinde ödenemeyen borcun, anapara ve birikmiş faiziyle beraber iki katı olarak ödenmesine dayanan riba kavramı yasaklanmaktaydı. Arap yarımadası'nda riba, toplumda ciddi problemlerin yaşanmasına neden olmaktaydı. Toplum ve Kur'an-ı Kerim, ribanın toplumsal açıdan büyük tehdit unsuru olacağını ve mali uygulama zarar vereceğini bildirmişlerdir.

2.2.5.1 Faiz (Riba) Tanımı

Anlam olarak biçimlendirilmiş tek anlatımı bulunmamaktadır. "Faiz, ödünç alınan paranın geri ödenmesinde veya borcun geri ödenmesinin geciktirilmesi durumunda belirli bir oranda düzenli olarak ödenen paradır" (Oxford Dictionaries,2019). Başka bir ifadeyle "İşletilmek üzere bir yere verilen ve tekrar almak suretiyle verilmiş olan paranın karşılığı olarak, kâr, getiri, ürem, nema. Kapitalist ekonomide artık değer in değışikliğıe uğramış biçimi olarak, paranın fiyatı kiralanan paranın kira bedelidir" (TDK,2019). Merkantilizm anlayışına göre faiz kapital sistemin kira bedelidir. Klasik ekonomi düşünürlerine göre ise, faiz karşılığı borç alan tarafın krediden sağladığı kazanç karşılığında faiz alacaklısına ödediğı bedel olarak ifade etmektedir. Keynes'e göre faiz tanımı ise şöyledir, borçlu kimsenin karşısındaki tarafın nakit parasını elinde tutmasından vazgeçirmek için

faiz alacaksına ödediği karşılıktır. Faiz paranın, yatırımın veya getirinin performans ölçüsüdür (Sayan,2019;119).

Genel geçerliliği kabul görmüş birden fazla faiz gerekçeleri ve faizin sebep olduğu sonuç dizilimi vardır. Bu şekilden kaynaklı ana akım ekonomi sistemiyle, İslam ekonomisi bakışı açısından da birbirinden farklılık göstermektedir. Pozitif faiz yaklaşımı olarak; sermaye bir hacim üretir. Olumsuz yaklaşım ise; Kapitalist bir şey yapmaktan kaçınır. Bu durumda faiz, sermaye hacmi sağlanması için ödeme yapılan bir araçtır; diğer durumdaysa, faiz bir fedakârlık unsurudur. Ödünç alınan paranın, fedakarlığına karşılık ödenen tazminattır. Bu durumda ödünç alınan kimseye faiz ödemesi yapılır çünkü ödünç verdiği sermaye yeni bir servet üretimine ya da doğumuna sebep olur. Ödünç alınanın servetindeki azalmanın telafi edilmesi gerekir, buda faiz ödeme yoluyla gerçekleşir (Bawerk,1890: ix).

Faiz ve ribâ kavramlarını açıklamak gerekirse; Türkçe’de kullanılan yaygın ifade biçimi faizdir. Arapçadaki kelime karşılığı ribâdır. Günümüz ekonomisinde ribâdan daha yaygın olarak faiz kelimesi kullanılmaktadır. Modern Arapçada *fyd* kökünden türeyen, fazla, fazlalık, artan, bir borca karşılık ödenen artık para anlamını ifade eden *fa'id* sözcüğünden alıntılanmıştır. Ribâ ise kök anlamından ziyade ilave, şişme, büyüme, fazlalık, artma, aşma, çoğalma, nema, yükseğe çıkma, serpilip gelişme, kabarma, tepe gibi farklı anlamları gelmektedir (Bayındır,2021;30).

Ribâ (faiz) fıkıh konusu olarak borç konusu olan varlığın (paranın) veya borç ilişkisi kurulmuş ve üzerinde ilave vade tanınmış olan alacağın, süresi dolduğu zaman karşılık olarak mevcudundan fazlasıyla geri alınması yahut alınan fazlalığın adı olarak ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle; bedelli sözleşmelerde taraflardan birisi lehine şart konulan anapara + vadesonu fazlalığını ifade etmektedir (Döndüren,2016:386).

2.2.5.2 Faiz Çeşitleri

Faiz türleri iki çeşit olarak incelenmektedir. Bunlar Ribâ'l-Cahiliyye ve Ribâ'l-Fadl şeklindedir.

2.2.5.2.1 Ribâ'l-Cahiliyye

Ribe'n-nesie (Cahiliye Ribâsı) olarak adlandırılan faiz çeşidi vadeli işlemle yapılan bir faiz uygulama yönetimidir. Verilen bir para karşılığında, anlaşmanın en başında belirlenen para+ para fazlalığı üzerine talepte bulunmak ve borcun ödeme

zamanı geldiğinde, borçlu kimse eğer ödeme yapamayacak durumda ise tekrardan süre tanıyarak paranın geri ödeme tutarını arttırmaktadır (Aktepe,2017:53).

İslam öncesi zaman olarak adlandırılan Cahiliye döneminde putperestliğe inanılmaktaydı. İslam dininin kabul edilmesine rağmen putperest Araplar tarafından Cahiliyye Ribâsı yinede kullanılmakta idi. Bu faiz belirli süre içerisinde belirlenmiş, sınırlı süreye tabi bir faiz türüdür. Cahiliyye Ribâsı kira adı altında vade tarihinde alınmaktadır. Eğer borçlu kimse tarafından vadesinde ödenemez ise, borçlusuna ek süre verilerek ve para cezası üzerine eklenerek yeniden borç ilişkisi yapılandırılmaktadır. Bu borç ek vadesinde yine ödenemez durumdaysa vade sonundaki anaparanın üzerine yine belirlenmiş oranda ceza eklenerek yeni borç ilişkisi kurulmaktadır (Abdul-Rahman,2015, s.130-131).

2.2.5.2.2 Ribâl-Fadl

Ribâl-Fald diğer ifadesiyle Fazlalık Ribâsı olarak adlandırılmaktadır. Fazlalık ribâasında aynı türden iki mal arasında değişim yapılmasıdır. Değişim yapılırken birinin diğerinden fazla olması durumudur. Örneğin: 15 kilo kalitesiz buğday verip karşılığında 10 kg kaliteli buğday alındığında arada oluşan 5 kg'lık fark karşılık olarak verilmez bunun karşılığı fazlalık ribâsı olarak adlandırılır (Aktepe,2017:53). Başka bir ifadeyle, bir kimsenin borç aldığı parayı belli bir vadede anapara değerinden daha yüksek bir değer ile geri ödeme şartını kabul ederek borçlanması veya belirli bir malı aynı menfaatler karşılığında satılmasıdır (Abdul-Rahman,2015:133).

2.2.5.3 Faizli Bir Yapının Zararları

İlk çağlardan itibaren ticaretin yaygınlaşmasıyla birlikte faizli işlemler hakkında da tartışmalar başlamıştır. M.Ö'nin ünlü düşünürleri Eflatun ve Aristo tarafından da kendi yaşadıkları zamanda, faiz kavramını karşı her zaman tavırlı davranmışlardır Faizin emek karşısında haksız kazanç olduğunu savunmuşlardır. Eflatun'a göre para, servet kazanmada bir araç olmalı, paranın kendisi amaç olmamalıdır. Paranın amaçlanması halinde toplumda faizin yaygınlaşacağını bu durumda toplum içi düzensizliğe, adil gelir paylaşımının yok olacağını sınıfsal ayrımın artacağı, toplum içinde zengin sayısının az, fakir sayısının çoğunluğu oluşturacağını dair fikirlerini ileri sürmüştür (Özsoy,2012:110)

Aristo'ya göre para kazanma iki şekilde olmaktadır. Birisi doğal yöntem olarak adlandırdığı avcılık, toplayıcılık, çiftçilik vb. işlerden elde edilen gelir sonucu kazanılan paradır. Diğer yöntem ise, paranın mübadele aracı olarak

kullanımın sonucu kazanılan paradır. Bu para kazanma yönetimleri unutulup, insanların paradan para kazanma yönetimini amaç edinmiş olmalarıdır. Bu yöntem ile elde edilmiş olan gelir, paranın mübadele aracı olarak kullanılma amacına ters düşmektedir. Buda doğal para kazanma yöntemlerine karşı aykırı olan gelir etme yönetimidir şeklinde ifade ederek, faizli bir sistemin zararlarına eleştirel bir yaklaşımlar bakmıştır (Aktepe,2010:14).

Emek verilmeden elde edilen gelir (faiz), toplumun ekonomi, sosyal ve ahlaki olarak büyümesini engellemektedir. Kazanç sahibi kimseler, faiz karşılığında risk almadan kazançlarını büyütebilmektedir. Böylece işgücünü sömürtmektedir. Faiz, kişilerin olduğundan daha çok borçlanarak fakirleştirmesine, kurumların ise iflas etmesine sebep olmaktadır. Faiz, ekonomik büyüme ve gelişmeyi durdururken, borçluluk seviyesini arttırarak, ekonomi içerisinde yer alan işsizlik ve enflasyonun büyük sorunlara yol açmasına sebebiyet vermektedir (Konur,2018).

Faizin genel kapsamda yol açtığı zararlara şöyle değinilmektedir:

- Borç yükümlüğü altında olan taraf daha zayıf, faiz karşılığı borç veren taraf ise daha güçlü durumda yer aldığını düşünerek, borçlu kimseyi ihtiyacından dolayı sömürür. Buda kişinin şefkat ve merhamet duygularının yok olmasına sebep olmaktadır.
- Borç alıp-verme ilişkisi insanların birbirlerine yardım etmesi iken, faizin yaygınlaşmasıyla birlikte borç-alacak ilişkisi eşittir menfaat ilişkisine dönüşmektedir. Bu yüzden, insanlar arasında yardımlaşma ve dayanışma unsuru pasif hale gelmektedir.
- Para, borç ilişkisinde sadece bir araç iken, faizle birlikte bir amaç olmuştur. Buda maddenin putlaştırılmasına sebep olmaktadır.
- Faiz kazancı elde eden kimseler, emek harcamadan ve yorulmadan para kazandıkları için, konfor alanını bozmak istememektedir. Buda insanların daha çok tembellik yapmasına, hazırı tüketme eyleminin artmasına, üretimden daha çok tüketime ve israfa yönelmesine sevk etmektedir.
- Faiz zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapmasından dolayı, altta kalan toplum içerisinde huzursuzluk ve stres eğilimleri ortaya çıkmaktadır

2.2.5.4 İslami Banka Modeli ve Oluşumu

İslama duyarlı toplumun, hem harama düşmemek hemde haramdan uzak kalarak mevcut finansman ihtiyaçlarını cevaplayabilecek, birikimlerini

değerlendirebilmelerini sağlayacak, tüm bankacılık işlemlerinden faizsiz bir şekilde yararlanabilecek bir yapının ihtiyacı doğrultusunda İslami banka modeli oluşmaya başlamıştır. Faizli sisteme bir alternatif olarak kurulması hedeflenen bir finansal kuruluş modelidir (Battal,1993:3).

İslam anlayışına göre oluşacak bu banka, geleneksel bankacılık modelinin temel taşı olan faiz unsurundan arındırılmış olarak inşa edilen, İslam'ın haram ve helal tarifine uygun olarak faaliyet gösteren finansal kuruluş; İslami Bankacılık modeli olarak adlandırılmaktadır. Bu bankacılık sistemi konvansiyonel bankacılık sisteminde yer alan faiz gelirine alternatif kar-zarar ortaklığı ve peşin alıp vadeyle karlı satış yapmak üzere kurulmuş bir yapıdır (Yozgat,2010;14).

2.2.5.4.1 Risk Dağıtımı (Kâr-Zarar) Sistemi

İslam prensiplerine göre İslami bankacılık modeli, faizden arındırılmış bir yapı üzerine kurulmuş olmalıdır. Faiz her zaman mudisine kazanç sağlayacağıının garantisini vermektedir. Fakat İslami Bankacılık modelinde bu esas değildir.

Faizsizlik prensibine göre işleyişini yerine getirecek olan bu banka modelinde, mudi hem kâra hemde zarara ortak olarak katılım sağlar. Mudilerden toplamış olduğu fonları, sermaye-emek ortaklığı, sermaye-sermaye ortaklığı, murabaha ve finansal kiralama ile talep edenlere fon kullanımını sağlayarak kar elde etmektedir. Banka ile mudi arasında ticarete dayalı bir sistem anlayışıyla işlemler sürdürülmektedir. Banka yapmış olduğu ticari işlemlerden her zaman kâr elde edeceğinin garantisini mudiye vermemektedir. Her ticari faaliyetin sonucunda da net olarak ne kadar oranda kar elde edeceğinin de garantisini vermemektedir. Ve yine ticari faaliyetin sonucunda zarar edebilme durumunda da önceden bildirilmiş bir oranla mudinin de buna ortak olacağını bildirir. Mudi bunu kabul ederek Katılım bankacılığı sistemine dahil olmaktadır (Bozkurt,2019:29-30).

2.2.5.4.2 Faiz ve Kâr Payı Arasındaki Farklar

Kâr, ticari faaliyetler, üretim süreçleri ve paranın mübadelesi sonucunda ortaya çıkan tabana pozitif değer sağlayan, emek ve sermayenin işlenmesiyle birlikte oluşan getiri durumudur. Kâr pozitif fayda getirebildiği gibi negatif yani zararlar da sonuçlanabilmektedir. Sermaye sahibi zarar durumunda bundan doğrudan etkilenmektedir. Faiz, borçlunun tam yükümlülük altında olduğu, toplumsal tabakaya yansıyan, borç ile kurulmuş sermayenin, borçlunun elde ettiği gelirin kendisine getiri sağlamadan karşı tarafa direk olarak sağladığı getiri durumudur. Faizde, kâr gibi ne bir alım-satıma ne de bir paranın mübadele haline

girmesi gibi bir durum bulunmamaktadır. Borçlu olan taraf, borcunu vade sonunda, anlaşılın şartlar ile faiz + anapara olarak geri ödemektedir. Faiz kazancında sermaye sahibi vade sonunda ne kadar faiz elde edeceğinin kesin olarak bilir ve bu faiz onun kazanılmış hakkıdır. Bu noktada faiz ve kâr birbirinden farklılık göstermektedir. Kâr, elde edilmiş ve kazanımı net olarak ortaya çıkan getirinin paylaşımıdır. Faiz ise, henüz elde edilmemiş ve kazanımı olmayan gelirin paylaşım durumudur. Kâr, üretim faaliyetlerinin sonucu olarak sağlanan reel bir gelirin bölüşülmesidir. Faiz, üretim ekonomisine dayalı değildir. Rant ekonomisi sonucu ortaya çıkan gelir paylaşım halidir (Sümer, Onan,2015:304).

Tablo 3. Faiz ve Kâr Arasındaki Farklar

Faiz (Ribâ)	Kâr
Pozitif getiri faizdir.	Üretim sonucu elde edilmiş net olmayan kazanç kârdır.
Borçlunun, karşı tarafa vadesonunda ödünç aldığından fazlasıyla ödediği farktır.	Üretim getirisi ile maliyet arasındaki farktır.
Faiz ödemesi, önceden bellidir.	Faaliyet sonucunda kadar net kar bilinmemektedir.
Faizden zarar edilmez.	Kâra da ortaktır. Zarara da ortaktır.
Faiz, islam dininde haramdır.	Kâr, helaldir.

Kaynak: (Kalaycı,2013:54)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İSLAM EKONOMİSİ ÇERÇEVESİNDE DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE İSLAMİ (KATILIM) BANKACILIK SİSTEMİ VE UYGULAMALARI

3.1 İslami Bankacılığın Dünya'daki Gelişimi

Faizsiz Bankacılık sisteminin ilk çıkış noktası Mısır'ın Git Gamr kasabasında devlet başkanı olarak görev yapan Cemal Abdül Nasırın döneminde, bütün bankaların devlet bankası olma yolundaki düzene karşı olarak geliştirilen alternatif bir bankacılık sistemi olarak ortaya çıkmıştır. Mısırda yaşayan ve geçimini tarımdan sağlayan köylülerin, ticari işlemlerini yapmasını sağlayan Müteselsil Kefalet Sözleşmesi olarak adlandırılan, içerisinde günümüz sigortacılık kavramı, risk sermayesi dağılımı, kar ve zarar ortaklığı, takas sistemi, icar ve factoring gibi İslami Bankacılık alt dallarını aynı çatı altında toplayan ve hayata geçmiş kendine has bir modeldir (Sümer, Onan,2015:299).

Kooperatif, yardımlaşma sandığı benzer bir işleyişi olduğu bilinen bu bankacılık türünün fikir sahibi rahmetli Dr. Ahmed El-Naggar dır. Kendisi aynı zamanda bu oluşumun hissedarı ve ilk idari çalışanı olmuştur. Hindistanın müslüman bölgelerinde uygulamaya geçen bu “Kooperatif Bankacılık” modeli ile ilk faizsiz finansman örneğini taşımaktadır. İslami Bankacılık gelişim serüveni münferit olarak birçok Müslüman birliklerinde deneme ve uygulama yoluna girmiş olsada tam anlamıyla 21. yüzyıl itibariyle hayata geçmeye başlamıştır. Çağdaş dönemde bu metotun ilk uygulayıcısı da Suud Kralı Faysal döneminde olmuştur (Sümer, Onan,2015:299).

İslam coğrafyasında yer alan ülkelerin petrol çıkışları artmıştır. Bu durumda İslami ülkelerin petrol rezervlerinin artmasına buna bağlı olarakta gelir seviyelerinin yükselmesine sebep olmuştur. Bu durum pek çok dünya ülkelerinin gözünü İslam ülkelerine çevirmesine sebep olmuştur. Fakat İslam ülkelerinde petrol gelirleriyle orantılı olarak yaşanan gelir seviyesindeki artışlar, ülke içerisinde kalkınma ve refah seviyesinin artmasını sağlamamıştır. Petrolden sağlanan gelir ülke içerisinde değerlendirilemeden döviz olarak Batı ülkelerine geçmektedir. İslam ülkeleri bu durumun değişmesi için farklı çözümler bulmaya çalışmışlardır. Mevcut kaynaklarını etkin biçimde kullanamayan İslam ülkeleri bu durumun çözümü için bir araya gelmişlerdir. İslam ülkeleri gelirlerin doğru biçimde

kullanılması için anlaşmalar yapmışlardır. Bu anlaşmalar doğrultusunda İslami Bankacılık fikrinin doğması sağlanmıştır (Uçar,1992;26). Sermayelerinin kullanımında sıkıntı yaşayan ülkeler İslam inançları doğrultusunda bir bankacılık sistemi kurmaya karar vermişlerdir. Katılım bankacılığı fikri ortaya çıkmıştır. Oluşacak bu banka sayesinde Müslümanlar yastık altında olan atıl paralarını, madenlerini, fonlarını, gayrimenkullerini yatırıma dönüştürebileceklerdir. Atıl paraya sahip olan Müslümanlar ile fona ihtiyaç duyan müslümanlar arasında İslam dinine uygun bir şekilde aktarılması fikri oluşmuştur. Bu sayede hem toplumsal hem de devletsel bir büyüme ve kalkınmaya ulaşılmış olunacaktır (Akgüç,1992;162).

1969 yılında İslam Konferansına katılan ülkeler arasında alınan kararlar birlikte 1975 yılında İslami Kalkınma Bankası ve İslami Bankalar Birliği kurulmuştur. Yine aynı yıl içerisinde İslami Bankacılık için çok büyük bir adım oluşturacak olan tam kapsamlı ilk İslam bankası; Dubai İslam Bankası kurulmuştur. Daha sonrasında kurulan bankalarda sırasıyla, Mısır Faysal İslam Bankası (1977), Kuveyt Finans Kurumu (1977), Sudan İslam Bankası (1977), Ürdün İslam Bankası (1978), Bahreyn İslam Bankası (1979) kurulmuştur. Kendi ülke sınırları içerisinde faaliyetlerine bu bankalar devam ederken, uluslararası platformlarda ise Dar al-Mââl al-İslami ve Al-Baraka şirketleri kurulmuştur (Bayındır,2022).

Bu kuruluşlar artmaya başladıktan sonra İslami Bankacılık sistemi de kendi alanı içerisinde büyük adımlar atarak gelişmeye başlamıştır. Faizsiz Bankacılık sistemi artık Orta Doğuyla sınırlı kalmayıp, Asya ve Pasifik'e doğru ilerlemiştir. İslami bankacılık bölgeler ilerlemesinin yanı sıra ürün ve hizmetleri konusunda da kendini geliştirmeye devam etmiştir. Yeni ürünleri içerisinde İslami sigortacılık kavramı gelmiştir. Tekafül olarak adlandırılan bu sistem İslami Bankacılıkla entegre biçimde çalışması sağlanmıştır. Bununla birlikte mal ve hizmet finansmanı, sendikasyon ürünleri, finansal kiralama, İslami Menkul değerlendirme gibi yeni hizmetler ortaya çıkmıştır. 1990 yılında Cezayir'de İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) kurulmuştur. 2000'li yıllardan da Katılım bankacılığı artık iyice gelişme ve evrimleşme dönemi olarak yaşanmıştır. Bölgeler ilerleme Avrupa ve Amerika kadar ilerlemiştir. Faizsiz sistem içerisine yatırım bankalarını ve varlık yönetim şirketlerini de katmaya başlamıştır. Ürün ve hizmetler konusunda daha da derinleşmiş, müşteri istek ve önerilerine daha hızlı ve çözümcül yaklaşımlarla ilerlemiştir. Sistemin denetlenmeside artık önemli bir hal

aldığından dolayı 2002 yılında Malezya’da İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) kurulmuştur. Bunları takip ederek Avrupa’da 2006 yılında İslami Yatırım Bankası ve 2008 yılında Afrika’da, 2010 yılında Türkiye’de ve 2014 yılında Honkong’da İslami Bankalar kurulmuştur (TKBB,2018,21)

3.1.1 İslami Bankacılık Uygulamaları Olan Dünya Ülkeleri

İslami Bankacılık uygulaması olan ülkeler de kendi içlerinde sadece faizsiz bankacılık sistemini uygulayan ve hem faizsiz hemde konvansiyonel bankacılık sistemi uygulayan ülkeler olarak ayrılmaktadır. Sadece faizsiz bankacılık sistemini uygulayan ülkeler İran ve Sudan’dır. Hem faizsiz bankacılık hemde konvansiyonel bankacılık uygulayan ülkeler ise Malezya, Türkiye, BAE, Endonezya, Bangladeş, Yemen, Ürdün, Mısır gibi ülkelerdir.

3.1.1.1 Malezya’ da İslami Bankacılığının Gelişimi

Katılım Bankacılığının uygulanmasında Suudi Arabistan’dan sonra öncü ülke olarak ikinci sırada Malezya yer almaktadır. Malezya İslami Bankacılık sektöründe ürün yelpazesıyla birçok fon sahiplerinin dikkatini çekmiştir. İslami bankacılık sisteminde Dünya üzerindeki uygulamalarda en hacimli sermaye piyasası Malezya’dadır. Malezya Gayrimenkul yatırım ortaklığı sistemini de İslami bankacılık sistemiyle bütünleştirmiştir (TKBB,2015;37).

İslami bankacılık uygulaması bu ülkede ilk olarak 1983te başlamıştır. İslam Malaysia Berhad adında ülkede ilk İslami banka kurulmuştur. Bu sistem kurulmadan evvelde Malezya’da bu sisteme çok benzer uygulama olan Tabung Haji sistemi vardır. Malezya İslami Bankası kurulmasının ardından sırasıyla Malezya Finans Merkezi, İslami Finansal Hizmet Kurulu Sekreterliği, İslami Tasfiye Yönetim Merkezleri açılmıştır (Bafra,2015;121).

3.1.1.2 Suudi Arabistan’ da İslami Bankacılığının Gelişimi

Suudi Arabistan İslami Bankacılık’ın gelişimindeki en önemli üstlenicisinden biri olmuştur. Suudi Arabistan’ın önde gelen iş insanları da katılım Bankacılığının gelişimi için mevcut mevduatlarıyla yüksek oranda destek vermişlerdir. Ülke içerisinde ki İslami kuruluşlar şöyledir; Dallah Al Baraka, Dar-Al Mal Al-İslam (DMI), İKB ve National Commercial Bank (NCB) gibi birçok İslami Banka ve İslami finans sektörlerinde hem ülke içerisinde hemde bir çok dünya ülkesinde faaliyette bulunmuşlardır (ÖFKB,2002).

3.1.1.3 Mısır' da İslami Bankacılığının Gelişimi

Mısır'da İslami bankacılık sisteminin gelişimi birçok İslami ülkelere göre farklılık göstermektedir. Mısır için katılım sistemi diğer ülkelere göre daha önemli olmuştur. Önemli olma sebebi ise ilk İslami banka Mit Gamr olarak Mısır'da faaliyete geçmiştir. Mısırda kurulan diğer İslami banka modelleri şu şekildedir; Nasr Sosyal Bankası, Faisal İslam Bankası ve Uluslararası Yatırım ve Kalkınma İslam Bankası kurulmuştur (ÖFKB,2002;29).

3.1.1.4 Pakistan' da İslami Bankacılığının Gelişimi

Pakistan yönetim şekli İslam hukuk kuralları olmasına rağmen, bankacılık sisteminde faizli sistemle işlemler gerçekleştirilmekteydi. 1973 yılında Pakistan hükümeti çıkarmış olduğu yeni anayasal düzenlemeyle birlikte finansal sistemi faizden arındırıcı bir hale getirilmesi için adım atmıştır. 1980 anayasasıyla birlikte faizli işlem sistemi tamamen terkedilerek yerine katılım bankacılığı sistemine geçilmiştir. Fakat zaman içerisinde katılım bankalarının aldığı komisyon oranları konvansiyonel bankalar ile aynı seviyeye gelmiştir (Türkmenoğlu,2007;25).

3.1.1.5 İran'da İslami Bankacılığının Gelişimi

İran İslami hukuk modeliyle yönetilen bir rejimdir. İslami Bankacılık modelini en başından beri uygulayan ülkeler içerisinde yer almaktadır. İran İslami bankacılık sisteminin yaklaşık olarak %40'lık kısmını ülke içerisindeki banka sermayeleriyle oluşturmakta ve İslami bankacılık modeline öncülük etmektedir. Başta gelen bankaları şu şekildedir; Bank Mellat, Bank Melli İran ve Bank Sedaret İran'dır (Serpam,2013).

3.1.1.6 Sudan' da İslami Bankacılığının Gelişimi

Sudan'da ilk faizsiz banka 1978 yılında Faisal Sudan İslam Bankası olarak kurulmuştur. Bu bankayı o dönemin Suudi Prensi olan Muhammed Al Faisal tarafından Sudan liderine teklif edilerek kurulma aşaması başlanmıştır. Bankanın kurulmasıyla birlikte Sudan hükümeti 1991 yılı itibariyle konvansiyonel bankacılık sistemini terketmişlerdir (Atar,2017;1041).

3.1.1.7 Ürdün'de İslami Bankacılığının Gelişimi

Ürdün, İslami bankacılık yönetimiyle 1978 yılında tanışmıştır. İlk İslami bankası olan Ürdün İslam Bankası kurulmuştur. Ülkede sadece faizsiz yapı hüküm sürmemektedir. Hem faizsiz hemde faizli bankacılık modeli uygulanmaktadır. Her iki banka yapısında aynı yönetimlik ile çalışmaktadır (Kılınç,2014;30).

3.1.1.8 Kuveyt'te İslami Bankacılığının Gelişimi

Kuveyt bankacılık sektöründe ilk olarak katılım bankacılığıyla başlamış olup, 1980 sonrasında faiz bankacılığında ülkede faaliyet göstermesine izin verilmiştir. Ülkede islami bankası sistemi ile faaliyet gösteren katılım bankası Kuwait Finance House olmuştur (Dikkaya& Kutval,2014;88).

3.1.1.9 Bahreyn' de İslami Bankacılığının Gelişimi

Bahreyn, finansal sistem noktasında Arap ülkelerinin merkez noktası konumundadır. Ülkede çıkan petrol reverzleri sayesinde ülke içerisinde büyük bir gelir akışı ve sermaye hareketliliği yaşanmaktadır. Bu durumda ülkenin faizsiz sistem için sermaye rakamlarının büyümesine ve faizsiz sistemin derinleşmesine katkı sağlamaktadır Ülkedeki en büyük İslami katılım bankası Kuveyt Finans'tır (Uçar,1992;53). 1971 yılında ingiliz hakimiyetinin ülke topraklarını terketmesiyle birlikte bağımsızlık bildirisini ilan eden Bahyren hükümeti, Bahreyn'in İslam finans merkezi olma yolundaki ilk ve en büyük adımı için Bahreyn Merkez bankasıyla birlikte hızla bir büyüme atağına geçmiştir. 2015 yılı itibariyle sektördeki büyüklüğünü 81 milyar dolara çıkarmıştır. Bunların 4,8 milyar dolarlık kısmı sukuk piyasasında, 0,37 milyar dolarlık kısmında tekafül piyasasındadır. Bahreyn kurum sayısı olarakta diğer İslam ülkelerine nazaran sayıca daha fazladır. 2015 yılı baz sayısına göre 26 adet İslami Bankası ve 16 adet Tekafül şirketi olmak üzere toplumda 42 adet İslami finans kuruluşuyla, İslami finans sistemine hizmet etmektedir (www.katilimfinans.com.tr).

3.1.1.10 BAE İslami Bankacılığının Gelişimi

Birleşik Arap Emirlikleri de katılım bankacılığı sistemine büyük destek veren ülkeler arasında yer almaktadır. 2020 yılı Fitch Rating rakamlarına göre mevduat oranı %29 a yükselmiştir. Her 5 kişiden 3ünün İslami prensip anlayışlı finans kurumuyla çalıştığı verilerine ulaşılmıştır. BAE bünyesinde bulundurduğu 51 İslami bankası ve finans kuruluşlarıyla İslami Bankacılık için bir çatı görevini üstlenmiştir (Küçük,2012).

3.1.1.11 Katar' da İslami Bankacılığının Gelişimi

Katar petrol bakımından zengin bir körfez ülkesidir. Petrol gelirlerinin yüksek olması sayesinde elde ettiği gelirini, ülkenin kalkınması ve gelişmesi yolunda kullanmıştır. Katar içerisinde hem faizli bankacılığı hemde faizsiz bankacılığı bulundurmaktadır. Her iki sektör için de finans hizmet vermektedir. Katar'ın ilk İslami bankacılık atılımı 1982 yılında kurulan Qatar Islamic Bank ile

başlamıştır. Ülke içerisindeki bankalar hem faizli yapıya hemde faizsiz yapıya aynı anda hizmet veren bir kuruluş olarak çalışmaktaydı. Fakat 2011 yılında Katar Merkez Bankası tarafından alınan karar ile, faizli yapıda işlem gören bankaların, faizsiz sistem için hizmet veremeyeceğine, herhangi bir şube açma, işlem yapma ve mevduat toplama gibi faaliyetlerine izin verilmeyeceğini yayınlamıştır (Dikkaya & Kutval,2014;89).

3.1.1.12 Avrupa’ da İslami Bankacılığının Gelişimi

Avrupa ülkeleri içerisinde müslüman sayısı oldukça fazladır. Müslüman kesimin de mevduatlarını değerlendirmek arayışı her zaman sürmektedir. Faizli yapıdan uzak duran müslüman kimseler için faizsiz bankacılık arayışı oluşmuştur. Bu arayışın giderilmesi yastık altında kalan mevduatların ekonomiye kazandırılabilmesi için 1978 yılında Lüksemburg’da İslami banka kurulmuştur. Tam kapsamlı islami banka ise, 1983 yılında Danimarka Milletlerarası İslam Bankası kurulmuştur (Kılınc,2014;36).

3.1.1.13 İngiltere’de İslami Bankacılığının Gelişimi

Londra dünya üzerinde en geniş ve en kapsamlı finans kuruluşlarının olduğu en büyük finans merkezlerinden biridir. İngiltere birçok din ve kültüre ev sahipliği yapan bir ülke durumundadır. Müslüman nüfusunda oldukça fazla olması ve İngiltere’nin geçmiş yıllar içinde de İslam coğrafyasında ne yazık ki sömürgecilik yapmasından kaynaklı, islam bölgesine ve islam kültürüne aşina bir ülkedir. Bu da müslüman toplumunu tanınmasına, ekonomik davranışlarının nasıl olacağını dair yorumlarda bulunması ve islam finansını değerlendirmesine neden olmuştur (Güçlü ve Kılıç, 2019;205). Bu sebeple İngiltere İslami katılım sistemi kurallarına uygun ve bunları uygulayacak kuruluşlar kurmuştur. Bu kurumların faaliyet göstermesinde özellikle devlet desteği ilk sırada olmuştur. Bu teşvikler ve yatırımlar sayesinde İngiltere İslami bankacılık konusunda batının en gelişmiş ülkesi konuma gelmiştir (Çanakçı,2014;53).

İngiltere’de İslam finansı adına ilk adımlar 1980 yılında Londra Metal Borsası’nda murabaha işlemleri baz alınarak başlandığı kabul edilmektedir. Fakat tam anlamıyla İslami bankacılık modelinin uygulanması 2000’li yıllara dayanmaktadır.2004 yılında Katar İslam bankası tarafından İngiltere İslam Bankası kurulmuştur. Geçen yıllar içerisinde İslam Bankacılığı ülkede birçok mevduat sahiplerine ulaşmıştır. 2015 yıl başı itibariyle 1.3 milyon dolarlık bir İslami bankacılık piyasa değeri oluşmuştur. Hali hazır da İngiltere’de 20 İslami banka

finans hizmeti sunmaktadır. Yaklaşık olarak piyasa hacmi 5 milyon dolar bazındadır. IMF'e göre iste dünya genelinde bu hacim 2 trilyon doları geçmektedir (Güçlü ve Kılıç, 2019;205).

3.1.1.14 ABD' de İslami Bankacılığının Gelişimi

ABD, İslami bankacılık sisteminin almış olduğu ivmeye kayıtsız kalmayarak birçok finans kuruluşlarıyla İslami finans alanında yerini almıştır. ABD içerisinde yaşayan müslümanların azınlıkta olması, mevduat sahibi müslümanların katılım bankacılığı sistemine ulaşımının sınırlı sayıda olması sebebiyle ABD'de önde gelen endeks sağlayıcılar, İslami endeksler, İslami fonlar gibi yatırımcıyı çekecek fon akışı sağlayacak ürünleri oluşturmuştur. 1980'li yıllarda kurulan The Amana Fuds ve American Finance House-Lariba ile ilk İslami finans yapısı ABD'de kurulmuştur. İlerleyen yıllarda bunlara pek çok Katılım bankası daha dahil olmuştur (Metcalf ve Salah, 2014: 549).

3.2 İslami Bankacılığın Türkiye'de Gelişimi

Türkiye'de faizsiz bankacılığa geçiş sürecinin, Osmanlı zamanındaki para vakıflarına dayalı olduğu düşünülmektedir. Para Vakıfları, gayrimenkul yerine belirli bir rakamda paraların vakfedilmesiyle toplanan rakamın islam koşulları gözetilerek işletilmesi şeklinde kurulan bir sistemdir. Bu sayede esnaflar, ticaret erbapları, tarımla uğrayan çiftçilerin finansal ihtiyaçlarını gidermek üzere kurulan bir kurumdur. Osmanlı dönemi içerisinde işleyene bu para vakıflarında yine dönemin âlimleri tarafından çokça tartışma konusu olmuştur (Atar,2017;1029-1062). Farklı kaynaklara göre ise İslami Bankacılığın gelişiminin ilk ayağı olarak, 1913 yılında kurulmuş olan Adapazarı İslam Ticaret Bankasına dayanmaktadır. O dönemin evrak kayıtlarına göre Bankanın kurulma nedeni, tefecilerle ve Galata bankerlerinin uyguladığı faiz faiz rakamlarına karşı esnafı ve tüccarı korumaktadır (Balkanlı veYardımcıoğlu;2020;24-56).

Türkiye'de tam kapsamlı Katılım Bankacılığına 1975 yılında Devlet Sanayi ve İşçi Bankası kurulmuştur. Bu banka kuruluş amacı hem yurtiçinde ki hemde yurtdışında yaşayan vatandaşlarının birikimlerini faizsiz olacak şekilde kar payı alma esasına göre değerlendirerek, ekonomiye kazandırmaya amaçlamıştır. DESİYAB, Türkiye'de ilk faizsiz bankacılığın öncüsü hemde ilerleyen yıllar kurulacak Katılım Bankacılığına yol gösterici olmuştur (Kalaycı,2013;55).

1983 yıllara geldiğinde ise artık Katılım Bankacılığı için gerekli alt yapılar oluşmuştur. Bankalar kurulu kararı ile İslami Bankacılık kurulumu için gerekli

Kararname çıkmıştır. Türkiye’de artık yeni bir sistem olan Katılım Bankacılığı ve hizmetleride hayata geçmeye başlamıştır. Özel katılım Bankacılığı sektöründe ilk olarak 1984 yılında Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş ve Faisal Finans Kurumu A.Ş kurulmuştur. 1989 yılında Kuveyt Evkaf Finans Kurumu A.Ş, 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu A.Ş, 1995 yılında İhlas Finans Kurumu A.Ş, 1996 yılında Asya Finans Kurumu A.Ş, ile 6 bankayla İslami Bankacılık sektörü faaliyete başlamıştır (Özsoy,2011;22-23).

3.2.1 Türkiye’de İslami Bankacılığın İşleyişi ve Fonksiyonları

Günümüz Türkiye’sinde Katılım bankacılığı, İslam ekonomisinin getirmiş olduğu kaideler üzerine çalışmaktadır. Belli konularda Konvansiyonel Bankalarla benzerlik göstermektedir. Benzer işlemleri havale, EFT, kıymetli evrak tahsilatı, Fatura ödeme, döviz alım-satım, kiralık kasa hizmeti, sigorta aracılık işlemleri, komisyon karşılığı işlem yapmak, teminat almak ve vermek vb. hizmetlerdir. Bu işlemlerin hepsi Konvansiyonel bankacılıkta da bulunmaktadır. Fakat Katılım bankacılığında bu işlemler için Bankanın danıştığı bir fetva kurulu bulunmaktadır. Konvansiyonel Bankalardaki gibi direk fon kullandırma işlemi, kredi verme gibi hizmetleri Katılım bankaları yapmamaktadır. İslami Bankalar, gelir sağlama kaynaklarını meşru olmayan hiçbir işi yapmamaktadır. İslam konusunda uymayan hiçbir sektör ile faaliyette bulunmamaktadır. Örneğin, alkol, uyuşturucu ticareti, kumar ve bahis oyunları, faizli işlemler, yenilmesi yasak olan gıda ticareti, ahlaka uymayan reklam faaliyetleri gibi işlerde yer almamaktadır ve aracılık etmemektedir (Kurtaran,2022;118).

Katılım Bankaları, kendi içerisinde faaliyet alanlarını gruplandırmaktadır. Bunlar iki grupta yer almaktadır. Mevduat toplama ve fon kullandırma yöntemleridir.

3.2.1.1 Fon Toplama İşleyişi

İslami bankacılık yapısından fon toplama birkaç kalemde yer almaktadır. Bunlar sırasıyla; Özel Katılım Hesabı, Birikimli Katılım Hesabı, Sukuk (İşlevsel Bono) şeklindedir.

3.1.3.1.1.1 Özel Katılım (Cari) Hesabı

Müşterilerin katılım bankalarında TL, YP ve kıymetli maden olarak açabildiği hesaplardır. Hesaplardaki mevduatlarını talep ettikleri her an, kısmen ve ye tamamı olacak şekilde çekebildiği ve bankasında bu hesap için sahibine ek bir getiri ödemediği hesaplardır. Özel Cari Hesapların banka tarafından kullanılması

gibi bir durum karşısında doğabilecek zarardan müşteri sorumlu değildir. Özel Cari Hesaplar da kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlar Emanet (Vedia) ve Karz-ı Hasen olarak ikiye ayrılır. Emanet görüşüne göre, müşteri fonları banka için emanet durumundadır. Banka tarafından kullanılmak istendiği takdirde hesap sahibinden izin alması gerekmektedir. Karz-ı Hasen'e göre ise, Bankanın ilgili mudinin hesabını kullanması durumunda herhangi bir bilgi verme zorunluluğunun bulunmadığını, bankanın istediği durumda hesaplardaki mevduatları kullanabileceğini belirtmiştir (Arslan ve Akacan,2019;212-228).

3.1.3.1.1.2 Birikimli Katılım Hesabı

Bu hesap türü TL ve döviz şeklinde açılabilir. Hesabın işleyiş şekli olarak yatırılan mevduatlar bankanın kâr ve zarara ortaklık olan hesaplarından fon alınarak işletilmektedir. Bu hesaba yatırılan mevduatlar için garanti edilen faiz, kâr getirisi ve anapara geri ödemesi bulunmamaktadır. Müşteri bu hesaplarda vade sonunda oluşacak hem kâr durumuna hemde zarar durumuna ortaktır. Müşteriler vade sonunda alabilecekleri kâr payı oranlarını, bir önceki ay dağıtılmış kâr payı oranlarına göre referans almaktadır (Sümer, Onan,2015;303)

Vadesonu gelmeden müşteri tarafından ilgili mevduat hesaptan çekmek isterse eğer vadesonu mevduat hesabında ne kadar bakiye kaldıysa onun üzerinden kâr payı dağıtımı yapılmaktadır. Yatırımcı vade sonunda elde etmiş olduğu kâr payı üzerinden vergi ödemektedir. Katılım hesaplarında müşterilere anapara ödemesi garanti edilmez fakat günümüz katılım bankalarında zarar bilançosu görülmediğinden kaynaklı genel olarak hep kâr payı dağıtımı yapılmaktadır ve anapara kendini korumaktadır (Sümer, Onan,2015;304).

3.1.3.1.2 Fon Kullanırma Yöntemleri

Katılım bankaları finans sistemi içerisinde yer alabilmesi için Konvansiyonel bankalarda olduğu gibi mudilerden almış oldukları mevduatlarla kazanç sağlayabilmek adına tekrar fon olarak kullandırmaları gerekmektedir. Faizli bankalarda bu fon kullandırırma şekli, faizli sepetler, repolar, nakdi kredi işlemleri ya da mal alım satım işlemlerinde aracılık gibi faaliyetlerle gerçekleşirken, Katılım Bankalarında bu durum, sadece mal alımı ve satımında aracılık faaliyetinde faizsiz olarak fon kullandırırma yöntemine dayanmaktadır (Kurtaran,2022; 124).

3.1.3.1.2.1 Mudârebe (Emek-Sermaye Ortaklığı)

Mudarebe köken bakımından Arapça fiil kökünden gelmektedir. Arapça fiili olan “*darb*” kelimesinden gelmektedir. Anlam olarak sermaye ve emek fiilinin aynı anda gerçekleşmesi durumudur (TKBB,2018; s.72).

Katılım bankacılığında mudarebe uygulaması emeğini ortaya koyan kimse (mudarib) ile elindeki fonlarını ve projelerini ortaya koyan kimsenin iş girişimi sonucunda kar elde etmesi ve bu kârı daha önce belirlenmiş oranlara bağlı kalarak dağıtılmasıdır (Kurtaran,2022;127). Mudarebe, faizsiz bankalar tarafından kullanılan bir fon kullandırma yöntemidir. Bu yöntemde banka fonu karşılayan taraf, mudarib ise müşteridir. İşlem veya vade bitimi sonunda anlaşılan oran üzerinden kazanılmış olan kâr paylaşılmaktadır. Mudarebe sonucunda kâr ve zararın aynı olması halinde banka kendi sermayesini geri almaktadır. Böylece taraflarda projeden geri çekilmiş olup ne kâr ne de zarar durumu olmamaktadır. Mudarebenin olumsuz olması durumunda, banka kendi zararını karşılamakla yükümlüdür. Mudarip ise proje süresi içinde harcamış olduğu emeğini kaybetmiş olmaktadır. Zarar emeği ile kendini telafi etmeye çalışmaktadır (Özsoy, 2011;63). Mudarebenin özelliklerini genel olarak açıklamak gerekirse (Akgüç,1987; s.130);

- Mudarebe işlemleri sermayesi olan kimse ile, mudarib arasında gerçekleşir.
- İşlem sonunda paylaşılacak olan kâr, işlem öncesi anlaşılan oran üzerinden gerçekleşir.
- Süreç takibi mudarib tarafından gerçekleşir.
- Sermayedarın denetimde bulunma hakkı vardır.
- Anlaşma sonunda oluşacak zarar tazmini sermaye koyan tarafından karşılanır.

3.1.3.1.2.2 Müşâreke (Sermaye Kâr-Zarar Ortaklığı)

Müşareke kelime kökeni bakımından Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçadaki “*Şerik*” (Ortak olma) fiilinden alınmıştır (Aksoy,2019). Müşareke yönteminde gerçekleşecek iş için iki veya daha fazla tarafın hem emek hem de sermayelerini koyması ve iş sonucundan ortaya çıkacak kâr veya zarar durumunda paylaşımları gerekmektedir. Burada taraflar sermaye ortağıdır. Müşarekede kâr paylaşımında anlaşma içerisinde belirlenen oran üzerinden yapılmaktadır. Zarar olması durumunda ise, sermayedarların koymuş oldukları sermaye hisseleri oranında sorumluluk üstlenmektedir. İş süreci takibinde anlaşmada belirlenen her

sermayeder ilgilenebileceği gibi sadece bir tarafın kontrolünde gerçekleşebilmektedir (Kurtaran,2022;128).

Müşarekenin özelliklerini genel olarak açıklamak gerekirse (Yatbaz,2019);

- Projede sermaye eksikliği olan firma, proje ortağı olması için Katılım Bankasına başvuruda bulunmaktadır.
- Katılım bankası ilgili projeyi, faizsizlik ve islami prensiplere uygun olması konusunda değerlendirmeye almaktadır.
- Katılım bankası için proje uygun olması durumunda, proje taraflarıyla anlaşma imzalamaktadır. Şirketin talep etmiş olduğu sermayeyi şirkete aktarır projeye ortak olmaktadır.
- Projeye ilgili kalan sermaye kısmını da şirket kendi imkanları doğrultusunda karşılamaktadır.
- Proje sonucunda elde edilmiş olan kâr, banka ve şirket arasında sözleşmede belirlenmiş olan oran doğrultusunda dağıtılmaktadır.
- Proje sonucunda oluşan zarar durumu ise, iki tarafın proje için koymuş oldukları sermaye oranlarına göre karşılanmaktadır.

Tablo 4. Mudârebe ve Müşâreke Arasındaki Farklılıklar

Mudârebe	Müşâreke
Bir taraf sermaye sahibidir	Projeye dahil olan tüm taraflar sermaye sahibidir.
Proje yönetimi sadece Emek sahibi tarafından yapılmaktadır.	Proje yönetimi tüm sermayedarlar tarafından yapılabilmektedir.
Zarar durumunda sadece sermayeden ortak olan taraf zarar tazminini yapmaktadır. emek ortağı olan taraf zarardan pay almamaktadır.	Projeye dahil olan tüm taraflar sermaye oranları doğrultusunda zararda sorumluluk üstlenmektedir.
Sermayedarın borç yükümlülüğünün artması, koymuş olduğu sermaye oranı ile sınırlıdır. Ve sermaye sahibinin izni olmadığı sürece emek sahibi, sermayeder adına ek borçlanma yapamaz.	Proje için tarafların hepsi sınırsız borçlanma hakkına sahiptir. Proje için gerekli likidite sorunu varsa, taraflar ek borçlanmaya gidebilmektedir.
Proje için emek sahibi tarafından proje dahil edilen varlıkların tamamı sermaye sahibinin olmaktadır. Emek sahibi sadece proje bitimindeki kârdan pay almaktadır.	Projede için tüm sermayeler ortak havuzda toplanmaktadır. Proje kapsamındaki tüm varlıklar, sermaye oranında tüm taraflara aittir. Ve varlıklar

	üzerinden yaşanacak artışlardan tüm taraflar pay almaktadır.
--	--

(Kaynak: Karakahya, Çelik;2017;101)

3.1.3.1.2.3 Murâbaha (Sipariş Üzerine Kârlı Satım)

Murâbaha kelimesi köken bakımından Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçadaki kelime karşılığı “*ribh*” sözcüğüdür. Sözlük karşılığı ise, kâr, kazanç sağlama, nema, kâr payı dağıtımı, ticari faaliyet sonucu kazanç, faide, artma, ticari getiri anlamına gelmektedir (Kapıcı,2018;43). Terimsel anlamı ise, taraflar arasında bir tarafın malın alışıını gerçekleştirdikten sonra üzerine belli bir oranda kâr ekleyip oluşan yeni fiyat üzerinden diğer tarafa satışını yapması üzerine kurulan sözleşmedir. Genel olarak murâbaha, alış maliyeti artı kâr ile yapılan satış işlemi olarak adlandırılmaktadır (Gedikli, Erdoğan;2016;218).

Murâbaha yöntemi iki şekilde yapılmaktadır. Bunlardan ilki Klasik Murâbaha yöntemidir. Bu yöntemde, alıcı ve satıcı olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Satıcı olan taraf, almış olduğu malı üzerine belli bir oranda kâr payı ekleyerek, malın alıcısına peşin veya vadeli olarak tekrardan satışını yapmasına imkan sağlayan anlaşma şeklini ifade etmektedir. İkinci murâbaha şekli ise, çağdaş murâbaha yöntemidir. Çağdaş murâbaha yönteminde ise, müşterinin daha evvelden üçüncü bir kişiden önceden belirlenmiş fiyattan ve kendisine belirli bir kâr ile satılması için Katılım Bankasına başvurması işlemidir. Burada finansse eden satıcı konumunda Banka yer almaktadır. Müşteri talep etmiş olduğu malın banka tarafından alınıp, kendisine belirli bir kâr payı ile tekrardan satılmasını talep etmesi durumudur. Bu yöntemde üç taraf bulunmaktadır. Bunlar; Ürünü talep eden alıcı, finanse eden yani banka, diğeri ise ürünü satan satıcıdır. Katılım bankalarında finansal murâbaha da kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlar bireysel murâbaha işlemleri ve kurumsal murâbaha işlemleri olarak adlandırılmaktadır. Bireysel Murâbaha işlemleri, müşteri tarafından alımı talep edilen araç ve konut gibi bazı önemli ihtiyaçları kapsamaktadır. Bankanın müşterinin talebi üzerine doğrudan alıcısından malı satın alarak, müşterisiyle daha evvelden mutabık kalınan kâr ve ödeme şekli üzerinden müşteriye satması işlemidir. Kurumsal murâbaha işlemi ise, kurum veya şirketlerin ihtiyaç duydukları ekipman, makina, teçhizat, ham madde, yarı mamul ya da gayrimenkul vb. gereksinimlerinin karşılanması hususuyla Katılım

bankalarına başvurması şeklindedir. Katılım bankaları, kurum veya şirketlerin talep etmiş oldukları ihtiyaçlarını yapmış oldukları sözleşmeye istinaden satın alıp, üzerine kâr oranı ekleyerek müşterilerine peşin veya vadeli olarak satış işlemi yapmasıdır (Yatbaz,2019).

Murâbahanın genel olarak özelliklerini açıklamak gerekirse (Altan,2001;319);

- Alıcı, Katılım bankası aracılığıyla satıcıdan mal satın alması talebinde bulunmaktadır
- Katılım bankası, müşteriye oluşacak yeni fiyat ve ödeme planını sunmaktadır. Ve bunun üzerinden sözleşme yapılmaktadır.
- Satın alma işlemi sonucunda malın faturası Katılım bankası adına kesilmektedir.
- Banka tarafından faturası kesilen malın üzerine kâr payı eklenerek, alıcıya malın satışı gerçekleştirilmektedir.
- Alıcı, bankadan almış olduğu malın bedelini vadesi geldiğinde bankaya ödemekle yükümlüdür.

3.1.3.1.2.4 İcâre (Finansal Kiralama)

İcâre kelimesi Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçadaki “*Acr*” kelimesinden türemektedir. Sözlükte karşılığı ise, bir malı ücret karşılığı tutmadır. Terimsel anlamda ise kira, kiralama, kiraya verme şeklinde fiil yapısında bulunmaktadır (etimolojiturkce, 2021).

İcara kiralama anlamına gelmektedir. İslami bankacılık sisteminde uzun vadeli fon kullandırma yöntemleri arasında yer almaktadır. İcaranın işleyiş şeklinde banka, müşterinin belirlemiş olduğu ekipman, makina, teçhizat vb. malların alışı işlemini gerçekleştirir. Daha sonrasında müşteri ile arasında kira sözleşmesi yapmaktadır. Sözleşme içerisinde yer alan vade tarihinde müşteri bankaya sözleşmeden doğan kira borcunu ödemektedir. Sözleşme sonunda müşterinin kiraladığı malın sahiplik hakkı devir tutarıyla birlikte müşteriye geçmektedir (Özsoy,1994;142).

İcara işlemini konu olan malın İslam hukukuna uygun nitelikte olması gerekmektedir. İcare işleminde fiziki enstrümanlar olabildiği gibi hizmet içerikli işlemler içinde kiralama hizmeti sunulmaktadır. Katılım bankaları doğrudan icara faaliyetlerinde bulunmaya yetkilidir. Fakat konvansiyonel bankaların direk

kiralama hizmeti verme yetkisi bulunmamaktadır. Konvansiyonel bankalar kiralama hizmetini yapabilmeleri için kendi bünyelerinde ayrıca kiralama iştirakleri bulunmaktadır. Katılım bankalarında icara faaliyetlerinden ki en önemli noktalardan birisi de kiralamaya konu olan mal veya hizmetin, müşteri tarafından daha evvel kiralama girişiminin bulunmaması gerekmektedir. Katılım bankası fon kullandırma yöntemlerinde ticaret işleminin en başında yer alması gerekmektedir (Odabaşı,2010;27).

İcara işleminin genel olarak özelliklerini açıklamak gerekirse (TKBB,2018;81);

- Müşteri talep etmiş olduğu malın Katılım bankası tarafından satın alınıp kendisine kiralanması için talepte bulunmaktadır.
- Banka talep üzerine ilgili malı satın alır, malın faturası banka adına kesilir ve daha sonra malı müşteriye kiralamaktadır.
- Müşteri kira sözleşmesinde yer alan kira bedelini vadesinde bankaya ödemektedir. Vade sonuna kadar kullanım hakkına sahiptir.
- Müşteri tarafından bütün ödemeler yapıldıktan sonra, kiralama sözleşmesi sona erer ve mal hibe yoluyla ya da satış yoluyla müşteriye devrolmaktadır.

3.1.3.1.2.5 Karz-I Hasen (Faizsiz Ödünç)

Karz-ı Hasen Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçadaki “*krd*” kökünden türeyerek *kard/karz* kelimesine dönüşmüştür. Kelime olarak karşılık vermek, kırpmak, parçalamak anlamına gelmektedir. Terimsel ise geri almak, ödünç vermek, borç vermek anlamına gelmektedir (Kurtaran,2022;133).

İslam dini her zaman iyiliği yaymayı ve iyiliği özendirmeyi teşvik etmiştir. İhtiyaç sahiplerine yardım edilmesi için zekât müslümanlar üzerine farz kılınmıştır. Zekât, müslüman kimselerin mallarının belirli bir ölçüsünü yardımına muhtaç olan kişilere verme emridir. Zekât dışında da Müslümanlar, her zaman yardımlaşmanın önemini bilmekte ve her zaman uygulamaktadır. Bu yardımlaşmalardan birisi de Karz-ı Hasen'dir. Karz-ı Hasen ihtiyaç durumu olan kişiye, ihtiyaç duyduğu meblağı herhangi bir karşılık beklemeden kendisine vermek, sadece geri ödeme günü geldiğinde verilen tutar kadarının geri alınması işlemidir (Aktepe,2015;19).

3.1.3.1.2.6 Teverruk (Vadeli Alım Peşin Satım)

Teverruk Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçadaki “*Verik*” sözcüğünden gelmektedir. Kelimenin terimsel karşılığı ise, nakit ihtiyacının karşılanması amacıyla, taksitli olarak satın alınan malın nakit ihtiyacı olan tarafa peşin olarak

satılmasıdır. Bu yöntemin kullanım amacı hem atıldaki fonları değerlendirmek hemde nakit ihtiyacı olan müşterilerin taleplerine karşılık vermektir (TKBB,2021;5).

İslam dini faizi yasaklamıştır. Bu yüzden Katılım bankaları, nakit ihtiyacı olan müşterilerin nakit taleplerini karşılamak üzere Teverruk yöntemini kullanmaktadır. Teverruk finansmanı sağlanırken Katılım bankaları, Londra Metal Borsası veya Zurih Metal borsasında işlem gören çelik, bakır, demir, platin gibi emtiaları satın alıp daha sonra müşteriye vadeli olarak satışını yapmaktadır. Satış işleminden sonra Katılım bankası müşteriden onun adına işlem yapmak için almış olduğu vekalet ile emtia borsasında emtianın satışını yaparak müşteriye nakit fon kaynağı temin etmektedir (Aktepe,2015;111).

3.1.3.1.2.7 Selem (Peşin Satış)

Belirlenmiş olan ürün ya da hizmetin ödemesi peşin olarak gerçekleştirilip, teslimatının ileri bir vadede yapılması üzerine kurulan anlaşma şeklidir. Selem sözleşmeleri çoğunlukla tarımsal finansman için kullanılmaktadır. Alıcı tarımsal ürünün ödemesi peşin olarak gerçekleştirmekte, satıcı ise ürünü ileri bir vadede teslim etmeyi taahhüt etmektedir. Katılım bankacılığı finansman yöntemlerinde çokça kullanılan bir finansman türüdür. Türkiye'deki katılım bankalarında pek işlem yapılmayan bir finansman koludur (Hazar ve Babuşçu,2017;183).

İslam hukukunda her şey belirli bir çerçeveye içerisinde yer almaktadır. İkili ilişki ve ticaret faaliyetlerinde belirsizlik, İslam hukuna aykırı bir durumdur. İslam ticaret hukuku içerisinde yer alan Selem yönteminde de bu durum oldukça önem arz etmektedir. İleri vadede teslimi üzerine anlaşılan ürünün, anlaşma yapıldığı tarih itibariyle şartları belli olmaktadır. Buna göre; malın kalitesi, ürünün tipi, ürünün miktarı, ürünün niteliği ve ödeme zamanı önceden belirlenmiş ve teslimat zamanında buna uygun olarak teslimatı gerçekleştirmek üzere anlaşmaya varılmış olması gerekmektedir. Aksi durumda anlaşma geçersiz (fasit) olacaktır (Bayındır;2007;145).

Katılım bankacılığında selem ile fon kullandırma yönetimi, müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamak ve ticarete katkı sağlamak amacıyla önemli bir rol oynamaktadır. Selem anlaşmalarında, Katılım bankası müşterinin talep ettiği ürün için satıcıyla görüşme yapar ve teslimi henüz gerçekleşmemiş ürünün peşin olarak ödemesi yapar. Satıcı ve banka arasında ürün teslimi konusundaki tarih belirlenir. Müşteri banka ile satıcı arasında alım satım işleminin gerçekleştiğini ve ürünün

vadesinde geleceğini garanti altına aldığından dolayı güven içerisinde ticari faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Vade tarihinde ürünü teslim alan Bankaya, ürünün mülkiyeti geçmektedir. Sonrasında Katılım bankası ürünü müşteriye belli bir kar oranı ile ulaştırmaktadır (Şeyranlıoğlu ve Karavardar,2019;523).

3.1.3.1.2.8 İstisna (Eser Sözleşmesi)

İstisna sözleşmesi diğer adıyla da Eser sözleşmesi olarak adlandırılmaktadır. Bu sözleşmeye göre bugün ki fiyat üzerinden, gelecekte teslim alınacak bir mal için ödeme yapmaktır. Alıcı ve satıcının kendi arasında herhangi bir ürün veya hizmetin üretilmesi için anlaşma yapılmaktadır. Üretim veya nihai hizmet sonucuna ulaşıldığında alıcıya vaad etmiş olduğu teslim zamanında ürünü veya hizmeti teslim etmektedir. Bu sözleşme türü çoğunlukla inşaat sektöründe hizmet veren kurumlar tarafından tercih edilmektedir. Örnek vermek gerekirse; ev veya bina yapacak olan firmanın, henüz yapıyı inşâ etmeden, hazırlamış olduğu proje veya maket üzerinden satışını yapıp, ödemeyi aldıktan sonra teslimini taahhüt ettiği tarihte yapıyı alıcısına teslim etmesi iki taraf arasında yapılan bir eser sözleşmesi faaliyetidir (TKBB,2018;85).

İslami finansman ürünleri içerisinde yer alan Selem yöntemiyle benzer yanları olsada genel yapı olarak birbirinden farklı özellikleri mevcuttur. Selem genellikle hazır ürün üzerinden alımı talep edilir. İstisna da ise satın alınacak olan ürünün imal etme süreci beklenmektedir. İstisna da ürün taksitli olarak ödenebilmektedir, Selemde ödeme peşin olarak yapılmaktadır. İstisna sözleşmesinde iş süreci başlamadığı durumda bağlayıcı özelliği bulunmamaktadır. Fakat Selem anlaşması bağlayıcı nitelikli olan bir anlaşma türüdür (Ayub,2017;294).

İstisna sözleşmesinin Katılım bankaları tarafından uygulaması oldukça fazla olan bir finansman ürünüdür. Müşteri tarafından katılım Bankasına talep etmiş olduğu malın alımı için başvuruda bulunmaktadır. Banka ile müşteri arasında İstisna sözleşmesi yapıldıktan sonra, banka ürünün alımı için satıcıyla görüşmektedir. Satıcıdan ürünü peşin olarak satın almaktadır. Banka, müşterinin talep etmiş olduğu ürünü satıcıya sipariş etmiştir. Talep edilmiş olan ürün hazır duruma geldiğinde bankaya teslimi gerçekleşmektedir. Müşteri de yapmış olduğu anlaşma bedeli vadesi üzerinden bankaya ödemelerini gerçekleştirmektedir (Araz,2020;253-277).

İstisna sözleşmesinin genel olarak uygulama alanları şu şekildedir; Gemi, vapur, tır, uçak, tren, araç, kooperatif yapımı, toplu konut inşaatları, hava limanı yapımı, demiryolları inşaatı, karayolları çalışması, köprü yapımı, hastane inşaatı, okul yapımı, tarihi eser nitelikli binaların yıkımı, restore işlemi, LPG takımı, dolgu, protez, implant gibi sağlık işlemleri vb. konuların tamamı eser sözleşmesinde konu olan nitelikte olmaktadır (Araz,2020;253-277).

3.1.3.1.2.9 Yatırım Vekaleti

İslami finans ürünlerinden bir diğeri ise Yatırım Vekaleti ile fon toplama sistemidir. Fon fazlası olan müşteriler elindeki âtıl durumdaki parayı değerlendirmek için bankaya başvuruda bulunmaktadır. Bankanın müşteri adına onun parasıyla yatırım yapmasını talep etmektedir. Yatırım vekaleti ile, bir kimsenin sahip olduğu parayla, herhangi bir ücret karşılığı ya da ücretsiz olarak başka birine işletmesi maksatıyla vermektedir. Yatırım sonucunda elde edilecek olan kar belirlenen oran ile iki tarafa dağıtılmaktadır. Yatırım öncesinde yapılan yatırım vekaleti sözleşmesi içerisinde, tahmini olarak ne kadar kar oranı elde edileceği belirlenmektedir. Tahminden daha fazla kar durumu olması durumunda, yine sözleşmeye tabi olarak fazla olan kısmı banka tarafından vekil olma komisyonu olarak alabilmektedir. Yine sözleşmede belirlenen durum doğrultusunda sermaye sahibinde kalabilmekte ya da her iki tarafta kendi arasında pay edebilmektedir. Yatırım anlaşması sonucunda zarar olması durumunda ise, sermayeder taraf zararı üstlenmektedir. Yatırım vekalet sözleşmesi durumuna göre banka vekalet ücretini talep edebilmektedir. Ya da herhangi bir ücret talebi olmamaktadır ve mevcut zarar durumundan da muaf olmaktadır (Öztürk ve Yumuşak, 2020;8).

3.1.3.1.2.10 Tekafül (İslami Sigorta)

İslami sigorta olarak nitelendirilen sigortacılık faaliyetinin diğeri adı Tekafül olarak geçmektedir. Tekafül Arapça kökenli bir kelimedir. Kelime anlamı “dayanışma” olarak geçmektedir. Kefalet fiilinden türeme bir kelimedir. Tekafül yönteminin dayanağı İslam hukukuna dayanmaktadır. Tekafül yöntemi bir grup risk taşıyan insanların karşılaşılabilecekleri tehlikelere karşı birlikte hareket etmek, oluşacak zarar ve ya hasarı müşterek üstlenilmesi prensibiyle çalışmaktadır. Burada amaç kar sağlamak değil, risk kaynaklı oluşacak maliyetin eşit şekilde bölünmesidir (Karayazgan,2008).

Tekafül sisteminin ilk uygulaması 1979 yılında Sudan'da hayata geçmiştir. İslami ülkeler arasında en gelişmiş şekilde bu sistemi kullanan ülke Malezya olmaktadır. Diğer İslam ülkelerinde de uygulamaları görülmektedir. Tekafül sisteminin başlıca prensipleri şu şekildedir (Yıldırım,2014;50);

- Tekafül bir kooperatif sistemi yöntemiyle çalışmaktadır
- Bir araya gelen katılımcılar tarafından ödenen primler, oluşabilecek kaza, hasar durumunda kullanılmak üzere fona aktırılmaktadır.
- Tekafül sistemi hem uygulandığı ülke yasalarınca hemde islami yasalar çerçevesinde denetlenmesi gerçekleştirilmektedir.
- Tekafülde toplanan fonlar, faizsiz yatırım araçlarında değerlendirilir.

2009 yıllarında Türkiye'de tekafül uygulamaları henüz gelişme döneminde. Bu dönemde ilk olarak faaliyete geçen şirket Neova Sigorta olmuştur. Ardından 2011 yılından Asya Emeklilik şirketi faaliyete geçmiştir. Asya Emeklilik yaşanan süreçlerden kaynaklı TMSF'ye devredilmiş olup 2016 yılında Tarım Kredi Kooperatifleri satın almıştır. Daha sonrasında adı Bereket Emeklilik olarak değişmiştir. Takip eden yıllar içerisinde 2013 yılında AlBaraka Türk ile Kuveyt Türk birleşerek Katılım Emekliliği kurmuşlardır. Ayrıca Türkiye Hayat Emeklilik, Doğa Sigorta, HDI sigorta çıkarmış oldukları finansal ürünleri ile konvansiyonel bankacılıkta işlem yaptıkları gibi Katılım Bankacılığı alanında da adlarından söz ettirmektedirler. 2014 yılında Katılım sektöründe hizmet veren Katılım sigorta şirketlerini birarada toplamak ve uluslararası piyasalarda katılım sisteminin gelişmesi ve ilerlemesine destek olmak amacıyla Katılım Sigortacılığı Derneği kurulmuştur (Hazine, 2016;54).

3.1.3.1.2.11 Sukuk (İşlevsel Bono)

Arapçadaki şükük sözcüğünden türeme olarak alınmıştır. Sukuk kelimesi, anlam olarak senet, polise anlamlarının çoğulu olarak kullanılmaktadır. Yine sukuk sözcüğü, Orta Farsçada aynı anlama gelen çak sözcüğünden de alıntıdır (Nisanyansozluk,2021). Finansal anlamda ise, sertifika olarak geçmektedir. Bono ve tahvil Arapça kökende senet anlamına gelirken, Tahvil anlamı olarak İslamda sukuk kelimesi kullanılmıştır (Aktepe,2015;147).

Sukuk finansal konularda bono ile benzer olduğu düşünülmektedir. Fakat birçok açıdan bonodan farklılıkları bulunmaktadır. İkisi arasındaki en önemli farklılardan birisi bono ihraç edildiğinde, ihraç eden taraf faiz ödeyecektir. Bononun

vadesi geldiğinde ihraç eden bono sahibine anaparasını da ödeme garantisini vermektedir. Sukuk ise bir borç edinimi değildir. Sukuk, özünde bir dayanak varlıktan elde edilecek olan geliri paylaşma şeklidir. Yani bir dayanak varlığı temel almaktadır. Bu dayanak varlık seçilirken Faizsizlik kriterine uygun dayanak varlık seçilmektedir. Yatırımcılar sukuk sertifikası ile bir proje katılım sağlarlar ve bu projeden doğacak olan riskide üstlenmektedirler (Özsoy,2012;188).

3.3 İslami Bankacılığının Türkiye'deki Uygulamaları

Katılım Bankacılığının Türkiye üzerindeki etkisi ve gelişimi 1983 yılının başlarında oluşmuştur. Katılım bankacılığı en başta Özel finans sektörü olarak anılmaya başlamıştır. Günümüzde 40 yılı aşkın zamandır katılım bankacılığı dalında 6 tane banka faaliyet göstermektedir. Dünya genelinde Katılım bankacılığı rüzgârı 1970'li yıllarda esmeye başlamış olsada Türkiye'de faaliyete geçme ve işlem taleplerinin artması 1980'li yıllarda olmuştur.

Türkiye nüfusunun %92 lik kısmı Müslümanlardan oluşmaktadır. Müslüman taraftaki atıl kalan fonların değerlendirilmesi amacıyla Özel finans sektöründe önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. 1983 yılında Katılım Bankacılığının yürürlüğe girmesiyle birlikte 1999 yılına kadar geçen süre içerisinde Özel finans alanında bir çok yeni yönetmelik ve kararlar çıkmıştır. Bu süre zarfında tam olarak katılım bankacılığı ismi kullanılmayıp, Özel finans sektörü olarak adlandırılmaktadır. 2005 yılı itibariyle yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık sektörü kanunların uygulamaya konulmuş olup, Özel finans sektörü olarak adlandırılan bütün bankalar Katılım Bankası olarak tam anlamıyla nitelik kazanmıştır (Sırım,2013;187).

İslami Bankacılık alanında Türkiye her geçen yıl daha sağlam adımlar atmaya başlamıştır. 1975 yılında İKB de kurucu üye olmuştur. Daha sonrasında 1984 yılında İslami Kalkınma Bankasında bulunan sermaye payını arttırmaya gitmiştir. Ve İslami Kalkınma Bankasının en büyük paylı ortaklarından biri olmuştur. Bu atılımlarıyla birlikte özel sektörde alt yapılarını güçlendirmiş, ülke içerisindeki finansman enstrümanlarında çeşitlilik oluşturmuştur. Bu doğrultuda kronolojik sıralama ile Faizsiz bankacılığın Türkiye'deki uygulamaları şu şekildedir;

Tablo 5. Türkiye’de İslami Bankacılığa Geçiş ve Uygulama Kronolojisi

TARİH	GELİŞME
1983	Bakanlar kurulu kararıyla Özel Finans Kuruluşlarının kurulmasına izin verilmiştir.
1984	Albaraka Türk finans kurumuna faaliyet izni verilmiştir.
1985	Faisal Finans Kurumu ve Albaraka Türk faaliyete başlamıştır.
1989	Kuveyt Türk kurulmuştur
1991	Anadolu Özel Finans kurulmuştur.
1995	İhlas Finans ve Özel Finans Kurumlar Birliği Vakfı kurulmuştur.
1996	Asya Finans kurulmuştur.
1999	Özel Finans kurumları Bankalar kanuna kabul edilmiştir.4389 sayılı yasa ile.
2001	İhlas Finans Kurumun faaliyeti durduruldu. Bankacılık ruhsatı iptal edildi. Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur.
2002	TKBB Katılım Bankacılığına dair yayımlama yapmıştır. Kuveyt Türk ilk yurtdışı şubesini açmıştır. (Bahreyn Şube)
2003	Özel Finans Kurumları Birliği tüm mal varlığıyla Özel Finans Kurumları Birliğine devrolmuştur.
2005	5411 sayılı karar ile Özel Finans Kurumu yerine Katılım Bankası adı olarak değiştirilmiştir. Anadolu Finans ile Family Finans birleşerek Türkiye Finans olmuştur.
2006	Türkiye Katılım Bankaları Birliği resmî gazete yayınlamıştır. Bank Asya halka arz olmuştur.
2007	Albaraka Türk halka arz olmuştur. Bireysel müşteri hakem heyeti faaliyet geçmiştir.

2008	Türkiye Finans Katılım Bankasının %60 hissesi NCB tarafından satın alınmıştır. (The National Commercial Bank).
2011	Kuveyt Türk ilk özel kira sertifikası ihracına başlamıştır. Borsa İstanbul'da Katılım Endeksi seans görmeye başlamıştır.
2012	Hazine Müsteşarlığı ilk kamu kira sertifikası ihracına gerçekleştirmiştir. Türkiye Katılım Bankaları ile Malezya İslami Bankalar Birliği arasında iş birliği sözleşmesi imzalanmıştır.
2013	Katılım Emeklilik kurulmuştur.
2014	Katılım Endeksine dayalı borsa yatırım fonu çıkmıştır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği ile İslami Araştırma ve Eğitim Enstitüsü arasından iş birliği sözleşmesi imzalanmıştır.
2015	KT portföy kurulmuştur. İlk kamu katılım bankası olarak Ziraat Katılım bankası kurulmuştur. Bank Asya TMSF'ye devredilmiştir. Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Albaraka Portföy kurulmuştur.
2016	İkinci olarak kamu katılım bankası olan Vakıf Katılım Bankası kurulmuştur. Bireysel müşteri hakem heyeti faaliyete geçmiştir.
2018	Merkezi Danışma Kurulu kurulmuştur.
2019	Üçüncü kamu bankası olarak Türkiye Emlak Katılım Bankası kurulmuştur.
2024	Günümüzde 6 tane katılım bankası bulunmaktadır Albaraka Türk Katılım Bankası Türkiye Emlak Katılım Bankası Kuveyt Türk Katılım Bankası Türkiye Finans Katılım Bankası

	Vakıf Katılım Bankası Ziraat Katılım Bankası
--	---

Kaynak: (TKBB,2024)

3.3.1 Türkiye Finans Katılım Bankası

1991 yılında kurulmuş olan Anadolu Finans ile 2001 yılında Faisal Finans Kurumunun Family Finans olarak değişmesiyle birlikte, 2005 yılında güçlerini birleştirerek Türkiye Finans Katılım Bankası kurulmuştur. Anadolu Finans ve Family Finans BDDK'nın 28 Aralık 2005 yılında çıkarmış olduğu kararıyla tescil edilmiş ve 30 Aralık 2005 yılında Banka niteliği kazanarak Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olmuştur. Birleşmeyle birlikte katılım bankacılığında yeni bir büyüme ve gelişme sağlanmış olup çok kısa zamanda Türkiye'nin önde gelen katılım bankaları arasında yer almıştır (Hakkımızda, Türkiye Finans,2024).

SNB orta doğu bölgesinde sermaye olarak önde gelen bankalarından biridir. Türkiye Finans SNB'nin bünyesinde katılarak daha güçlü bir yapıya sahip olmuştur. 31 Mart 2008 tarihinde NCB bankası, Türkiye Finans'ın %60 lık hisselerini satın almıştır. Bu değişimle beraber Türkiye Finans için atılım dönemi başlamıştır. 11 Ekim 2020 de National Commercial Bank ile Samba Financial Group birleşme yönünde karar almıştır. Birleşme sonrasında 1 Nisan 2021 tarihinde NCB bankası adını Saudi National Bank olarak değiştirmiştir. %67,03 hissesiyle Saudi National Bank Türkiye Finansın en büyük ortağı durumundadır (Hakkımızda, Türkiye Finans,2024).

Tablo 6. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. Ortaklık Yapısı

UNVAN	PAY TUTARI TL	PAY ORANLARI %
Saudi National Bank	1.742.676.447	67,03
Gözde Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş	274.838.187	10,57
Diğer Ortaklar	582.485.366	22,40
TOPLAM	2.600.000.000	100,00

Kaynak: (Hakkımızda, Türkiye Finans, 2024).

3.3.2 Albaraka Türk Katılım Bankası

Albaraka Türk Katılım bankası 1984 yılında kurulmuştur. Tam olarak faaliyete 1985 yılında faaliyete geçmiştir. Albaraka Grubu, İslam Kalkınma Bankası Türkiye’de yarım yüzyılı aşkın süredir katılım bankacılığı sektöründe 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na uygun olarak hizmet vermektedir. Albaraka Türk’ün 31.12.2023 yılı itibariyle ortaklık yapısı, %43,37 lik payla Albaraka Grubu B.S.C, %42,02 lik payla halka açık şeklindedir. Yıllar içinde Albaraka Türk’ün gelişimi şu şekildedir:

Tablo 7. Albaraka Türk Tarihsel Gelişimi

1985	Türkiye’nin ilk özel finans kurumu olarak hizmete başlamıştır.
1988	Finansal kiralama işlemlerine başlamıştır.
1992	Aktif toplamı 400 milyon doları geçmiştir. Şube sayısı 10’a çıkmıştır.
2002	Visa ile anlaşma yaparak kredi kartı hizmeti başlamıştır.
2007	Halka arz olmuştur.
2008	İlk wakala işlemini gerçekleştirmiştir.
2015	İlk sermaye benzeri sukuk işlemi ihracı gerçekleştirildi.
2016	4 adet yurtiçi kira sertifikası ihraç edildi.
2022	Sektörde ihraç edilen kira sertifikalarının %23’ünü sağlayarak, bu alanda en çok kira sertifikası ihraç eden Katılım Bankası olmuştur.
2023	Konsolide olmayan net karı, bir önceki yıla göre %151’lik artış göstermiştir.

Kaynak: (Hakkımızda, Albaraka Türk,2024).

3.3.3 Kuveyt Türk Katılım Bankası

Kuveyt Türk, 1989 yılında Özel Finans kurumu statüsüyle kurulmuştur. 1999 yılında 4389 sayılı Bankacılık Kanunuyla birlikte Bankacılık sektöründe tabi olmuştur. 2006 yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş olarak unvanı değişmiştir. Kuveyt Türk’ün sermayesi yapısının %62,24’lik payı Kuveyt Finans Kurumu

(Kuwait Finance House), %9'luk payı Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumuna, %9'luk payı İslam Kalkınma Bankasına, %18,72'lik payı Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %1,04'lik kısmı ise diğer ortaklara aittir (Hakkımızda, Kuveyt Türk,2024).

Kuveyt Türk, katılımcılarından toplamış olduğu fonlarla ve kullandığı fonlarla aktif büyüklükte katılım kuruluşları arasında ilk sırada, bütün bankacılık sektörü içerisinde ise 10. sırada yer almaktadır. Altın bankacılığı sıralamasında finans kuruluşları arasında 1. sırada, bütün bankacılık sektörü içerisinde 3. sırada yer almaktadır (Hakkımızda, Kuveyt Türk,2024).

Tablo 8. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Ortaklık Yapısı

UNVAN	PAY TUTARI TL	PAY ORANLARI %
Kuveyt Finans Kurumu	2.176.733.212,80	62,24
T.C Vakıflar Genel Müdürlüğü	654.698.678,40	18,72
İslam Kalkınma Bankası	314.758.980	9
Kuveyt Sosyal Güvenlik Kurumu	314.758.980	9
Diğer Gerçek ve Tüzel Ortaklar	36.102.148,80	1,04
TOPLAM	3.497.322.000	100,00

Kaynak: (Hakkımızda, Kuveyt Türk Katılım, 2024).

3.3.4 Ziraat Katılım Bankası

Ziraat Katılım Bankası, BDDK 15.10.2014 tarihinde ve 29146 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 10.10.2014 tarihinde 6046 sayılı izniyle kurulmuştur. Kuruluşun da tamamı T.C Hazine tarafından 675.000.000 TL sermaye ile kurulmuştur. 2023 yılı aralık ayında yapılan Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı'nda alınan karar ile 10.350.000 TL'ye yükseltilmiştir. Ziraat Katılım Bankasının ilk şubesi 29 Mayıs 2015 tarihinde açılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan Ziraat Katılım bankasından ilk hesap açtıran mudi olmuştur. Türkiye genelinde 174 şube ağına sahiptir (Hakkımızda, Ziraat Katılım Bankası,2024).

Tablo 9. Ziraat Katılım Bankası A.Ş. Ortaklık Yapısı

UNVAN	PAY TUTARI TL	PAY ORANLARI %
T.C Ziraat Bankası A. Ş	10.349.999.996	96
Ziraat Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A. Ş	1	1
Ziraat İşletme Yönetimi ve Gayrimenkul Geliştirme A.Ş	1	1
Ziraat Teknoloji A. Ş	1	1
Ziraat Yatırım Menkul Değerler A.Ş	1	1
TOPLAM	10.350.000.000	100

Kaynak: (Hakkımızda, Ziraat Katılım, 2024).

3.3.5 Vakıf Katılım Bankası

Vakıf Katılım Bankası, 3 Mart 2015 tarihinde BDDK'nın 29284 sayılı Resmî Gazete yayınlanan ve 27 Şubat 2015 tarihinde 6205 sayılı izniyle kurulmuştur. 17 Şubat 2016 tarih 29627 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan BDDK'nın 11 şubat 2016 tarihinde 6729 sayılı kararıyla faaliyet izni almıştır. 17 Şubat 2016 yılında Ödenmiş sermayesi 805.000.000 TL sermayesiyle 24 Şubat 2016 yılında Katılım Bankası olarak faaliyet başlamıştır (Hakkımızda, Vakıf Katılım,2024).

Vakıf Katılım Bankası sermaye yapısı ortaklığı, %99'luk yapısı Vakıflar Genel Müdürlüğünün idare ve temsil ettiği Mazbut Vakıflar, %0.25'lik kısmı II. Beyazıt Vakfı, %0.25'lik kısmı I. Mahmut Vakfı, %0.25'lik kısmı II. Mahmut Vakfı, %0.25'lik kısmı Murat Paşa Vakfına aittir (Hakkımızda, Vakıf Katılım,2024).

Tablo 10. Vakıf Katılım Bankası A.Ş. Ortaklık Yapısı

UNVAN	PAY TUTARI TL	PAY ORANLARI %
Vakıflar Genel Müd. İdare ve Temsil Ettiği Mazbut Vakıflar	14.488.650.000	99
Beyazid Han-I Sani (II. Beyazıt) Vakfı	36.587.500	0.25
Mahmud Han-I Evvel Bin Mustafa Han (I. Mahmut) Vakfı	36.587.500	0.25
Murat Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfı	36.587.500	0.25
Mahmud Han-ı Sani Bin Abdülhamid Han-	36.587.500	0.25

1 Evvel (II. Mahmut) Vakfi		
TOPLAM	14.635.000.000	100

Kaynak: (Hakkımızda, Vakıf Katılım,2024).

3.3.6 Emlak Katılım Bankası

Emlak Katılım Bankasının kuruluşundaki tarihsel süreç eskiye dayanmaktadır. 1926 yılında genç bir Türkiye Cumhuriyeti’ni inşâ etmek ve yetimlerin hakkını korumak amacıyla Mustafa Kemal Atatürk’ün imzasıyla Emlak ve Eytam Bankası adıyla kurulmuştur. Kurulduğu ilk zamanda Yeni Meclis binası, Türk Ocağı binası ve Merkez Bankası gibi çok önemli projelerde yer almıştır. Ülkedeki ilk konut projesi olan Bahçelievler Konut projesinin inşasını gerçekleştiren Emlak ve Eytam Bankası aynı zamanda ilk konut finansmanı modelinde örnek olmuştur. İlerleyen zamanlar ülkenin birçok yerinde gerçekleştirdiği projelerle, ülkemizin gelişmesine destek olmuştur (Hakkımızda, Emlak Katılım,2024).

Geçen zaman içerisinde ülke ihtiyaçları doğrultusunda birden fazla kez isim değiştirmiştir. Emlak ve Eytam Bankası olarak başladığı serüvende, Türkiye Emlak Kredi Bankası ve daha sonra Türkiye Emlak Bankası ismiyle devam etmiştir (Hakkımızda, Emlak Katılım,2024).

Ülkedeki katılım bankacılığına olan ihtiyaç ve sebeplerden ötürü 1928 yılında katılım bankası olarak yeniden hizmet vermeye başlamıştır. 25 Şubat 2019 yılında yayımlanan Resmî Gazetede faaliyet izni verilmiştir. Türkiye Emlak Katılım bankası olarak 2019 yılında faaliyete geçmiştir. Günümüzde 95 yıllık köklü bir bankacılık deneyimi bulunan bankalar arasında yer almaktadır (Hakkımızda, Emlak Katılım,2024).

Tablo 11. Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş Ortaklık Yapısı

UNVAN	PAY TUTARI TL	PAY ORANLARI %
Hazine ve Maliye Bankanlığı	750.000	99.99
Diğer		0,00001
Toplam	750.000	100

Kaynak: (Hakkımızda, Türkiye Emlak Katılım,2024).

SONUÇ

İslami bankacılık, 1960'lı yıllarda doğuş öncesi hazırlık dönemini geçirdikten sonra, 1970'lerden itibaren özellikle Körfez ülkeleri dışına çıkarak Asya Pasifik, ABD, Avrupa ve İngiltere gibi bölgelere yayılmasıyla birlikte tam anlamıyla doğmuştur. Bu süreç, İslami bankacılığın küresel bir finansal sistem olarak kabul görmesini sağlamıştır. İslami bankacılık sektörü, geliştirdiği yenilikçi ürün ve hizmetlerle geleneksel bankacılık sistemine alternatif bir model sunmuş, faiz hassasiyeti olan bireylerin ve kurumların finansal ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynamıştır.

Faizsiz bankacılık sistemi, bireysel ve ticari finansman ürünleriyle birlikte konut, araç ve arsa alım finansmanı gibi çeşitli alanlarda hizmet sunmaktadır. Özellikle büyük ölçekli projelerin finansmanında sukuk gibi faizsiz finansman araçları kullanılarak ülkeye önemli miktarda fon çekilmekte ve bu fonlar reel ekonomiye doğrudan katkı sağlamaktadır. Bu sayede, İslami bankacılık sektörü hem bireysel hem de ticari müşterilere geniş bir ürün yelpazesi sunarak ekonomik büyümeye destek olmaktadır.

Küresel düzeyde İslami bankacılığın gelişimine bakıldığında İslami bankacılığın küresel finans sisteminde kendine yer bulması, 1970'lerden itibaren başlamış ve günümüze kadar süregelen bir süreç olmuştur. Bu süreçte, İslami bankacılık sistemi, özellikle Orta Doğu ve Güneydoğu Asya'da önemli bir büyüme kaydetmiştir. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya ve Endonezya gibi ülkeler, İslami bankacılık uygulamalarının öncüsü olmuşlardır. Bu ülkelerde, İslami finansal ürünler ve hizmetler, halkın büyük bir kesimi tarafından benimsenmiş ve yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Malezya, İslami bankacılık sisteminin en gelişmiş olduğu ülkelerden biridir. Malezya hükümeti, İslami finans sektörünü desteklemek amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler yapmış ve bu alanda faaliyet gösteren finansal kuruluşlara vergi avantajları sağlamıştır. Malezya'da, İslami bankalar tarafından sunulan ürün ve hizmetlerin çeşitliliği ve kalitesi, bu ülkeyi İslami finansın merkezi haline getirmiştir.

Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan, İslami bankacılığın en hızlı büyüdüğü diğer ülkelerdir. Bu ülkelerde, İslami bankalar, büyük projelerin finansmanında aktif rol oynamakta ve bu projelere önemli miktarda sermaye

sağlamaktadır. İslami bankacılık, bu ülkelerde sadece yerel ekonomiye katkı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda bölgesel ve küresel düzeyde de etkili olmaktadır.

Türkiye’de islami bankacılığın gelişimi ve etkileri ise 1980’li yıllara dayanmaktadır. Türkiye’de İslami bankacılık, 1980’lerin başında faaliyete geçmiş ve zamanla büyüyerek bankacılık sisteminin önemli bir parçası haline gelmiştir. Türkiye’de İslami bankacılık, Katılım Bankacılığı adı altında faaliyet göstermektedir. Katılım bankaları, faizsiz bankacılık prensiplerine uygun olarak faaliyet gösteren finansal kuruluşlardır. Bu bankalar, müşterilerinden topladıkları fonları, kâr-zarar ortaklığına dayalı projelere yatırım yaparak değerlendirmektedir.

Türkiye’de Katılım Bankacılığı, 2000’li yılların başında bankacılık sistemi içerisindeki payı %2-3 seviyelerinde olan bir sektör iken, günümüzde bu oran %8-9 seviyelerine ulaşmıştır. 2025 yılı için ise bu oranın %15’e ulaşması beklenmektedir. Bu büyüme, Türkiye’deki İslami bankaların sunduğu ürün ve hizmetlerin çeşitliliği ve kalitesinin artmasıyla mümkün olmuştur.

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları, bireysel ve ticari müşterilere geniş bir ürün yelpazesi sunmaktadır. Bu bankalar, konut finansmanı, araç finansmanı, işyeri ve arsa finansmanı gibi alanlarda müşterilerine faizsiz finansman imkânı sunmaktadır. Ayrıca, büyük ölçekli projelerin finansmanında sukuk gibi faizsiz finansman araçları kullanılarak ülkeye önemli miktarda fon çekilmekte ve bu fonlar reel ekonomiye doğrudan katkı sağlamaktadır.

Katılım bankalarının Türkiye ekonomisine sağladığı katkılar arasında, özellikle KOBİ’lerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması önemli bir yer tutmaktadır. Katılım bankaları, KOBİ’lere sağladıkları finansman imkânlarıyla bu işletmelerin büyümesine ve gelişmesine destek olmaktadır. Bu sayede, Türkiye ekonomisindeki girişimcilik ekosisteminin güçlenmesine ve istihdamın artmasına katkı sağlanmaktadır.

Bu çerçevede İslami Bankacılığın geleceğine ilişkin genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, İslami bankacılık, gelecekte de büyümeye ve gelişmeye devam edeceği açıktır. İslami bankaların sunduğu faizsiz finansman imkânları, özellikle faiz hassasiyeti olan bireyler ve kurumlar için cazip bir alternatif olmaya devam edecektir. Ayrıca, İslami finansal ürünlerin ve hizmetlerin çeşitliliğinin artması, bu sektöre olan talebin de artmasına neden olacaktır.

Gelecekte, İslami bankacılığın daha geniş kitlelere ulaşabilmesi için teknolojik yeniliklerin ve dijital bankacılık hizmetlerinin de önemli bir rol oynayacağı öngörülmektedir. İslami bankalar, dijitalleşme sürecine uyum sağlayarak, müşterilerine daha hızlı ve daha etkin hizmet sunma imkânına sahip olacaklardır. Bu sayede, İslami bankacılık sektörü, daha geniş bir müşteri kitlesine hitap edebilecek ve küresel finansal sistemdeki yerini daha da sağlamlaştıracaktır.

Sonuç olarak, İslami bankacılık sistemi, hem küresel düzeyde hem de Türkiye'de önemli bir gelişim göstermiştir. Geliştirdiği yenilikçi finansal ürünler ve hizmetlerle, faizsiz finansman arayışında olan birey ve kurumlar için güvenilir bir alternatif sunmakta ve ekonomiye sağladığı katkılarla dikkat çekmektedir. Türkiye'de katılım bankacılığı, sunduğu geniş ürün yelpazesi ve sağladığı finansman imkânlarıyla ekonomik büyümeye ve girişimciliğin gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır.

İslami bankacılık sisteminin gelecekte daha da yaygınlaşarak finansal sistemdeki yerini güçlendirmesi beklenmektedir. Bu süreçte, teknolojik yeniliklerin ve dijital bankacılık hizmetlerinin rolü büyük olacaktır. İslami bankalar, dijitalleşme sürecine uyum sağlayarak, müşterilerine daha hızlı ve daha etkin hizmet sunma imkânına sahip olacak ve bu sayede daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşabilecektir.

Özetle, İslami bankacılık sistemi, faizsiz finansman prensiplerine dayalı yapısıyla, küresel finansal sistemde önemli bir yer edinmiş ve gelecekte de bu yerini daha da sağlamlaştıracak potansiyele sahiptir. Türkiye'deki katılım bankaları da sundukları yenilikçi ürün ve hizmetlerle, ekonomiye sağladıkları katkılarla bu süreçte önemli bir rol oynamaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

(Bu tez çalışmasında APA 6 atf sistemi kullanılmıştır.)

- Abdul-Rahman, Y. (2015). *İslamda Bankacılık ve Finansman* (Çev. Tuğ, B ve Tuğ, B). İstanbul, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 130-131.
- Akdemir, F. (2016). İmanın Değersel Anlamı ve İslâm'da İnanç Özgürlüğünün Temelleri, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,6(2), 49
- Akgüç, Ö. (1992). *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Akgüç, Ö. (1987). *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.130.
- Aktepe, İ. E. (2017). *Katılım Finans*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları. 53.
- Aktepe, İ. E. (2015). *Sorularla Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.147.
- Aladağ, A.S. (2010). *Türkiye'de Bireysel Bankacılığın Katılım Bankalarındaki Gelişimi ve Bir Katılım Bankası Uygulaması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Alpun, M. E. (2017). *Bankacılık Sistemi İçerisinde Katılım Bankacılığının Yeri ve Katılım Bankacılığının Güçlü ve Zayıf Yönleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Asutay, M. (2014), İslam Ekonomisine Politik İktisadı Bir Yaklaşım: Alternatif Bir Ekonomik Sistemin Sistematik Anlayışı. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(4) 129-130.
- Atar, A. (2017). Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiye'de İslami Bankacılığın Genel Durumu. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 1029-1062.
- Ateş, S. (1985). *Kur'an Nizami*. İstanbul, Dergâh Yayınları, 46.
- Araz, Y. (2020), İstisnâ 'Akdi ve Modern Dönem İslâmî Finans Uygulamalarındaki Yeri. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*. 54 (2), 253-277.
- Armağan, S. (1991). *Ana Hatlarıyla İslam Ekonomisi*. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Arslan, E. ve Akacan, F. (2019). Katılım Bankacılığının Fon Toplama Kullanırma Yöntemleri ve Türkiye Ekonomisine Katkılarının İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*.7 (90), 212-228.
- Aydın, N. (2006). *Bankacılık Uygulamaları*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.13-30.
- Aydın, N. (2012). *Finansal Sistem ve Bankalar*. Toprak, M. ve Coşkun, M. (eds.) *Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş içinde*. (3-23). Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ayub, M. (2017). *İslami Finansı Anlamak*. İstanbul: İktisat Yayınları. 63-294.
- Balkanlı, C.ve Yardımcıoğlu, F. (2020). Katılım Bankası Çalışanlarının İslami Finans Hassasiyeti Üzerine Bir Araştırma. *Düzce İktisat Dergisi*.1 (1). 24-56.
- Bafra, E. (2015). *Katılım Bankacılığı Uygulamasında İslami Bankacılık Sözleşmelerinin Temelleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Battal, A. (1999). *Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları. 3-18.

- Bayındır, A. (2007). *Ticaret ve Faiz. Elektronik Kitap*, İstanbul Süleymaniye Vakfı Yayınları. https://www.suleymaniyevakfi.org/e-kitaplar/ticaret_ve_faiz.pdf
- Bayındır, A. (2015). *İslam'da Faiz Mefhumu ve Unsurları*. İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları.302.
- Bayındır, S. (2021). Ribânın Tarifi Konusunda Yeni Bir Yaklaşım Önerisi. *İlahiyat Akademik Dergisi*. 13.1-30.
- Bayındır, S. (2021). *Asya ve Afrika Kültürünün Dünyaya Bir Armağanı: Faizsiz Bankacılık*. Ankara. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Bawerk, E. V. (1890). *Capital and Interest*. London: Macmillan and Co.
- Bozkurt, M., Altıntaş, N., Yardımcıoğlu, F. (2019). *Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Katılım Bankacılığı ve Konvansiyonel Bankacılık Üzerine Bir İnceleme*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.29-30
- Canbaz, M. (2015). *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*. F. Kaya (ed.). İstanbul: Beta Yayınları.152.
- Chapra, M.U. (2018). *İslam İktisadında Ahlak ve Adalet*. (Çev. Saraç, M.). İstanbul: İsfah Yayınları.
- Çağırıcı, M. (2000). *İhsan*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Yayınları
- Çalık, E. (2016). *Geleneksel Bankalar ile Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Basel III Kriterleri Açısından Kıyaslanması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı. Van.
- Çanakçı, M. (2014). Çok Kutuplu Dünyada İslami Finans Piyasalarının Gelişimi ve Sukuk İhraçları. *Türkiye İslam İktisadi Dergisi*.1(2).43-58.
- Çayıroğlu, Y. (2014). İslam İktisadının Karakteristik Özellikleri. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*.153
- Döndüren, H. (2016). *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali*. İstanbul: Erken Yayınları.386.
- Dikkaya, M.ve Kutval, Y. (2014). *Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Ebu'lAla, M. (2016). *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*. A. Yusufoglu (ed.).İstanbul: Çıra Yayınları.28.
- Efe, A. (2021). İslamî Perspektifte Ekonomi Felsefesi. *Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi*.41-66.10
- Eren, İ. (2013). İslam'ın Ekonomik Yapısında İnsan Modeli: Homo Economicus ile Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.18(1). 367-384.
- Eren, İ. (2013), *Din-Ekonomi İlişkisi: İslam'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı İçerisinde İnfak Kurumunun Oluşum Sürecinin İncelenmesi*.(Yayımlanmamış Doktora Tezi).Isparta.
- Erdem, E. (2008). *Para Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Detay Yayıncılık,281.
- Eskicioğlu, O. (1999). *İslam ve Ekonomi*. İzmir.
- Fındıkoğlu, Z.Z. (2018). *Faizsiz Bankacılıkta Risk Yönetim Mevzuatı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü Finans Anabilim Dalı Uluslararası Bankacılık ve Finans Yüksek Lisans Programı, İstanbul.
- Güçlü, F. ve Kılıç, M. (2018). Katılım Sigortacılığı (Tekafül) Sistemi ve Türkiye'deki Durumu. *II. Uluslararası Ekonomi, Finans ve Ekonometri Sempozyumu*, Balıkesir.
- Güçlü, F. ve Kılıç, M. (201). İslami Finansın Türkiye, A.B.D., İngiltere Ve Malezya'da Gelişimi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 17(3).205-208.

- Gül, A. R. (2010). İslâm İktisat Düşüncesinin Kur'an'daki Temelleri. *Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 51(2).27-78.
- Günel, M. (2001). *Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği*. Ankara:ATO Yayınları.
- Hamitoğulları, B. (1988). *İktisadi Sistemlerin Temelleri –Strüktürlerin Diyalektiğinden Sistemlerin Diyalektiğine*. İstanbul: Risale Yayınları.323-324.
- Hazar, A. ve Babuşcu, Ş. (2017). *Genel Bankacılık Bilgileri*. Ankara: Bankacılık:Akademisi Yayınları.
- Kara, M. (2013). Kur'an'da Adâlet Kavramı ve Güncel Değeri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.34 (137).172.
- Kahf, M. (1989). Islamic Economics and Its Methodology. in A. Ghazali andS. Omar (eds.). Readings in the Concept and Methodology of IslamicEconomics. Selangor Darul Ehsan. *Pelanduk Publications İlahiyat Fakültesi DKAB*, 34 (2013). 138.
- Kahraman, A. (2013). 2. Bölüm: *Fıkıh Usulü- Şer'i Deliller*. Türcan, T. (Ed.). *İslam Hukuku*. Grafiker Yayınları.3
- Kalaycı, İ. (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek? *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*.9(19).51-74.
- Karadoğan, S. (2014). *İslam Ekonomisi: Tanım ve Metodoloji Üzerine Tartışmalar*. İstanbul: İslam Ekonomisi Enstitüsü Yayınları.89-90.
- Karakahya, B. ve Çelik, S. (2017). *Katılım Bankacılığı*. Kaya F.(ed.), *Kalkınma Bankacılığı Finansman Sistemi: Temel İlkeler ve Uygulama Esasları*. İstanbul: Beta Basım Yayın.79-105.
- Karahöyük, M. (2013). Din ve Ekonomi İlişkisi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*.16.193-220.
- Karayazgan, A. (2008). Takafül İslami Sigorta, *TSEV Sigorta Araştırmaları Dergisi*.4.Khalid, A. (2017). *Gelirin Adil Dağılımı ve Zekât*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kılınç, Ö. F. (2014). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı ve Müşteri Tercih Kriterleri Üzerine Bir Uygulama: Isparta İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı. Isparta.
- Kurtaran, N.A. (2022). *İslami Bankacılık Sisteminin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam İktisatı ve Hukuku Anabilim Dalı. 70-76
- MASAK. (2020). *Bankalar Sektör Araştırma Raporu: 2020 mali yılı*. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2021/09/Faaliyet-Raporu-2020.pdf>
- Metcalf, A. M. ve Salah, I. (2014). *United States: Progress and Challenges*. S. Thiagaraja, A. Morgan, A. Tebbutt ve G. Chan (eds). *The Islamic Finance Handbook: A Practitioner's Guide to the Global Markets*. Singapore: Wiley
- Mortazavi, S. (2007). Islamic Economics: A Solution for Environmental Protection.
- Mortazavi, S. (2004b). *Political Economy of Islam*. Lecture notes at Humboldt State University.
- Nuveyhi, M. (1984). *Ekonomik Adaletin Temelleri*. (Çev. Yaprak, A.) İstanbul: Beyan Yayınları.
- Odabaşı, M. (2010). *Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı*. İstanbul: TKBB Yayınları
- Oxford, D. (2019). *Alchemy*. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/alchemy>
- ÖFKB. (2002). Özel Finans Kurumları Birliği.

- Öztürk, M. K ve Yumuşak, İ. (2020). Fon Toplama Yöntemi Olarak Yatırım Vekaleti ve Türkiye Uygulaması. *İslam Ekonomisi ve Finans Dergisi*.6 (1).23.
- Özsoy, İ. (1987). *Türkiye' de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özsoy, İ. (1994). *Faiz ve Problemleri*. İzmir: Nil Yayınları
- Özsoy, M. Ş. (2012). *Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş*. <https://www.kuveytturk.com.tr/katilimbancaciliginagiris>
- Özsoy, İ. (2011). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- Özsoy, Ş. (2012). *Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılık Bankacılığına Giriş*. <https://www.kuveytturk.com.tr/katilimbancaciliginagiris>
- Pehlivan, P. (2016). Türkiye'de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 16 (31).300
- Sayan, B. (2019). *İslam Ekonomisi Yaklaşımıyla Kobi'lerin Üretim ve Uluslararası Ticaretine Yönelik Bir Model Önerisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sırım, V. (2013). Türkiye' de faizsiz bankacılık sektörünün son 10 yılı ve beklentiler. *Emek ve Toplum Dergisi*. 2(3).187.
- Sidani, Y. ve Ariss, A. (2015). New Conceptual Foundations for Islamic Business Ethics. The Contributions of Abu-Hamid Al-Ghazali. *J Bus Ethics*.129. 847–857. <https://doi.org/10.1007/s10551-014-2136-5>
- Sümer, G. ve Onan, F. (2015). Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları. *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17(3).296-308.
- Şeyranlıoğlu, O.ve Karavardar, A. (2019). Katılım Bankacılığında Selem Finansman Yöntemine Dayalı Bir Model Önerisi. *Turkish Studies Economics, Finance, Politics*.14 (2).523-538
- Tabakoğlu, A. (2020). *İslam ve Ekonomik Hayat*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.144
- Turan, M. (2017). *İslam İktisat Siyaseti Açısından Zekâtın Kurumsallaşması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.
- Türkmenoğlu, R. E. (2007). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Finansal Yapı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırıkkale.
- TKBB. (2018). *Kobi'ler için Adım Adım Katılım Bankacılığı*. <https://tkbbegitim.org.tr/tr/sayfa/tkbb-yayinlari-97>
- TKBB. (2015).Türkiye Katılım Bankaları Birliği. https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2015_TR_final.pdf
- TKBB. (2019). Katılım Bankacılığı Nedir Nasıl Çalışır? (05.12.2021), <https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-BancaciligiNedir-Brosur>.
- Uçar, M. (1992). *Türkiye-Dünya'da Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.
- Utku, M. (2018). *Kobi'ler İçin Adım Adım Katılım Bankacılığı*. İstanbul: TKBB Yayınları.
- Yanpar, A. (2015). *İslami Finans, İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*. İstanbul: Scala Yayıncılık.

Yatbaz, A. (2019). *Faizsiz Bankacılık Fon Kullandırma Yöntemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi: Bir Alan Çalışması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı. İstanbul.

Yeşilyaprak, M. (2012). *Katılım bankalarında kredi derecelendirmesi ve etkin subjektif Kriterlerin anket yöntemi ile ölçümü*. Beta Yayınevi.

Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 9 (2).107-117.

Yozgat, F. (2010). *Faizsiz Ekonomi Sosyo-Ekonomik Yaklaşım*. Ankara: Araştırma Yayınları.

Yıldırım, F. (2011). *Üniversite Gençliği "Sosyal Adalet"ten Ne Anlıyor? Sosyal Adalet İlkeleri Bağlamında Bir Eğilim Belirleme Araştırması*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yıldırım, O. (2004). Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler. *Dış Ticaret Dergisi, Dış Ticaret Müsteşarlığı*.36

Yüce, M. (2021). İslam Ekonomisinde Temel İlkeler. *İlahiyat Akademi Dergisi*. 13.57

Yüksel, S. (2016). *İslami Bankacılıkta Fon Toplama/Fon kullandırma Yöntemleri ve İslami Finansmanda Sukuk*. (Ed. Seyfettin Erdoğan, Ayfer Gedikli ve Durmuş Çağrı Yıldırım), *İslam Ekonomisi ve Finansı, içinde* (s. 175-194). İstanbul. Umuttepe Yayınları.

Zarqa, M.A. (2003). Islamization of Economics: The Concept and Methodology. *J.KAU: Islamic Econ*.16(1).3-42.

Zaim, S. (1995). *İslam-İnsan-Ekonomi*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları.

Zaim, S. (2010). İslâm Ekonomisi ve İslâm Ülkeleri İş birliği Sahasında Son 50 Yıldaki Gelişmeler. *İş Ahlakı Dergisi*. 3(1).125-43.

Emlak Katılım Bankası. (2024). Emlak Katılım Bankası Konsolide Raporları. *07.05.2024 tarihinde* https://www.emlakkatilim.com.tr/assets/uploads/sozlesme-form/sozlesme/Turkiye-Emlak-Katilim-Bankasi_31-12-2019_Konsolide_final_imzali.pdf adresinden erişim sağlanmıştır.

<https://www.kuran.diyaret.gov.tr> (Erişim Tarihi: 18.03.2024)

Kuveyt Türk Katılım Bankası. (2024). Kuveyt Türk Hakkımızda. <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/kuveyt-turk-hakkinda/gecmisten-bugune-kuveyt-turk> (Erişim Tarihi: 15.05.2024)

Türkiye Finans Katılım Bankası. (2024). Türkiye Finans Hakkımızda. <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finans-hakkinda.aspx> (Erişim Tarihi: 15.05.2024)

Türkiye Banka <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf> (Erişim Tarihi: 15.05.2024)

Ziraat Katılım Bankası. (2024). Ziraat Katılım Bankası Hakkımızda. <https://www.ziraatkatilim.com.tr/bizi-taniyin/kurumsal-bilgiler/ziraat-katilim-hakkinda> (Erişim Tarihi: 15.05.2024)